

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
SAHNE SANATLARI ANASANAT BALE SANAT DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

WILLİAM SHAKESPEARE’İN
“BİR YAZ GECESİ RÜYASI” ADLI BALE ESERİNİN
KOREOGRAFİ, SAHNE DÜZENİ VE
MÜZİKAL AÇIDAN İNCELENMESİ

Hazırlayan
Özge ÇALIŞLAR

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Sibel ERDENK

İZMİR – 2010

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**William Shakespeare’in “Bir Yaz Gecesi Rüyası” Adlı Bale Eserinin Koreografi, Sahne Düzeni ve Müzikal Açıdan İncelenmesi**” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

..../..../.....

Adı SOYADI

Özge ÇALIŞLAR

İmza

TUTANAK

Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü' nün/...../..... tarih vesayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisanüstü Öğretim Yönetmeliği'ninmaddesine göre Sahne Sanatları Anasanat Bale Sanat Dalı yüksek lisans öğrencisi Özge ÇALIŞLAR'ın **“William Shakespeare'in “Bir Yaz Gecesi Rüyası” Adlı Bale Eserinin Koreografi, Sahne Düzeni ve Müzikal Açıdan İncelenmesi”** konulu tezi incelenmiş ve aday/...../..... tarihinde, saat’ da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini/projesini savunmasından sonra dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin/projeninolduğuna oy.....ile karar verildi.

BAŞKAN

ÜYE

ÜYE

YÜKSEK ÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ

TEZ PROJE VERİ FORMU

Tez/Proje No: Konu Kodu: Üniv. Kodu:

- Not: Bu bölüm merkezimiz tarafından doldurulacaktır.

Tez/Proje Yazarının
Soyadı: ÇALIŞLAR

Adı: Özge

Tezin/Projenin Türkçe Adı: William Shakespeare'in "Bir Yaz Gecesi Rüyası" Adlı Bale Eserinin Koreografi, Sahne Düzeni ve Müzikal Açından İncelenmesi

Tezin/Projenin Yabancı Dildeki Adı: Studying and Analyzing The "Midsummer Night Dream" Ballet of William Shakespeare On The Basis Of Choreography, Stage Design and Musical

Tezin/Projenin Yapıldığı
Üniversitesi: D.E.Ü.

Enstitü: G.S.E

Yıl: 2010

Diğer Kuruluşlar:

Tezin/Projenin Türü:

Yüksek Lisans: ☒

Dili: Türkçe

Doktora: ☐

Sayfa Sayısı: 120

Tıpta Uzmanlık: ☐

Referans Sayısı: 32

Sanatta Yeterlilik: ☐

Tez/Proje Danışmanlarının:
Unvanı: Yrd. Doç. Dr

Adı: Sibel

Soyadı: ERDENK

Türkçe Anahtar Kelimeler:

İngilizce Anahtar Kelimeler:

- 1- Bale
- 2- Bir Yaz Gecesi Rüyası
- 3- Libretto
- 4- Koreografi
- 5- Sahne Tasarımı

- 1- Ballet
- 2- Midsummer Night Dream
- 3- Libretto
- 4- Choreography
- 5- Stage Design

Tarih:

İmza:

Tezimin Erişim Sayfasında Yayımlanmasını İstiyorum: Evet ☐ **Hayır** ☒

ÖZET

Felix Mendelssohn'un bestesini yaptığı "Bir Yaz Gecesi Rüyası" William Shakespeare'in ünlü komedyalarından biridir. Aşk ve evlilik odaklı romantik bir komedi olan eserde, ölümlüler ile doğaüstü varlıkların iç içe geçmesiyle fantastik bir ortam yaratılmıştır.

Tiyatro oyunu olarak yazılan eserin baleye uyarlanması çok uzun zaman almıştır. 16yy. sonlarında kaleme alınan Bir Yaz Gecesi Rüyası, 1826 yılında Mendelssohn tarafından bestelenmiş, 19.yy. sonlarındaysa baleye uyarlanmıştır.

Tiyatro oyununda ayrıntılı sahnelerle sergilenen eserin baleye uyarlanmasında bazı karakterler ve bazı mekanlar çıkartılmış, ayrıntıya girilmeden daha genel hatlarıyla sahnelenmiştir. Bir çok farklı koreograf tarafından eserin çok çeşitli versiyonları yapılmıştır. Danslar genelde klasik bale adımları ile ve point shoes ile sergilenmiştir. Romantik aşk pas de deux'larının yapıldığı koreografide, dansçısının teknik kuvvetini gösteren pas de deux ile hemen ardından gelen varyasyon ve coda yapılmamıştır. Ancak koreograflar "Puck" karakteri için teknik güç ve sağlamlık isteyen bir takım dönüş ve zıplama hareketleri ile dansçıyı zorlamıştır.

Eserin kendisinin romantik komedi oluşu, bale uyarlamasında müziğin ve dansın lirizmiyle birleşince romantik yanını ön plana çıkarmıştır. Bir Yaz Gecesi Rüyası, yazıldığı günden bu güne kadar tiyatro eseri olarak repertuarlarda önemli yer tutmuş, 19.yy. sonlarından itibaren de bale repertuarlarında yerini almıştır.

ABSTRACT

“A Midsummer Night's Dream” is one of the well known commedia of William Shakespeare which Felix Mendelssohn composed. The handiwork is focused to love and marriage in a romantic comedy. It has a fantastic atmosphere that is created by crowding mortals and supernatural.

It took long time to adapt this originally theater script handiwork to ballet. “A Midsummer Night's Dream” is written In the late 16th century, whilst it is composed on the year 1826, by Mendelson and adapted to ballet art in the late 19th century.

The theater script handiwork was full of stage details, but in the ballet version some characters are eliminated with some environments, so that the script is staged with limited details. There are many other versions of this script which is adapted by different choreographers. Dances are acted by classic ballet steps and point shoes. In the choreography of romantic love pas de deux, the variation and coda of after pas de deux which shows the technical power of dancer, hasn't been done. But he choreographers enforced the character of “Puck” with some turn and jump movements which need technical power and stability.

While the stage is romantic comedy, the combination of music and dance takes out the romantic side of the stage in the ballet version “A Midsummer Night's Dream” has a very significant position as a theater script in the repertory and it takes place in ballet repertory after the late 19th century.

ÖNSÖZ

Shakespeare dünya edebiyatına, yüzyıllardır incelenen çok değerli eserler kazandırmış önemli bir yazardır. Hakkında binlerce kitap yazılmış sayısız araştırmalar yapılmış olmasına rağmen eserleri ve hayatıyla ilgili bilgilerin sınırlılığı kendisi hakkındaki merakı gündemde tutmuştur. Shakespeare'in yazdığı onlarca eserlerden biri olan "Bir Yaz Gecesi Rüyası" yazarın beğenilen eserlerindendir. Bu tezde Shakespeare'in yazdığı, Mendelssohn'un bestesini yaptığı, Bir Yaz Gecesi Rüyası adlı romantik komedinin baleye dönme aşamaları incelenmiştir.

Yazıların, sözlerin değil de hareket ve müziğin her şeyi ifade ettiği "bale" sanatı için bir tez yazmanın diğer bütün alanlara göre çok daha zor olduğu belirtilmelidir. Dünya literatüründe bir eserin baleye dönüşü ile ilgili yazılı bir bilgi bulmak oldukça güçtür. Dans sadece koreografin kafasının içinde şekillenir ve bunu dansçılarla ortaya çıkarır. Bu anlamda tiyatro eserinde ayrıntılı bir şekilde yaklaşık beş yüzyıldır oynanmış bir eserin baleye uyarlanması aşamasının yazılı ifadesi oldukça güç olmaktadır. Bu aşamada koreografin görüş ve bilgilerine başvurulmuştur. Bunun yanında eserin sağlıklı analizinin yapılabilmesi için yazarın ve bestecinin yaşadığı dönem, hayatı, etkilendiği akımlarda incelenmiş, oyunun geçtiği dönem ve şartlar ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir.

Bu tezde, 19. yüzyıldan buyana bir çok ünlü koreograf tarafından çeşitli versiyonları yapılan "Bir Yaz Gecesi Rüyası" balesinin günümüze uyarlanmış şekli incelenmektedir. Nugzar Magalashvili'nin ilk olarak Gürcistan Balesi için hazırladığı koreografi daha sonra Ankara ve Mersin sahnelerinde sergilenmiştir. Bazı karakterlerin kullanılmadığı, konunun orman sahnesinden başladığı tek perdelik eser, Mendelssohn'un müziğiyle sahnelenir.

Bu tezde Shakespeare'in yazdığı, Felix Mendelssohn'un bestesi eşliğinde Nugzar Magalashvili'nin koreografisi ile sergilenen Bir Yaz Gecesi Rüyası Balesi incelenmektedir. Magalashvili'nin klasik adımlara sadık kalarak yaptığı eserinin incelenmesinin nedeni Türk dansçılar eşliğinde yapılan ilk Bir Yaz Gecesi Rüyası

Balesi olmasıdır. Eserin Türk Baleler'inde sergilenmesi, koreograf, tasarımcı ve dansçılara ulaşır eser hakkında bilgi almayı kolay bir hale getirmiştir. Mersin Balesi için sahnelendiği dönemde eserin içinde görev almam özellikle koreografik açıdan incelenmesini kolay bir hale getirmiştir. Bunun yanında eserin dekor kostüm tasarımları ile, orkestra şefi, koreograf ve ışık tasarımcısı ile birebir görüşme olanağının olması sağlıklı bilgi aktarımını destekleyici etkenler olmuştur.

Tezin girişinde bir bale tezinde olması gereken, sanatsal tanımlar ve ifadeler giriş bölümünde kullanılmıştır. Bu tanımlara ek olarak bale ve dans tarihine de kısaca değinilmiştir. Tezin birinci bölümünde eserin incelenmesine katkısının bulunacağını düşündüğüm, Shakespeare ve Mendelsson'un hayatı, eserleri ve sanatçı kişiliği hakkında bilgi verilmiş, yaşadığı dönemde gerçekleşen düşünsel ve sanatsal akımlara yer verilmiştir. İkinci bölümde oyunun tarihi, oyun incelenmesi ve baleye uyarlanması incelenmiştir. Öykü ve bale arasındaki benzerlik ve farklılıklar "Öykü ve Koraografi arasındaki olay dizisi üzerine değerlendirmeler" bölümünde incelenmiştir. Hemen ardından gelen "kişileştirme" bölümü ile temel kişiler, yan kişiler ve kordo balenin rolleri değerlendirme altına alınmıştır. Bir Yaz Gecesi Rüyası Balesi'nin dramatik yapısındaki bölümler üç bölümde incelenmiştir. Aynı dramatik yapı, Nugzar Magalashvili'nin koreografi, librettosu ve şef partisiyonu eşliğinde müzikal olarak tekrar değerlendirilmiştir. Bölümün sonunda Bir Yaz Gecesi Rüyası Balesi'nin koraografik düzeni hakkında bilgi verilmiştir. Tezin üçüncü bölümünde Bir Yaz Gecesi Rüyası Balesi'nin tasarım çözümleri hakkında detaylı bilgi verilmektedir. Dekor kostüm çözümleri ile, ışık planı tasarımcı ile birebir görüşülerek aktarılmıştır. Işık bölümünde kullanılan spot ve ışıkların özelliklerinden de kısaca bahsedilmiştir.

Tezin yazılmasındaki en büyük sıkıntıların başında Türkiye de var olan sanatsal kaynakların azlığından bahsetmek mümkündür. Özellikle bale alanında hemen hemen hiç kaynak olmaması yabancı kaynaklara yönelme zorunluluğunu beraberinde getirmiştir. Bunun yanında bir bale sanatçısının sıklıkla karşılaştığı, aşılması en büyük zorluk olarak teknik dil yeterliğinin azlığından bahsetmek mümkündür. Sahne sanatların sanatçıların yazı diline hakimiyetsizliği aşılması en

güç problem olmuştur. Ancak tüm bu zorluk ve aşılması zorunlu biçimsel yetersizlikle, tez danışmanımın doğru yönlendirmesi ile sabırlı ve uzun bir çalışma ardından aşılmıştır.

Sonsuz hoşgörü ve bilgisiyle benden her zaman bir adım önde olarak beni yönlendiren, kendisi sayesinde bir çok yeni bilgi öğrenme fırsatı edindiğim çok saygı değer danışmanım Yrd. Doç. Sayın Sibel ERDENK'e teşekkürü ve sonsuz minnet duygularımı sunmayı bir borç bilirim.

Tezimin tüm aşamalarında beni destekleyen ve yönlendiren, Prof. Dr.Sayın Murat TUNCAY ve Yrd. Doç. Sayın Zibelhan DAĞDELEN'e teşekkürlerimi sunmak isterim.

Tezin tasarım ve koreografi bölümleri için birebir konunun uzmanları ile çalışma fırsatı bularak, birçok yararlı ve etkili bilgili bir araya getirilmiştir. Bu anlamda tezimde emeği geçen tüm meslektaş ve dostlarıma teşekkürlerimi sunmak isterim. Tezimde emeği geçen ışık uzmanı sayın Tarı DENİZ, dekor kostüm tasarımcısı sayın Gülden SAYIL, bölüm sekreterimiz sayın Hanife GÜRBULAK ile yardımlarını esirgemeyen Dr. Hakan HOŞER'e, manevi desteğiyle hep yanımda olan nişanlım Dr. İsmail HOŞER ve çok sevgili aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Özge ÇALIŞLAR

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	i
TUTANAK	ii
YÖK DÖKÜMANTASYON MERKESİ TEZ VERİ FORMU	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR	xi
FOTOĞRAF LİSTESİ	xii
ŞEKİL LİSTESİ	xiii
GİRİŞ	1

1.BÖLÜM

FELİX MENDELSSOHN VE WILLİAM SHAKESPEARE

HAYATI VE ESERLERİ

1.1. William Shakespeare'in hayatı ve eserleri	10
1.1.1. Hayatı	10
1.1.2. W. Shakespeare'in yaşadığı dönem ve etkili olan düşünce akımları	13
1.1.3. Eserleri	17
1.1.4. Sanatçı kişiliği	28
1.2. Felix Mendelssohn'un Hayatı ve Eserleri	35
1.2.1. Hayatı	35
1.2.2. Mendelssohn'un Yaşadığı Dönem ve Etkili Olan Düşünce Akımları	39
1.2.3. Eserleri	43
1.2.4. Sanatçı Kişiliği	49

2. BÖLÜM

W. SHAKESPEARE'İN “BİR YAZ GECESİ RÜYASI” ADLI OYUNUN

İNCELENMESİ VE BALEYE UYARLANMASI

2.1. Oyunun Tarihçesi	55
2.2..Shakespeare'in "Bir Yaz Dönümü Gecesi Rüyası" adlı Oyununun İncelenmesi	56

2.3. "Bir Yaz Dönümü Gecesi Rüyası" adlı Oyununun Baleye Uyarlanması	59
2.4. Öykü ve Koreografi Arasındaki olay dizisi üzerine değerlendirmeler	62
2.5. Bir Yaz Gecesi Rüyası Balesi'nde Kişileştirme	63
2.5.1. Temel kişiler	63
2.5.2. Yan kişiler	63
2.5.3. Kordo bale	63
2.6. Bir Yaz Gecesi Rüyası Balesinin Dramatik Yapısındaki Bölümler	63
2.6.1. Orman Sahnesi	63
2.6.2. Oyun içinde Oyun	63
2.6.3. Düğün Sahnesi	63
2.7. Nugzar Magalasvili'nin koreografisini yaptığı Bir Yaz Gecesi Rüyası Balesi'nin Librettosu	64
2.7.1. Orman Sahnesi	64
2.7.2. Oyun İçinde Oyun	65
2.7.3. Düğün Sahnesi	65
2.8. Bir Yaz Gecesi Rüyası Balesi'nin Müzikal Yapısı	66
2.8.1. Orman Sahnesi	66
2.8.2. Oyun İçinde Oyun	68
2.8.3. Düğün Sahnesi	71
2.9. Bir Yaz Gecesi Rüyası Balesi'nin Koreografik Açıdan İncelenmesi	73

3. BÖLÜM

“BİR YAZ GECESİ RÜYASI” BALEŞİ'NİN TASARIM ÇÖZÜMLEMELERİ

3.1. Bir Yaz Gecesi Rüyası Dekor Çözümlemesi	79
3.2. Bir Yaz Gecesi Rüyası Balesinin Kostüm Çözümlemesi	87
3.3. Bir Yaz Gecesi Rüyası Balesi Işık Planı	96
3.3.1. Ön Aydınlatma ve takviye ışıkları	97
3.3.2. Sahne İçi Işıklar	98
SONUÇ	101
KAYNAKÇA	104
ÖZGEÇMİŞ	106

KISALTMALAR

a.g.e.	: adı geçen eser
y.a.g.e.	: yukarıda adı geçen eser
y.y.	: Yüzyıl
Bkz.	: Bakınız

FOTOĞRAF LİSTESİ

Fotoğraf 1: Bir Yaz Gecesi Rüyası, Hyppolita ve Theseus Büstleri	80
Fotoğraf 2: Bir Yaz Gecesi Rüyası	81
Fotoğraf 3: Bir Yaz Gecesi, Titanya'nın uyuduğu kovuk	82
Fotoğraf 4: .Helena ve Demetrius, arkada Oberon	83
Fotoğraf 5: Uyudukları Sahne	84
Fotoğraf .6.Düğün Sahnesi	85
Fotoğraf 7: Oberon	87
Fotoğraf 8: Oberon ve Puck	88
Fotoğraf .9: Titanya ve Periler	89
Fotoğraf 10: Titanya ve Bottom	90
Fotoğraf 11: Lysandrus ve Hermia, 2009	91
Fotoğraf 12: Helena	92
Fotoğraf 13: Demetrius ve Helena	93
Fotoğraf 14: Esnaflar	94

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Ön Aydınlatma Işıkları	96
Şekil 2: Takviye Işıkları	96
Şekil 3: Çift Sıra Fresnel ve Pc Spotlar	97
Şekil 4: Çift Sıra Reflektör	97

GİRİŞ

Dünyanın önde gelen oyun yazarlarından biri olan Shakespeare'in tiyatro ve edebiyat alanındaki yapıtları yüzyıllardan buyana süre gelen bir beğeni ile okunmakta ve oynanmaktadır. Shakespeare'in eserleri her ne kadar tiyatro sahnesi için tasarlanmış olsa da, daha sonraki yıllarda bale uyarlamaları ile de seyirci karşısına çıkmıştır.

Koreografik yapısından, dekor kostüm tasarımına kadar incelenmesi amaçlanan "Bir Yaz Gecesi Rüyası"nın bale sanatındaki yerini betimleyebilmek için, öncelikle yazıldığı şekilde (tiyatro oyunu) halini incelemekle başlamak uygun olacaktır. Böylece tiyatro oyununda geçen olay dizisi ve karakterleri ile bale eserindeki yerlerini saptama olanağı bulunacaktır.

İnsanlık tarihi kadar eski olduğu sanılan dans kavramı, günümüzdeki formuna ulaşmak için bir çok uzun süreçten geçmiştir. Dini ayinler içinde başlayan dans, saraylılar tarafından icra edilen bir olguyken, zamanla saraylılara sunulan bir eğlence halini almıştır.

Asırlar boyu süregelmiş olan dans, zamanla hareketlerin müzikle birleşerek kombinasyon oluşturması ile gelişerek günümüz şartlarına gelmiştir. Dansta yapılan yeni uygulamalar, bir sonrakine ışık tutmuş, dansçılar ve koreograflar her yeni dansta yeni bir farklılık yaratmışlardır.

İlk çağ insanların henüz konuşamadığı ama ses çıkarmasını becerebildikleri zamanlarda, istek ve beklentilerini seslerin yanında hareketleri ile anlatmaya başladılar. Bu hareketler beraberinde ilk dans adımlarının başlamasında ön ayak olmuştur. Daha sonraları düzenli ve amaçlı çalışan insanoğlu bazı zamanlarda danslarını bir fikre hizmet etmek için kullanmıştır. Örneğin zafer kutlamak ve kötü ruhları uzaklaştırmak gibi nedenlerden dans etmişlerdir. Önceleri içgüdüsel olarak vücutsal devinimlerle başlayan dans daha sonraları düzenli ve amaçlı şekilde

yapılmıştır. ¹

Gelişen zaman içinde birçok farklı şekillerde denemelerde bulunan koreograflar, insanoğluyla birlikte geliştirdikleri stillerine yenilerini ekleyerek anlaşılması daha güç, teknik açıdan daha zor dans adımlarıyla seyirciyle buluşmuştur.

İnsanlık tarihi ile aynı yaşta olan dansın tüm sanatların atası olduğu düşünülmektedir. Yüzyıllardır çeşitli şekillerde var olan dans olgusu sahip olduğu estetik güzellik ile göze, mükemmel müzikal uyumu ile de kulaklara hitap etmiştir. Tüm dünya uluslarında aynı dilin konuşulduğu tek sanatın dans olması, kendisini aynı zamanda anonim bir sanat yapmıştır. Tüm dünya dillerinde "dans" kelimesinin aynı oluşu da evrensel bir sanat olduğunun en önemli göstergelerindendir. Dans, ilk çağlardan bu güne folklorik, dini, toplumsal olgular ve müzik ile gelişerek günümüze kadar gelmiştir. Düünden bugüne gelişerek gelen dans, ileriki nesillere de gelişip değişerek aktarılacaktır.

Erkeğin bayan dansçıyı küçük parmağından tutarak müzikle beraber hareket ettikleri basse-dance ortaçağda bilinen iki dans türünden biridir. Belli bir koreografiye bağlı kalmaksızın düzensiz hareketlerden oluşan bu danslar, herhangi bir öğretiyeye dayanmaksızın yapılmaktaydı. ²

Rönesans'la beraber değişen ve gelişen sanat anlayışı kendini sahne sanatlarında da göstermiştir. Ortaçağ danslarındaki düzensiz ve özensiz yapı yerini radikal değişikliklere bırakmıştır. O dönemlerde ilk olarak koreografi sanatının filizlerini vermeye başladığı İtalya, koreograf olarak tarihe geçen Domenico de Piacenza'yada ev sahipliği yapmıştır. Aynı zamanda "De Arte Saltandi er Choreas Ducendi" (Dans etme ve Dans Yönetme Sanatı)adlı iki bölümden oluşan bir de tez yazmıştır. Bir koreografin uyması gereken tüm kurallara değinen sanatçı, ikini

1 FENMEN, Beatrice, **Bale Tarihi**, Sevda Cenap And Müzik Vakfı Yayınlar 2, Ankara, 1986, s.8.

2 DELEON, Jak, **Kısa Bale ve Modern Dans Tarihi**, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1993, s.9

bölümde ise on iki tane bale adınının açıklamalarını yapmıştır.

Dansların en önemli bölümünü oluşturan librettoları Antik Yunan ve Roma mitolojilerinden alınma konulardan esinlenilerek yapılmaktaydı. Asil konukların Tanrı veya yarı-Tanrı rollerine çıktıkları, genç asillerin ise "aşk öyküsü" motifi içinde yer aldıkları balelerin sergilendiği bilinmektedir.

İtalya'nın soylu ailelerinden birinin kızı olan Catherin de Medici, Fransa'ya gelin gittikten sonra, İtalyan soylularına mahsus eğlence anlayışı olan "saray dansları"nı Fransa'ya taşımıştır. 2.Henry'den olan üç oğlunun da tahta çıkmasıyla dans sanatı Fransa'da benimsenmiş, İtalyanların yardımıyla yeni teknikler geliştirilerek gösteriler sergilemeye başlanmıştır. Bu gösterilerden tarihsel önem taşıyanlarından en önemlisi 1573 yılında sahnelenen Ballet des Polonais'dir. Tuileries Sarayı'nda sergilenen bale Polonyalıların Balesi olarak da bilinmektedir. Bir saat süren bale, Catherine de Medici'nin oğlu Henri d'Anjou'nun Polonya Kralı olmasını öneren büyük elçiler onuruna verdiği davette sergilenmiştir. Kraliçe Catherine De Medici'nin 16 nedimesi tarafından sahneye itilen kayaların kovuğunda dans etmeleri konu edilir. İkincil olarak önemi olan bir diğer bale 1580 yılında Louvre Sarayı'nda sergilenen "Le Ballet Comique de la Reina " (Kraliçenin Komik Balesi)dir. Dizelerin okunduğu büyüleyici kostüm ve dekorların kullanıldığı bale eseri 15 Ekim 1580 tarihinde kraliçenin hizmetkarı ve viyolonsel sanatçısı Baldassarino tarafından sahnelenmişti. 5 saat süren bale de sahne değişimlerini etkili bir şekilde iletebilmek için çeşitli mekanik aksamdan faydalanılmıştır.³

Diğer tüm sanatlar gibi dans sanatını da Rönesans'tan etkilenmiş ve büyük bir değişime uğramıştır. Rönesans soylularının eğlencelerinde biçimlenen danslar, evlilik, doğum gibi kutlamaların vazgeçilmez eğlenceleri arasında yer almaktaydı. Bu eğlenceler saray hayatını renklendiren önemli aktivitelerden sayılmaktaydı. Bu balelerde dekor kullanılmamasına karşın, süslü arabalar ve kılıç dövüşleri ile havai fişek efektleri kullanılmaktaydı. Bu efekt ve gösteriler saray balelerini görkemini arttırmaktaydı. Bu dönemde sergilenen danslarda henüz bir koreografisel olgudan

3 DELEON, y.a.g.e., s.11

tam olarak söz edilemese de yer planlarının yapılarak çizgiler çekilerek dansların icra edilmesi, koreografik bir oluşumun temelini atıldığını işaret etmektedir.

Balerin Maria Salle'in nitelik kazandırdığı natüralizm akımı 18.yüzyıl başlarında ortaya çıkmıştır. Salle Shakespeare'in uyarlamalarıyla dans tiyatrosunu bilincini geliştirmiştir.

"Balenin Babası" olarak anılan Jean George Noverre, dansa baştan aşağı yeni bir soluk getirmiş önemli bir sanat adamıdır. 1727 ve 1810 tarihleri arasında yaşamış olan Noverre, bale kostümlerini gereksiz ayrıntılardan kurtararak, bu anlamda bir reforma imza atmıştır. Dramatik unsurların öne çıktığı Noverre yapıtlarında teknik yeterlilik, dramatik unsur destekleyici bir yan birim işlevi görmektedir. 17.yüzyıl sonlarında başlayıp 18.yüzyıl ortalarına kadar devam eden "Ballet d'Action"akımına reformist olarak yaklaşan Noverre, bu evrede dekor ve kostümlere yenilikçi bir anlayış getirmiştir. Klasik Yunan ve Latin Pantomimlerinden etkilenecek oluşturulan danslar "Ballet d'Action" adı altında seyirciyle buluşmuştur. Bu gösteriden dokuz yıl önce Paris Operası'nda sergilenen Les Horaces isimli tragedya'nında dördüncü perdesi pantomim olarak sahnelenerek bir sonraki eserlere ışık tutmuştur.⁴

Antik Roma zamanında maske takmış aktörler sözsüz, konuşma olmaksızın, anlatmak istediklerini hareketler ile ifade eden gösteriler tertiplerlerdi. Milattan önceki dönemlerde uygulanmaya başlanıldığı düşünülen mim sanatı aynı zamanda tiyatrunun evrensel dili olarak kabul edilmektedir. Bir süre unutulma aşamasına gelen pantomim sanatı, 18.yüzyılda Rönesans ile tekrar seyirciyle buluşmuştur. Şuan bir çok balede de kullanılan Arlekin, Kolombine, Palyaço karakterleri ozamanlardan repertuarlara girmiş varlığını hala sürdüren önemli pantomim karakterlerindendir. Teatrical mim sanatını iki farklı düzlemde incelemek mümkündür. İlki Charlie Chaplin gibi komedi ustalarının gülmece amacı ile sergiledikleri, ikincisi ise bale eserlerinde kullanılan mim sanatı gelmektedir. İstisnasız tüm balelerde kullanılan mim sanatı, sahnedeki hareketi, olguyu, anlatılmak isteneni seyiriye aktarmakta bir araç olarak kullanılmaktadır. Bilinen en eski mim örneği Galeotti'nin yapıtı olan "The Whims of Cupid and the Ballet- master" eseridir. On altıncı ve on yedinci

4 DELEON, y.a.g.e., s.14

yüzyıl İtalya'sına bakıldığında balede mim sanatının orijinal yapısı tüm hatları ile görmüş olunmaktadır. 16.yüzyıl İtalya'sında oynanan "Commedia dell'Arte" da ilk defa kadınların sahneye çıktığı görülmüştür. ⁵

19.yüzyılda yayılmaya başlayan romantik akım bale sanatı üzerinde de etkisini göstermiştir. Farklı konuların işlenme ihtiyacı duyulmuş, doğa üstü varlıklar balelere konu olmaya başlamıştır. Romantik akımın baledeki en önemli temsilcisi olan Filippo Taglioni 1832 yılında sahnelediği Les Sylphides balesinde romantik akımın izlerini bulmak mümkündür. Kurgusal dünya ile gerçek hayatı bağdaştıran sanatçı müzikteki İskoç havasını dekorla bütünleştirerek yansıtır. ⁶

Romantik akımın öncülerinden olan Mendelssohn'da bu dönemde doğmuş ve müzik repertuarlarına romantik akımın en güzel örneklerini miras bırakmıştır. Ayrıca bu dönemde yazmış olduğu Bir Yaz Gecesi Rüyası Uvertürü ile 19.yüzyıl sonlarında bale eseri olarak sergilenecek olan eserin temellerini atmıştır.

Bestecinin üstün yeteneğinin göstergesi olan en önemli eserlerinden biri Bir Yaz Gecesi Rüyası Uvertürü'dür. Bütün olarak değerlendirildiğinde yapıtlarında öne çıkan zengin ezgi, biçimsel düzgünlük, romantizm özelliklerinin hepsini Bir Yaz Gecesi Rüyası Uvertürü'nde bulmak mümkündür. Bunun yanında uvertüre sonradan eklediği "wedding March" bestesi de aşk ve evlilik üzerinedir. Hristiyan tipi evlilik törenlerinde kullanılan "wedding March" bestecinin en ün yapmış eseridir. Yapıtlarındaki yalınlık ve akıcılık orkestra yönetimini kolaylaştırır niteliktedir. Kendi yaratıları olan pratik çözümler ile her enstürman için bu yalın anlatıma uygun solo partileri bestelemiştir. Her bir notanın müzik dışında kelimesel bir anlam taşıdığına inan besteci, müzikle anlatmak istenenin sözler olmaksızın anlatılabileceğini savunurdu. Bir Yaz Gecesi Rüyası Uvertürü'nde sahnede diyalogların var olması gereken yerde, bale için yazdığı müzikte, bu iddiasını savunur şekilde bestelemiştir.

Elizabet Dönemi yazarlarından olan W.Shakespeare'in yaratıları arasında yer

5 Bkz: (<http://www.forumacil.com/tiyatro-ve-skec-arsivi/50691-pandomim-mim-sanati-tiyatro-tarihi-ve-skecler.html>)

6 Bkz (<http://www.sahneden.com/arsiv/subat04/haber3.html>)

alan bir çok eser, edebiyat ve tiyatro alanında baş yapıt sayılmaktadır. Son birkaç asırdır baleye konu olan Shakespeare eserlerinin en önemlilerinden biri de Bir Yaz Gecesi Rüyası'dır.

Shakespeare'in olgunluk dönemi komedyelerinden olan Bir Yaz Gecesi Rüyası, yazarın sonu mutlu biten romantik komedyelerine örnek teşkil etmektedir. Aşk ve evlilik üzerine kurulu eser, dönemin baş yapıtları arasında yer almaktadır. Bir Yaz Gecesi Rüyası'nın fantastik atmosferi bir çok koreografi yeni fikirler denemesi için cezbetmiştir.

Bir Yaz Gecesi Rüyası dışında baleye uyarlanan diğer Shakespeare eserleri arasında ilk sırayı Romeo ve Juliet alır. Bu eser bale repertuarlarında yazarın en çok tercih edilen eseridir. Bunun dışında Stuttgart'da 1761 yılında oynanan Antoin ve Cleopatra, 1774'de sahnelenen The Tempest, ardından 1788 yılında Francesco Clerico'nun müziğiyle Hamlet, 1818 yılında Othello, 1785 yılında Macbeth çeşitli balelerde sergilenmiştir.⁷

Bir Yaz Gecesi Rüyası Balesi'nin, Mendelssohn'un müziğiyle Balanchine'in koreografisini yapmış olduğu bilinen ilk örneğinden önce, başka bestecilerin müzikleri ile çalışılarak sahnelendiği görülmektedir. Paolo Giorza'nın müziği ile yapılan balenin koreografisini Giovani Corsati Milano'daki La Scala Opera için 1855 yılında yapmıştır. Bale repertuarlarının en önemli eserlerinin koreografi sayılabilecek Petipa'da 1876-1877 yılında hikayenin minyatür versiyonunu sergilemiştir. 1906 yılında St Petersburg için yapılan versiyonunun koreografisini Mikhail Fokine yapmıştır. Mendelssohn'un müziği ile çalışılan baleye "Les Elfes"adı verilmiştir. David Lichine'in Paris Balesi için 1933 yılında yapılan versiyonuna ise "Nocturne" adı verilmiştir. 26 Aralık 1944 yılında Boris Romanoff'ın Mendelssohn'un müziği eşliğinde yapılan koreografisi Montreal Balesi için sergilenmiştir. Jean-Jacques Etcheverry'nin 18 Mart 1955 yılında sergilediği versiyonu Brüksel Balesi için yapılmıştır. Heinz Spoerli'nin Basel balesi için yaptığı koreografi 1975 yılında sergilenmiştir. John Neimeire'in Hamburg Balesi çalışması 1977 yılında, Ann Brodie

⁷ Bkz (<http://www.balletmet.org/Notes/Shakespeare.html>)

ve Adolfin Suarez- More'in Kolombia Mendelssohn'un müziğine ek olarak Rossini ve Geminiani'nin müziğinden de faydalandığı balesi için yaptığı çalışması 1978 yılında sergilenmiştir. Robber De Warren'in Manchester için yaptığı bale Mendelssohn'un müziği eşliğinde 1981'de sahnelenmiştir. Gray Veredon'un Helsinki için yaptığı için yaptığı koreografi 1985 yılında sergilendi. Uve Scholz'un Zürih Balesi için yaptığı çalışması Mendelssohn'u müziği ile " Ein Sommernachtstraum" adıyla 1989 yılında sergilendi. Lazzo Seregi'nin koreografisini yaptığı bale Janos Novak ve Mendelssohn'un müziği ile Budapeşte Balesi için 1989 yılında sahnelenmiştir. 1990 yılında Cleveland Balesi için yapılan versiyonunun koreografisini Dennis Nahat yapmıştır. Yine 1990 yılında Garden State için yapılan koreografiyi Peter Anastos hazırlamıştır. Mendelssohn'un müziği ile 1992 yılında Aachen Balesi için yapılan versiyonunda Almanca adı kullanılmıştır, koreografi Peter Wissman'a aittir. Bir Yaz Gecesi Rüyası Balesi'nin en önemli versiyonlarının birini New York City Ballet için hazırlayan Balanchine, St. Petersburg için hazırladığı versiyonunda baleyi ikiye bölerek "oyun içinde oyun" bölümünü çıkarmıştır. Balanchine bu balede, Mendelssohn'un Athelie Uvertürü ile Son and Stranger, The Fair Melusine ile Symphony No.9 yer aldığı Uvertürü kullanmıştır. Bale daha sonra New York City Ballet'in sezon açılışında kullanılmıştır. Eserin bir başka önemli versiyonu Sir Frederich Ashton'a aittir. 1964 yılında sergilediği bale, programda yer alan üç baleden biriydi. Fraderich Ashton'un Dame Ninette de Valois ile oyun için beraber çalıştığı bale bu konu üzerindeki ilk İngiliz çalışması olarak bilinmektedir. Hypolita ve Theseus'u kullanmayan koreograf, baleye Titania ve Oberon ile başlar. Baleyi diğerlerinden ayıran ilginç fark ise, Bottom'un yarı-karakter erkek dansçı olarak çıkarak, eşeğe dönüştükten sonra pointle dans etmeye başlamasıdır.⁸

William Shakespeare'in baleye uyarlanan bir çok eseri arasında sadece iki tanesi, Romeo ve Juliet ile Bir Yaz Gecesi Rüyası Baleleri repertuarlarda uzun soluklu yer alabilmiş, diğer yapıtları ise ya klasiklerin ya da popüler kültüre stilize olmuş yapıtlar altında günümüze ulaşmamıştır. Halen daha bir çok koreograf tarafından denenen ve çeşitli versiyonları yapılan Bir Yaz Gecesi Rüyası renkli

8 Bkz(<http://www.balletmet.org/Notes/Midsummer.html>)

atmosferi ve fantastik ortamı ile tercih edilen baleler arasında yer almaktadır.

Koreograf baleyi yaparken, oyunun merkezine konsantre olarak onun büyüğü ortamından çıkmamaya özen göstermiştir. Sözsüz bir sanat olan balede bazı spesifik sözlerin söylenemeyeceğini ama bunu yaratacağı büyüğü ortamları tamamlayabileceğini düşünmüştür. Eserde kelimelerin kaybolmasına izin vermiş ama sahip olunması gereken atmosferden ödün vermemiştir. Koreograf birçok sahnenin dansla ifadesinin kelimeler ile ifadesinden çok daha zor olduğunu dile getirmiştir.

Koreograf perileri ölümlülere kontrast seçmeyi uygun görmüştü. Buna karşılık olarak hareket kabiliyetinin avantajlı olduğu kısa boylu ufak tefek dansçıları da Oberon ve Titania olarak baş dansçı şeklinde kullanmıştır. Kısa dansçıların çevik, hızlı hareketleri, dönüşlerindeki teknik gücü ve zıplama hareketlerindeki rahatlıklarından yararlanmayı uygun bulmuştur. İki Atina'lı aşığın kontrast oluşturacak şekilde Oberon ve Titania'dan uzun oluşu, eserin akışına katkıda bulunmuştur.

Mendelsson'un oyundan etkilenecek yazdığı Bir Yaz Gecesi Rüyası Uvertürü, İngilizler tarafından çok takdir toplar. Tahta nefeslilerin kullanıldığı uvertürde her enstürmandan iki tane yer almaktadır. Aralarda kullanılan sopranonun söylediği solo ve koronun söylediği bölümler, perilerin Titania'ya söylediği ninniden esinlenilerek kullanılmıştır. Romantik dönem bestecilerinden olan Mendelssohn'un yumuşak ve akıcı müziği aşk ve evlilik odaklı balenin ruhunu yansıtırken, esnafın girdiği sahnelerde kontrast müzik kullanılarak hikaye desteklenmiştir. Düğün sahnesine sonradan eklediği "Wedding March" sanatçısının en bilinen bestesidir. Büyük 9 numara diye anılan uvertür özellikle kiliselerde evlenme marşı olarak hala kullanılmaktadır. "Wedding March" tüm dünyada, en sık kullanılan evlilik marşıdır.

Kostüm tasarımlarında ölümlüler için Elizabeth Dönemi esas alınmıştır. Özellikle bayan dansçıların üst kısımları ile erkeklerin ceketleri Elizabeth dönemine sadık kalınarak hazırlanmıştır. Dansçılar için en önemli uzuvları olan bacaklarının kapanmaması ve ağırlık yapmaması açısından, etek ve pantolonlar baleye uygun

şekilde dizayn edilmiştir. Ölümlüler ve periler arasındaki en önemli fark eteklerde ve başlarına taktıkları taçlardaydı. Periler kat kat asimetrik bir etek ve başlarına çiçek tacı takarken, ölümlüler Elizabeth dönemi kollara ve üste sahip kısmen daha ağır kostümler giymişlerdir.

Sıklıkla ışık oyunlarından yararlanan balede korku efektleri, aşk sahneleri, perilerin çıktıkları yerlerde gobolardan faydalanılmıştır. Bale gece karanlığında geçtiği için ışıklar diğer başka eserlere nazaran daha karanlık kullanılmış olsa da, açık ve koyu mavi ışık desteklerinden yararlanılmıştır.

Bir Yaz Gecesi Rüyası Balesi'nin her ne kadar yazıldığı, bestelendiği ve baleye uyarlandığı zaman dilimleri arasında çok uzun yıllar olsa da, balenin müzikal etkileşimi ile konuyla olan bütünlüğünün yüksek ölçüde sağlandığı bir gerçektir. Bu bütünlük sayesinde Bir Yaz Gecesi Rüyası Shakespeare'in baleye uyarlanmış eserleri arasında en çok izlenen ve sergilenenlerindendir.

1.BÖLÜM

WILLİAM SHAKESPEARE VE FELİX MENDELSSOHN'UN HAYATLARI VE ESERLERİ

1.1.WILLİAM SHAKESPEARE'İN HAYATI VE ESERLERİ

1.1.1.W. Shakespeare'in Hayatı

İngiliz yazar William Shakespeare, 16.yy.'da yaşamış, yazdığı oyunlar günümüzde pek çok dile çevrilmiş ve sahnelenmiştir. O, sadece bir oyun yazarı olarak değil aynı zamanda bir oyuncu ve tiyatro sahibi olarak da farklı bir yere sahiptir. Tiyatro sanatının dünya üzerindeki yolculuğunda çok önemli bir yer tutması Shakespeare'i özel kılar. Ancak bu özellik aynı zamanda kendisiyle ilgili çok fazla ve çeşitli bilgiyi doğurmuştur. Bu yüzden belgelerle doğruluğu kanıtlanmış bilgiye ulaşmak kolay değildir.

Bilindiği kadarıyla Shakespeare, 1564 yılının Nisan ayında Londra'da Stratford-upon-Avon'daki Warwickshire kasabasında, orta sınıfa mensup bir ailenin çocuğu olarak doğmuştur.⁹ Babası John Shakespeare, belediye işlerinde etkin, zengin bir tüccardı. Ayrıca bir dönem belediye meclis üyeliğine, daha sonra da belediye başkanlığına seçildiği kesin olarak bilinen bilgiler dahilindedir.¹⁰

Shakespeare'in nasıl bir çocukluk hayatı sürdüğüne dair kesin bir bilgi yoktur. Ancak kasabadaki okula gittiği, iyi sayılabilecek bir öğrenim gördüğü, bu arada biraz Latince de öğrendiği tahmin edilmektedir. Ayrıca babasının belediye başkanlığı dönemine rastlayan belgelerden, Shakespeare'in gezici tiyatro topluluklarının kasabada verdiği temsilleri de seyretmiş olabileceği tahminler arasındadır.¹¹

9 DEMİR, Gökçe, **Shakespeare**, Kastaş Yayınevi, İstanbul, 2001, ss. 10-11

10 WELLS, Stanley, **Shakespeare Yazar ve Eserleri**, cev: Cevza Sevgen, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1992, s. 29

11 WELLS, y.a.g.e., s. 30

Shakespeare, babasının işlerinin bozulması nedeniyle okula devam edemez ve O'nun yanında çalışmaya başlar. Ayrıca yazarın on sekiz yaşına geldiğinde yakın bir köyde yaşayan, kendisinden sekiz yaş büyük olan Anne Hatheway ile evlendiği resmi kayıtlarda mevcuttur.¹²

Aslında 1583'de Susanna ve 1585'de ikizlerin babası olması ve büyük bir ihtimalle Stratford Gramer Okulu'na gitmesi dışında, Shakespeare'in doğumundan 1616 yılına kadarki yaşamı hakkında bilinen kesin bilgiler fazla değildir.¹³

Shakespeare'in Stratford'dan ayrılmasıyla ilgili pek çok hikaye mevcuttur. Bunlar arasında en çok, Sir Thomas Lucy adında önemli bir şahsiyetin, topraklarında izinsiz olarak avlandığı gerekçesiyle, onu mahkemeye vermek istemesi üzerine tutuklanmamak için Londra'ya kaçtığını, anlatılanı bilinmektedir.

Bir başkası Shakespeare'in o yıllarda önemli bir aile olan Hoghton ailesine ait Lancashire'daki bir evde yaşadığı ve orada öğretmenlik yaptığı yolundadır. Shakespeare, Hoghton ailesinin aynı zamanda özel tiyatrosunda bir süre çalışmış ve bu aile vasıtasıyla da Lord Strange'in Oyuncuları adıyla bilinen, Lancashire'da nüfuz sahibi bir tiyatro kumpanyasına katılmıştır. Ancak bu iddianın sahibi olan Honigmann*, kitabında bu bilgiyi ikna edici bir biçimde sunmuş olsa da kanıtlamış değildir.¹⁴

Shakespeare'in Londra'ya hangi tarihte gittiği, ne yaptığı ve tiyatroya nasıl başladığı bilinmemektedir. Bazıları tiyatroya temizlik işçiliği, sahne çalışanı ya da kondüvitlik yaparak geçtiği, bazıları ise oyunculuğu doğrudan deneyerek buradan oyun yazarlığına yöneldiğini ileri sürerler.¹⁵

12 GÜNYOL, Vedat, **Shakespeare(ikinci basım)**, Varlık Yayınları, İstanbul, 1962, s.7

13 DEMİR, a.g.e., s.18

14 DEMİR, y.a.g.e., ss: 20-21

* E.A.J. HONIGMANN, Birmingham Üniversitesi Shakespeare Enstitüsü İngiliz Dili eğitmeni

15 YAVUZ, Ü. **William Shakespeare'in bir yaz gecesi rüyası adlı oyunun dekor kostüm ve tasarımı**, (Dokuz Eylül Üniversitesi Sahne ve Görüntü Sanatları, lisans tezi) s.30

İlk kez William D'Avenant'ın ileri sürdüğü başka bir varsayıma göre, Shakespeare'in Londra'da yaptığı ilk iş, tiyatrolara atla gelen seyircilerin atlarını tutmak, seyirciler içerde oyunu seyrederken hayvanlara bakmaktır.¹⁶

Shakespeare'in hayatı boyunca aynı kumpanyada çalıştığı belgelerde kayıtlıdır. İlk önceleri Lord Chamberlain Kumpanyası diye anılan bu topluluk, I.James'in tahta çıkması ile Kralın Kumpanyası adını almıştır. Shakespeare bu kumpanya ile önce Theatre ve Curtain tiyatrolarında, 1598'den sonra kumpanyanın malı olan Globe'da ve 1608'den sonra da Blackfriars tiyatrosunda çalışmıştır. Shakespeare'in kumpanyasının, Elizabet Çağı tiyatro toplulukları arasında en iyi örgütlenmiş, en çok başarı elde etmiş ve en çok para kazanmış tiyatro topluluğu olduğu bilinir. Shakespeare ve arkadaşlarının yılda birkaç kez kraliçenin önünde oyun oynadıkları, saray kayıtlardan anlaşılmaktadır. Ayrıca 1603'de I.James'in tahta çıkmasıyla, Shakespeare'in kumpanyasının ününün bir kat daha arttığı, bu oyuncuların doğrudan saraya bağlanarak 'Grooms of the Chamber' adını aldığı bilinmektedir.¹⁷

1610-11 yılları arasında Londra'dan ayrılıp doğduğu kasabaya dönen Shakespeare, bu dönemden sonra oyun yazmamış, köşesine çekilmiştir. Henüz 46 yaşındayken bütün işlerini bırakmış olması önemli bir rahatsızlık geçirmiş olabileceğini düşündürmektedir. Bununla beraber kazandığı parayla satın aldığı toprak ve mülklerin sayesinde, özellikle yaşamının son yıllarında rahat bir yaşam sürmüştür.¹⁸

Shakespeare 25 Mart 1616'da vasiyetnamesini hazırlayıp imzalamıştır. Hangi hastalıktan öldüğü bilinmemektedir. Ancak bir söylentiye göre, arkadaşları Johnson ve Drayton'u evinde ağırlarken fazla alkol almış, buna bağlı olarak hummaya tutulmuş ve 23 Nisan 1616'da ölmüştür.¹⁹

16 URGAN, Mina, **Shakespeare**, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul, 1973, s. 7

17 URGAN, a.g.e., ss.10-11

18 Emel, BALA, **Shakespeare'in Bir Yaz Gecesi Rüyası adlı Oyunun Yaratıcı Drama Teknikleri Kullanılarak, çocuk Tiyatrosuna Uyarlanması**, Dokuz Eylül Üni.(Lisans Tezi)İzmir, 2008, s. 60

19 WELLS, a.g.e., s. 31

1.1.2. Shakespeare'in Yaşadığı Dönem Ve Etkili Olan Düşünce Akımları

Shakespeare, İngiliz Edebiyatı'nın çıkış ve aydınlanma dönemi olarak anılan, aynı zamanda hem toplumsal refah hem de sanatsal alanda büyük gelişmelerin yaşandığı bir tarihte dünyaya gelmiştir.

İngiltere'nin gerek devlet olarak gerekse toplum ve sanat alanlarında diğer devletlere göre çok üstün bir konuma gelmesini sağlayan, kraliçeliği döneminde bir döneme adını veren Elizabeth dönemi, Rönesans veya aydınlanma dönemi olarak da anılır. Bu dönemde yetişen yazarlar klasisizmden kurtularak, taklitçilikten uzaklaşarak tamamıyla özgün yapıtlar ortaya koymuşlardır. İngiliz dili, yabancı dillerden kullanılmaya başlanan yeni kelimeler ve eski kelimelerin anlamlarının zenginleştirilmesiyle daha esnek bir hal almıştır. Başka dillerden İngilizceye çevrilen eserlerin sayıları artmıştır. XVI. yüzyılın sonlarına doğru İngiliz dilinin en güzel soneleri yazılmaya başlanmıştır.²⁰

Rönesans, yani aydınlanma, hümanizm akımı ile başlamıştır. Rönesans ile birlikte ortaya çıkan ilk hümanistler, eski çağdan kalan eserleri incelemeye, onlar hakkında açıklamalar yapacak çalışmalar yapmış, bu alanda eski çağ eserlerine benzer eserler yaratmışlardır. Arkeolojiden yararlanabilmek için İbranice öğrenen hümanist sanatçılar XVI. yüzyıla kadar Yunanca ve Latince yaptıkları eserlerini daha sonra kendi dillerinde yazmaya başlamışlardır.²¹

Sözcük genel anlamda, İtalya'da 15.yy.'da başlayan ve 16.yy.'da doruk noktasına ulaşan entelektüel bir etkinliği içerir. Rönesans terimi ilk kez 15.yy.'da "klasik öğretinin yeniden doğuşu"nu tanımlamak üzere kullanılmış, daha sonra VASARI'nin 1550 tarihli ünlü "En Ünlü İtalyan Mimar, Ressam ve Heykelticilerin Yaşamları" adlı kitabında "sanatların yeniden doğuşu" anlamında ele alınmıştır. Daha sonra bu "yeniden doğuş" düşüncesinin sistemli bir biçimde geliştirildiği görülür. Terimin anlamının edebiyat ve sanat etkinliği olarak belli bir dönemi

²⁰ WELLS, a.g.e., s.23

²¹ GROlier INTERNATIONEL AMERICANA ENCYCLOPEDIA, cilt 5, Medya Holding, 1993, s.307

içermesi ve yaygınlaşması 18.yy.'da başlamıştır.²²

Hümanizma'nın başlangıcını on dördüncü yüzyıla kadar dayandırmak mümkündür. Dönemin ünlü yazarlarında Boccaccio, İtalya'dan başlayarak tüm Kuzey Avrupa'ya sanatta klasik olana dönme akımı olan hümanizmayı benimsetmiştir. Dönemin önemli düşünürlerinden Erasmus, hümanizma ile bağdaşık özgürlük kavramını savunduğu "Deliliğe Övgü" kitabında kiliseyi ve feodal yapıyı eleştirmiş, hümanizmanın amaçlarını ortaya koymaya çalışmıştır.

Elizabeth döneminde toplumsal refahın yanında sanatsal ve kültürel faaliyetlerin artmasının sebeplerinin başında, her sanatçının kendine has tekniklerinin oluşunun yanında, yazdıkları her eserde farklı tekniklerle çalışmaları idi. Sanatçının üzerinde en çok çalıştığı konu eserleri ve karakterlerinin inandırıcı olmasıdır.²³

Elizabeth ya da Rönesans dönemi başlamadan önce geçiş sayılabilecek dönemde edebiyat alanında yapılan çalışmalarda İngiliz dilinin eserlere hakimiyetinin az olduğu görülür. Önemli konulardaki eserler sadece hümanizmanın etkisiyle Latince yazılır, düz yazılar ise sadece Latince ve Fransızcadan çeviri şeklinde bulunmaktaydı. Bunlar dışında düz yazılara rağbet edilmez, estetik bulunmazdı. Ancak basit bilgi alışverişlerinde kullanılan düz yazıyı yazarın, eserin içinde kullanması mümkün değildir.²⁴

Rönesans'ın ortaya koyduğu insancı düşünce özellikle Fransız, İngiliz ve İspanyol edebiyatlarında en yetkin anlatımlarını kazanmıştır. Fransa'da Rabelais ve Montaigne, İngiltere'de Shakespeare, İspanya'da Cervantes insancı edebiyatın en ünlü adlarıdır. Rönesans'ta edebiyat ve hatta öbür sanatlar, bu arada özellikle resim yüklenmiştir. Dizgesel felsefeleri ya da gerçek anlamında felsefeleri bir yüzyıl içinde oluşturacak koşullar bu edebiyatta ya da bu sanatta içkindir. Bu yüzden Rönesans sanatında, özellikle Rönesans edebiyatında, bir felsefi derinlik vardır. Dizgesel

22 **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, Hürriyet Ofset, İstanbul, 1997, s. 1584

23 OFLAZOĞLU, Turan, **Shakespeare**, Cem Yayınevi, İstanbul, 1977, s. 21

24 URGAN, Mina, **İngiliz Edebiyat Tarihi**, 1.Basım, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1986, s.18

düşünceден uzak olmakla birlikte, insanı derinden ele alıp tartışma eğilimi vardır. Denilebilir ki ilk olarak bu dönemin sanatçıları sanatı bir insan araştırması olarak görmüş ve değerlendirilmişlerdir. Rönesans sanat açısından bir olgunluk dönemindeyken felsefe açısından henüz bir arayış ya da olsa olsa kuruluş dönemidir. Gene de bu yolda epeyce ilerleme olmuş gibidir. Kısacası Rönesans'ın edebiyat adamları aynı zamanda filozofturlar.²⁵

Rönesans belki de daha çok düşünce açısından bir hazırlık, bir geçiş dönemi olmuş, buna karşılık sanat açısından tam bir olgunluklar çağı özelliği göstermiştir. Rönesans sanat dünyası en yetkin ürünlerini edebiyatta ortaya koydu.

Rönesans sanatı başlıca iki kaynaktan etkilenmiştir. Bunlardan birincisi, Yunan ve Roma sanatlarında genellikle uygulanmış olan formların yaklaşık bin yıllık bir aradan sonra yeniden kullandığı klasik sanat; ikincisi ise yeni bulunmuş olan perspektif tekniğinin uygulanmasıydı. Bu buluş sanatçıya, resim ve matematik kurallarını kağıt ya da başka bir yüzeye, bilimsel bir doğrulukla, üç boyutlu gerçek görünümünü verecek şekilde yansıtabilme olanağı sağlamaktaydı.²⁶

Rönesans'ta sanatın başkalaşımının etkilerini tarihsel ve gelişimsel olarak dört gruba ayırmak mümkündür. Bunlardan ilki aydınlanma çağına yeni bir anlayış getiren eski olana, klasiklere dönüş akımı, hümanizmadır. Bu dönemin yazılan en önemli eseri diyaloglar şeklinde yazılmış ve olması gereken devlet biçimini anlatan Thomas More'nin "Ütopya" adlı eseridir. Hümanizme uygun bir şekilde Latince yazılan eser, daha sonra Ralph Robinson tarafından İngilizceye çevrilmiştir.

XVI. yüzyıl son çeyreğinde doğa güzelliklerini anlatan pastoral ve şövalyelik romanları yazılmaya başlanmıştır.

Yine bu dönemde ortaya çıkan yeni bir akım olan "euphuizm", özentici bir yaklaşım ile kesin kuralları olan bir yazma anlayışı ile ortaya çıkmıştır. Yunan

25 AFŞAR, Timuçin, **Düşünce TARİHİ**, 2.baskı, Bulut Yayın Dağıtım, 1998, s.82

26 CONTİ, Flavio, **Rönesans Sanatını Tanıyalım**, çev: Solmaz Turunç, İnkilap ve Aka Kitabevleri, İstanbul, 1982, ss.4-5

mitolojisinden ve tabiat bilgisinden kullanılan imgeler beraberinde eşit uzunluktaki cümleler, aliterasyonlar, cümle içinde uyum ve zıtlıklar ile beraber işlenen şiir türüdür.²⁷

Robert Greene'nin 1588 yılında yazdığı Pandosto adlı eseri 1609'da Kış Masalı adlı eserini yazarken Shakespeare'e ilham verecektir. Bu eserden iki yıl sonra 1590 yılında Thomas Lodge'un yazdığı ve çok ünlü olan Rosalinde adlı eseri ise Shakespeare'in 1599 yılında yazacağı "As You Like It (Beğendiğiniz Gibi)" adlı eseri için esin kaynağı olacaktır.

Dönemin aydın yazarlarından Harsnett, batıl inançlar ile savaşmak için, ileriki yıllarda Shakespear'in de kendisinden esinlenerek Kral Lear'ı yazacağı, bir eser yazmıştır. "Çirkin Katolik Hilelerin Açıklanması" adlı kitabında Harsnett, döneme hakim olan şeytan çıkarıcıları, hilebaz yalancı olarak tanıtır ve devletçe cezalandırılmalarını önerir. Shakespeare, Kral Lear'da kullandığı şeytanların isimlerini, Harsnett'in "Çirkin Katolik Hilelerinin Açıklanması" eserinden Edgar'ı yönettiği şeytanların isimlerinden alır.

Elizabeth Çağı tiyatrosunda dekor olmadığı gibi, perde diye de bir şey yoktu. Sahneler arada hiçbir duraklama olmadan, birbiri ardından oynanıyordu; oyun kesintisiz bir akış halindeydi. Shakespeare işte buna dayanabildiği içindir ki; örneğin Antonius ile Kleopatra'yı kırk iki sahne olarak tasarlayabilmiştir; bu sahnelerden bazıları on, altı, hatta dört satırlıktır. Bugün pek çok kişiyi yadırgatan bu durum Shakespeare'in çağdaşlarınca olağan sayılıyordu; çünkü onlar tiyatrodaki her şeyin varsayımına dayandığını biliyorlardı.²⁸

Rönesans tiyatrosunun belirgin özelliklerinden biri kadın tiyatro oyuncularının bulunmamasıdır. Sadece erkekler sahne almakta, kadın karakterleri de erkekler tarafından canlandırılmaktaydı.²⁹

27 RAIMOND, a.g.e., s.14-15

28 RAIMOND, a.g.e., s.18-19

29 OFLAZOĞLU, a.g.e., s. 21

Rönesans sanatı kadını erkeğin ayna imgesi olarak görür. Erkek cinsel olarak ters yüz edilmiş ve kadın yaratılmıştır. İdeolojik ve toplumsal olarak kadın erkekten daha aşağıda görülmüştür.³⁰

Yükselen sanat anlayışı içinde oldukça yüksek seyirci kapasitesine sahip salonlar haftada on beş bin kadar seyirci ağırlamaktaydılar. Tiyatro salonlarının haricinde Kraliçe Elizabeth ve Kral huzurunda da temsiller verilmekteydi.

16. yüzyıl ortalarında profesyonel tiyatro oyuncularından oluşan topluluklar belediye veya okullarda kurulan seyyar sahnelerde oyunlarını sergilemekteydiler. Elizabeth Dönemi ile seyyar tiyatrolar yerlerini daimi tiyatro binalarına bırakmışlardı.

Seyirci hoşgörüsüzdü ve o zamanlar tiyatro günümüzdeki gibi terbiye kurallarına özen gösterilen yerler değildi. Seyirciler bir şeyi beğenmemişlerse hemen tepki gösterirler, hatta bazen sahneyi yumurta, kuruyemiş vs. yağmuruna tutarlardı.³¹

Elizabeth Tiyatrosu ile seyirci arasında günümüze oranla daha duvarsız bir sanat anlayışı vardı. Seyirci tepkilerini daha açık ve nezaket kurallarına uyma gereği duymaksızın gösteriyorlardı. Bu yaklaşım 21.yüzyıl sanat anlayışında tamamıyla değişmiş, tiyatro, opera salonları nezaket ve saygının üst düzeyde yaşandığı yerler olarak algılanmaya başlanmıştır.

1.1.3. Eserleri

Shakespeare'in yazarlığa nasıl başladığı, ilk projesi ve eserlerinin kronolojisi kesin olarak bilinmemektedir. Bu durum yazarın nasıl bir gelişim yaşadığını karanlıkta bırakır. Ölümünden sonra eserleri kronolojik olarak değil de türleri bakımından komedi, trajedi ve tarihi başlıkları altında üç sınıfa ayrılarak düzenlenmiştir. Bu sınıflandırma, günümüze tarihleri kesin bilinmeyen eserlerin

30 GREENBLATT, Stephen, **Shakespeare ve Kültür Birikimi**, çev: Nilgöl Pelit, Dost Kitabevi, Ankara, 2001, s. 108

31 DEMİR, a.g.e., s.28

beraberinde bir yanlışı da getirmiştir. Shakespeare eserlerinin bazılarında, sadece geçmiş tarihi kullanmakla beraber, bazı eserlerinde tarihi olaylar içinde trajediye, trajedi içinde ise tarihi olaylara yer vermiştir³²

Bugün Shakespeare'in otuz sekiz adet oyunu mevcuttur. Bu oyunların bir kısmı tamamlanamamıştır. Oyunlarının sadece on sekizi, yazar hayattayken basılabilmektedir. "Quarto" denilen bu basımlar, bir sayfanın dörde katlanmasıyla oluşturulan biçime sahiptir. Bu sebeple Shakespeare'in metinlerinin bugüne kadar yanlısız ulaşması mümkün olmamıştır. Quartoların, Shakespeare'in el yazmalarından yararlanılarak yazıldığı söylene de, pek çok yanlış ve eksik bunun böyle olmadığı gerçeğini ortaya koyar. Shakespeare'in oyunları 18. yüzyılda başlayan ve günümüze dek süren çalışmaların sonucunda bugünkü halini almıştır.³³

Shakespeare'in, büyük bir yazar olmasına karşın, kendi el yazması notları günümüze kadar ulaşmış değildir. Eldeki kaynakların birçoğu ise birbiriyle çelişkilidir. Çelişkiler incelendiğinde, bazı bölümlerin hatalı, bazı bölümlerin ise doğruluğundan şüphe edildiği görülmüştür. Bunun sebepleri arasında, yazılan ve sahnelenen oyunların birçok kişi tarafından korsan baskılarının çoğaltılarak elden ele dolaşması ve ancak bu yayınların günümüze ulaşabilmesidir. Shakespeare'in oyunlarını yayınlamaması, eserlerinin sadece sahnelenmek için yazıldığını düşündürür. Ancak bir görüşe göre de, diğer kumpanyaların oyunu oynamaması için çoğaltılmadığı yönündedir³⁴

Shakespeare'in eserlerinde ilk eğitimini aldığı yer olan Warwickshire kasabasının önemi oldukça fazladır. Oyunları ve şiirleri; doğadan, tarımsal işlerden ve kasaba folklarından öğelerle doludur. Shakespeare'in oyunlarında pek çok öyküden, tarihsel kaynaklardan, geçmiş dönem oyunlarından yararlandığı bilinir. En çok yararlandığı kaynaklar ise "novella" adındaki genellikle İtalyanca'dan çevrilen uzun öykülerdir. Bunun dışında efsaneler, mitoloji, tarih Shakespeare'in beslendiği kaynakları oluşturur.

32 OFLAZOĞLU, a.g.e., s.26

33 BALA, a.g.e., s.61

34 GÜNYOL, a.g.e., s.28

Sanatçının bugüne ulaşan 38 oyunundan bazıları eksik olduğu için tam olarak 34 adet oyunu mevcuttur. Bu oyunlar genel olarak; komedya, tragedyalar ve tarihsel oyunlar olarak üç grupta toplanabilir.³⁵

Shakespeare'in yazarlığa başladığı dönemde komedi türündeki eserler asırlar boyu oynanmakta ve her nesil için popüleritesini korumaktaydı. Araştırmacılar Shakespeare'in komedya,larını dört dönemde değerlendirirler:

Erken dönem (1584-1594) komedya,ları: Yazarın ilk eserleri, bir nevi eskileri taklit ve yeniden düzenleme tarzındadır. Daha önce yazılmış komedi eserlerini yeniden düzenleyen yazar, aktörlerle ilgilenir ve tiyatrunun çeşitli ihtiyaçlarını giderir. Yanlışlıklar Komedya,ı, Hırçın Kız, Aşkın Emeği Boşa Gitti, Veronalı İki Centilmen.

"Aşkın Emeği Boşa Gitti" ve "Veronalı İki Centilmen" adlı eserlerinde tarzının henüz oturmamış olduğu görülmektedir.³⁶

Eski Roma komedya,larından esinlenerek yazdığı eseri The Comedy of Errors (Yanlışlıklar Komedya,ı) ilk komedi eseri olarak kabul edilir. Yanlışlıklar Komedya,ı, yazar için daha çok bir deneme ve öğrenme eseri olmuştur. Eser duygusal yönden izleyiciyi içine alan, bazı sahnelerde ise mesaj verir niteliktedir.³⁷

Olgunluk dönemi (1594-1600) komedya,ları: Erken dönem oyunlarından sonra Shakespeare'in romantik komedya,larını kapsayan dönem yazarın olgunluk çağı diye nitelendirilen dönemidir. Shakespeare ölümsüzleşen eserlerini bu dönemde yaratmaya başlamıştır. Bu dönem komedya,lar bir sonraki dönemin aksine, sonu mutlu biten eğlenceli komedya,lardır. Bir Yaz Gecesi Rüya,ı, Venedik Taciri, Kuru Gürültü, On İkinci Gece, Beğendiğiniz Gibi, Windsor'un Şen Kadınları...³⁸ Yazar bu dönem içinde kişiliğini bularak trajedi ve komedyanın en güzel örneklerini

35 BALA, a.g.e., s. 62

36 DEMİR, a.g.e., s.25

37 YAVUZ, a.g.e s. 32

38 BALA, a.g.e., s. 63

vermeye başlamıştır.³⁹ Dönemin başyapıtı sayılan komedya aşk ve evlilik üzerine kurulu "Bir Yaz Gecesi Rüyası" adlı eseridir. Yine bu dönemde yazıldığı düşünülen bir başka başyapıtı ise "Romeo ve Juliet" trajedisidir.⁴⁰

3. dönem (1602-1604) komedyalari: Yazarın üçüncü dönemi şeklinde nitelendirilen dönemde Shakespeare tarzını oldukça değiştirmiştir. Eğlenceli ve sonu iyi biten komedyaer yerini toplumsal sorunların değinildiği ciddi oyunlara bırakmıştır bu oyunlar şöyle sıralanabilir: Kısasa Kısas, Yeter ki Sonu İyi Bitsin (Sonu İyi Biten Her şey İyidir)...

Yazarın ilk iki dönemine bakıldığında 1596-1603 yılları arasında en başarılı tarihsel içerikli oyunların yazıldığı görölmektedir. Bununla birlikte en iyi komedyaerın bazıları ile ilk trajedi örnekleri verilmeye başlandığı görölmektedir. Bu dönemde yazarın kişiliğini bulduğu yarattığı eserlerde göze çarpmaktadır⁴¹

4. dönem (1608-1612) komedyaerı: Romansı tarzda komedya örnekleri yazdığı bu dönemde Shakespeare sonu acı-tatlı biten oyunlar yazmıştır. Bu komedyaer: Pericles, Kış Masalı, Fırtına adlı oyunlarıdır. Shakespeare'in komedi türünde yakaladığı istikrar, trajedi türündeki oyunlarında bulunmaz. Bu türdeki eserleri denenmeye ve yoruma daha açık bulunmuştur. Tıpkı Romeo ve Juliet'te olduğu gibi, trajedilerin bazıları tarihsel altyapıya oturtulmuş ancak konunun içinde tarihsel olaylara yer verilmemiřtir⁴²

Shakespeare eserlerinde olgunlaştıkça, karmaşık kişiliklerin ve düşünce şekillerinin işlendiği, birincil amacı güldürmek olmayan bir komedi anlayışı benimsemiştir. "Yüksek Komedi" adı verilen bu türde mi yoksa trajedilerde mi daha başarılı olduğu tartışma konusudur.⁴³

39 YAVUZ, a.g.e.,s.33

40 DEMİR, a.g.e., 26

41 YAVUZ, a.g.e., 33

42 BALA, .a.g.e, s.63

43 URGAN, a.g.e., s.264

Shakespeare'in günümüze ulaşan ilk oyunlarının kesin tarihleri bilinmemekle beraber kesin olarak bilinen Titus Andronicus'un trajedilerinin ilki olduğudur. Diğer önemli trajedileri arasında Romeo ve Juliet, Hamlet, Othello, Kral Lear, Macbeth sayılabilir.⁴⁴

Shakespeare yazarlığa başladığı sıralarda, tarihsel eserlerin yazımı yeni başlamış olan bir akımdı. Yazar kendi ülkesi olan İngiltere tarihini anlatan oyunlar yazmıştır. Oyun yazarlığının ilk döneminde ürettiği bu oyunlarda; ihanet, ayaklanma ve savaş konularına sıklıkla değinmiştir. Shakespeare, İngiliz tarihi dışında, eski Yunan ve Roma tarihine dayalı oyunlar da yazar (Julius Ceasar, Atinalı Timon, Antonius ve Cleopatra, Coriolanus, Troilus ve Cressida vb.)⁴⁵. Bu alt yapı üzerine yazılmış eserlerin ortaya çıkışı Shakespeare ile aynı tarihlerdedir. Bu nedenle Shakespeare bu tarz eserlerin öncüleri arasında yer alır. Ancak yazarın bazı eserlerinde Marlowe'dan sıkça esinlendiği görülür. Konularında kralın büyüklüğü, yenilmezliği ve Tanrı'nın dünyadaki temsilcisi olduğu vurgulanır. Kral ancak, III. Richard'da olduğu gibi oldukça kötü kalpli ve işkenceci ise o tahtan indirilir. Böylece iyiler kazanmış olur. Tarihsel alt yapı üzerine kurulmuş bazı eserlerinde trajediye de yer vermiştir. Bu sebeptendir ki aslında çağdaşlarının derlediği şekilde eserlerinin basılması, sağlıklı bir ayrıma gidilemediğine işaret eder⁴⁶

Yazarın bazı eserleri dizi niteliği taşır ve birbirini takip eder. Tarihi olaylar dizisi, kralların tahttan indirilip, yerine yenilerinin geçirildiği olaylarla devam eder. Edward Hall'ın tarihi bir öyküsünden yola çıkarak yazdığı eserler dizisi buna örnektir. Son bölümünü sahnelemeyi planladığı bu eser, yazarın ilk projelerinden sayılmaktadır. Yazarın, zalim bir hükümdar olan III. Richard'dan bahsettiği eseri, İngiliz tarihinden alınarak yazılmış ilk eseridir. Ayrıca bu eser dizi şeklindeki eserlerine örnek teşkil eder. Bu eserde tahttan indirilen III Richard yerine II. Richard, daha sonra IV. Henry ve V. Henry geçmiştir⁴⁷

44 DEMİR, a.g.e., s.24

45 BALA a.g.e., ss: 63-64

46 GÜNYOL, a.g.e., s.9

47 WELLS, a.g.e., s.31

Shakespeare'in en ünlü yapıtları oyunlarından çok, İngiliz dilinde en güzel şiirler sayılan 154 sonesidir. Bu sonelerin, kim için yazıldığı bilinmemektedir.

OYUNLARIN KRONOLOJİSİ (Tahmini olarak)⁴⁸

1. VI. Henry (1-3) (1590-1592)
2. III. Richard (1592)
3. Titus Andronicus (1592)
4. Yanlışlıklar Komedyası (1593)
5. Hırçın Kız (1593)
6. Veronalı İki Centilmen (1594)
7. Aşkın Emeği Boşa Gitti (1594)
8. Bir Yaz Gecesi Rüyası (1595)
9. Romeo Juliet (1595)
10. II. Richard (1595)
11. Kral John (1596)
12. Venedik Taciri (1596)
13. IV. Henry (1-2) (1597-1598)
14. Kuru Gürültü (1599)
15. V. Henry (1599)
16. Julius Sezar (1599)
17. Beğendiğiniz Gibi (1599)
18. On İkinci Gece (1599)
19. Hamlet (1599)
20. Windsor'un Şen Kadınları (1600)
21. Troilus ve Cressida (1601)
22. Yeter ki Sonu İyi Bitsin (Sonu İyi Biten Her Şey İyidir) (1602)
23. Kısasa Kısas (1604)
24. Othello (1604)
25. Kral Lear (1605)
26. Machbeth (1606)
27. Antonius ve Kleopatra (1606)

⁴⁸ http://www.turkcebilgi.com/william_shakespeare/ansiklopedi

28. Coriolanus (1607)
29. Atinalı Timon (1607)
30. Pericles (1608)
31. Cymbeline (1609)
32. Kış Masalı (1610)
33. Fırtına (1611)
34. VIII. Henry (1612)
35. Soneler

Shakespeare oyunlarından başka, Venus ve Adonis ile The Rape of Lucrece adında uzun iki şiir ve soneler yazmıştır. 1593’de yayınlanan Venus ve Adonis, o sıralarda çok moda olan bir türe uyularak yazılmış, “erotik” denilebilecek bir şiirdir.⁴⁹

Shakespeare 154 sonesinin ilk 128’inde sarışın bir delikanlıdan son 27’sinde esmer bir kadından söz eder. Sonelerin ana teması aşktır. Birbirinden bambaşka iki tür aşk: şairin delikanlıya duyduğu saygı ve hayranlıkla karışık sevgi ve esmer kadına duyduğu şehvetli ve kimi zaman nefrete karışık yoğun tutku.⁵⁰

Shakespeare’in diğer eserlerinde göze çarptığı gibi şiirlerinde de kendinden önceki şairlerden etkilendiği görülmektedir. Yazarın şiirdeki ustalığı bir önceki dönemin yazarı olan Spencer Sidney’e bağlanır.⁵¹

Birçoğunun 1598’den önce yazıldığı tahmin edilen İngiliz Dili’nin en güzel şiirleri olarak anılan 154 sone, aynı zamanda yazarın en çok tartışılan eserleridir. O dönemin akımını uyularak mı yazıldığı yoksa şairin depresif bir ruh halinde mi olduğu bilinmemektedir. Ancak genel görüş kötü bir ruh hali içinde olduğu yönündedir.⁵²

49 URGAN, Mina, **a.g.e.**, s.256

50 URGAN, **y.a.g.e.**, 258

51 YAVUZ, **a.g.e.**, s.33

52 GÜNYOL, **a.g.e.**, ss:14-15

Şairin o dönemde yazdığı trajedi ve komedyalarda da erken dönem ve olgunluk döneminin neşesini bulmak çok mümkün değildir.

Shakespeare'in yüceliğini tam kavrayabilmek için en iyi çare, ilk önce onun başvurduğu kaynağı, sonra yazdığı oyunu okumaktır. Böylece kullandığı konunun ana hatlarını pek değiştirmedeği halde, büyü yaparcasına her şeyi değiştirmiş, tümüyle kendisinin olan bambaşka bir yapıt ortaya çıkardığı görülür. Shakespeare'in başvurduğu kaynakların başlıcaları, İtalyan öykülerinin çevirileri, bazı tiyatro oyunları, İngiliz tarihini ele alan Holindhed's Chronicle ve özellikle de Thomas North'un, Plutarkhos'un ünlü Yunanlılarla ünlü Romalıların yaşam öykülerinden yaptığı çevirilerdir.⁵³

VI. Henry'de, İngiltere'nin 15.yüzyıl tarihiyle karşılaşılır. İngiliz tarihi o zamanların yazarlarınca en çok tercih edilen konuların başında gelmekteydi. Shakespeare'de bu konuda bazıları dizi niteliğinde olan bir çok eser yazmıştır.⁵⁴

Shakespeare İngiliz, eski Yunan ve Roma tarihleri hakkında eserler yazmıştır. Bu eserlerde geçen olayları, karakterleri insanlığın ana sorunlarını dile getirmede kullanmıştır.⁵⁵

Shakespeare'in acemilik döneminde yazdığı komedyalar olan Yanlışlıklar Komedyası, sahnede izlendiğinde komik olmakla birlikte olgunluk dönemi ve sonrasının aksine, kişilerin değil, durumların güldürücü olması üzerine kurulu bir tarzı vardır. Yazarın daha sonraki eserlerine bakıldığında, karakterlerin karmaşık kişilik ve düşünce tarzlarıyla "yüksek komedi" anlayışında eserler verdiği, durumu kahramanın tepkilerinin belirlediği trajediler yazdığı görülür.

Yine aynı dönemin bir ürünü olan Veronalı İki Centilmen, aşk ve arkadaşlık konusunu işler ve oyunda sevgililerin ilişkileri ön planda geldiği için, Shakespeare'in ilk romantik komedyası, yani başlıca teması sevdada olan ilk komedyası sayılır.

53 URGAN, a.g.e., s.261

54 DEMİR, a.g.e., s.24

55 WELLS, a.g.e., s.22

Aşkın Emeği Boşa Gitti, genç bir kralla üç delikanlı arkadaşının dünyadan el etek çekip, kendilerini sadece okumaya ve bilgi edinmeye adamaya karar vermelerini; bir prensesle arkadaşı üç genç kızın gelmesiyle, bu ağırbaşlı planın nasıl suya düştüğünü delikanlıların kızlara nasıl sevdalandıklarını anlatır.⁵⁶

En güzel komedyaları arasında gösterilen Kuru Gürültü, Beğendiğiniz Gibi, On İkinci Gece oyunları şairin kıvrak zekası ve tartışılmaz yeteneğini sergilendiği önemli eserleridir. Yazarlığa eski eserleri ele alarak başlayan Shakespeare çok geçmeden kavuştuğu kendi stili ile sadece bir iki yıl içinde özgün eserlerini yazmıştır.⁵⁷

Bir Yaz Gecesi Rüyası, Shakespeare'in ilk komedyalarının en güzeli olarak tanımlanır. Ormanda geçen bir yaz gecesinin güzelliğiyle, yaşama sevinciyle, gençlik aşklarının çılgınlığıyla ve müzikle dolup taşan bir oyundur. Bu eserde, Shakespeare'in başlıca yeteneklerinden ikisi, şairliği ve gülmece ustalığı, ilk kez bir arada görülür. Şairliği özellikle oyundaki perileri ele alırken, gülmece ustalığı da dokumacı Bottom ile işçi arkadaşlarını konuştururken ortaya çıkar.⁵⁸

Her ne kadar Shakespeare bu oyunda hala komedinin farklı türlerinin harmanlanması olarak tanımlansa da Bir Yaz Gecesi Rüyası yazarın komedi türündeki ilk başyapıtıdır. İlk başarılı trajedisi olan Romeo ve Juliet büyük bir olasılıkla Bir Yaz Gecesi Rüyası ile aynı dönemde yazılmıştı.⁵⁹

Shakespeare'in doğduğu yer olan Stratford o sıralar sıkıntılı günler geçirmekteydi; her tarafta korkunç yangınlar baş gösteriyor, hasat mevsimi kıtlık içinde geçiyordu. Shakespeare "Bir Yaz Gecesi Rüyası"nda yıkıcı havadan bahsederken Stratford'un bu dönemini anlattığı düşünülür.

56 URGAN, a.g.e., ss: 262-263

57 GÜNYOL, a.g.e., s.11

58 URGAN, a.g.e., s.264

59 DEMİR, a.g.e., s.26

Shakespeare'in 1596-1603 yılları arası dönemdeki tiyatro eserleri incelendiğinde en iyi komedilerinin bazıları ile tarihsel oyunlarının en başarılı olanları ve başlıca trajedilerinin ilk örneklerinin verildiği dikkat çeker.⁶⁰

Shakespeare komedyalarında kendinden önceki yazarlardan etkilendiği görülür. Bir Yaz Gecesi Rüyası'nda olduğu gibi romantik alt yapılı komediyaların, teknik ustalık kadar geçerli olduğu görülür.⁶¹

Shakespeare olgunluk döneminde, yani 1596'dan sonra, Yanlışlıklar Komedyası türündeki basit bir fars sayılabilecek, yalnızca bir oyun yazdı: Windsor'un Şen Kadınları. Yaygın söylentiye göre bu oyun Henry IV.'un başlıca kişilerinden Falstaff'ı aşık görmek isteyen Kraliçe Elizabeth'in emri üzerine iki haftada yazılmıştı.⁶²

Shakespeare'in olgunluk döneminin en ilginç komediyalarından biri sayılan Venedik Taciri, Shakespeare'in "problem plays" yani sorunlu oyunları arasına yer alır.

Shakespeare'in Kuru Gürültü, On İkinci Gece ve Beğendiğiniz Gibi adlı üç oyunu aşk ilişkileri üzerine kuruldukları için, bunlara "romantik komediyalar" denir.⁶³

Shakespeare'in çağdaşlarından olan Marlowe'un bir eserinden yapılan alıntının bulunduğu "Beğendiğiniz Gibi" oyununun, Marlowe'nin 1593 yılındaki ölümü ardından yazıldığı sanılmaktadır.⁶⁴

60 DEMİR, **y.ag.e.**, ss.31-34

61 YAVUZ, **a.g.e.**, s.36

62 URGAN, **a.g.e.**, s.264

63 URGAN, **a.g.e.**, s.264

64 GÜNYOL **ag.e.**, s.16

Yeter ki Sonu İyi Bitsin (Sonu İyi Biten Her Şey İyidir), iyimser adına karşın, Kısasa Kısas ya da Troilus ve Cressida gibi Shakespeare'in "sorunlu oyunları" arasında yer alır.⁶⁵

Lyly'nin "yüksek komedi" anlayışını benimsediği son dönemlerinde Shakespeare, oyunlarında kullandığı dil, olaylar ve karakterlerle başarılı olmuş ve çağdaşlarının önüne geçmiştir. Ciddi komediler olarak bilinen, seyircide sade bir tebessüm bırakan "yüksek komedi" eserleri arasında Beğendiğiniz Gibi, On İkinci Gece, Kuru Gürültü oyunları sayılabilir.⁶⁶

Shakespeare'in ilk tragedyası Titus Andronicus, bu kadar büyük bir yazarın acemilik dönemine bile yakıştırılamamıştır. Böyle bir savı doğrulayacak hiçbir kanıt olmadığı halde başkası tarafından yazıldığı ileri sürülmüştür. Romeo ve Juliet daha sonraki büyük tragedyaların değerinde olmamakla birlikte, Titus Andronicus ile karşılaştırılınca, Shakespeare'in dört beş yıl içinde nasıl geliştiğini gösterir.⁶⁷

Shakespeare'in olgunluk çağının tüm oyunlarında tragedya, kişilerin belirli kusurlarından ya da güçsüzlüklerinden doğar. Büyük bir olasılıkla, 1601-1602 yıllarında yazılan Hamlet, şiirsel değeri açısından Shakespeare'in bazı büyük tragedyaları, örneğin Kral Lear ya da Antonius and Cleopatra kadar yüce olmamakla birlikte, onlardan çok daha büyük bir merak uyandırmış, sonsuz tartışmalara neden olmuştur.⁶⁸

Shakespeare, konusunu İngiliz tarihinden alan yedi oyun yazdı. Tarihi oyunlar ya da "chronicle plays" denilen bu oyunların başlıca kaynağı "Holinshed Chronicle"dır. XIII. yüzyılın başlangıcında geçen Kral John ile XVI. yüzyılın ilk yarısında geçen Henry VIII dışında bu oyunların tümü XV. yüzyılı ele alır. İngiliz tarihiyle ilgili olan bu oyunlar, Shakespeare'in yurtseverliğini ve bu yurtseverliğin belirli bir dünya görüşü içinde yer aldığını gösterir.

65 URGAN, a.g.e., s.270

66 BALA, a.g.e., s.66

67 URGAN, a.g.e., s.279

68 URGAN, y.a.g.e., ss.280-281

İki bölümlü, yani beş perde yerine on perdeli olan Henry IV., II. Richard'ı tahttan indiren adamın adını taşıdığına göre, tarih açısından Richard II'nin bir devamıdır.⁶⁹

Shakespeare'in belki başka bir yazarla işbirliği yaparak yazdığı son tarihsel oyunu olan Henry VIII, en olgun döneminin bir ürünü olduğu halde, dramatik yapı, kişilerin canlandırılması, şiirsel anlatım açısından pek değerli sayılmaz.⁷⁰

Shakespeare yaklaşık 46-47 yaşından sonra hiçbir oyun yazmamıştır. Shakespeare'in herhangi ağır bir hastalığı veya sakatlığı olmadığı, ayrıca yaratma gücünü de yitirmediği sanılmaktadır. Buna rağmen bu yaşlardan sonra neden eser vermediği bilinmemektedir. En son eseri olarak bilinen Fırtına, özellikle şiir bakımından, dehasının en yüksek doruğuna vardığını gösterir.⁷¹

1.1.4. Sanatçı Kişiliği

Çağdaşlarının Shakespeare için söyledikleri her söz, onun hem görünüş hem de ahlak bakımından son derece cana yakın ve iyimser olduğunu açıkça gösterir.

Shakespeare, olgunluk dönemi ve sonrasında, eserlerinde yer alan kişilerini, hangi ülke tarihinden yararlanırsa yararlansın, toplumun ana sorunlarını mitos boyutunda dile getirmede kullanmıştır.. Shakespeare çağdaşlarından farklı olarak, okuyucularını bilgilendirmek onlara ülke tarihlerini öğretmek amacıyla değildi; Lear'in, Macbet'in, Hamlet'in şartlarında insanın nasıl davranabileceğini göstermekti. Shakespeare'de, olaylar kurgusal ama karakterler gerçektir.. Ortamdaki kurgusal yapı oyun kişilerine geniş ve ferahlatıcı bir bakış açısı sağlamıştır. Karakterlerin gerçekliği kurgusal bu ortamın günlük hayat ile iç içe girmesini sağlamış, günlük olumsuzluklar fantastik bir havada giderilmiştir.⁷²

69 URGAN, a.g.e., s.274

70 URGAN, y.a.g.e., s.278

71 URGAN, a.g.e., s.13

72 OFLAZOĞLU, a.g.e., s.22-23

Araştırmacılar, Shakespeare'in yazarlık yaşamını dört döneme ayırarak incelemiştir. 1588 ile 1595 yıllarını kapsayan birinci dönemde Shakespeare, bağlı bulunduğu komedyenler topluluğunun ihtiyaçlarına göre başkalarının oyunlarını alıp onları düzenler, topluluğun aktör noksanlığını giderir ya da yeni geleneklere göre bu oyunlara rötuşlar yapardı.⁷³

Olgunluk dönemi sayılan ikinci dönem 1595 ile 1600 yılları arasındadır. Shakespeare bu dönemde kişiliğini bularak, dram veya komedyaya örneklerini vermeye başlar. Ele aldığı İngiliz tarihine ait Henry IV ve Henry V oyunları ile insanın düşünce ve sevgi şekillerini yeniden biçimlendirir. Aynı zamanda bu dönemde Bir Yaz Gecesi Rüyası, On İkinci Gece, Venedik Taciri, Windsor'un Şen Kadınları, Kuru Gürültü, Beğendiğiniz Gibi vb. romantik komedyaalar yazarak daha da ünlenmiştir.

Hayatının en trajik bölümünü oluşturan ve sonelerin en belirgin ortaya çıktığı dönem 1600 ile 1608 yılları arasındaki üçüncü dönemdir. Yeter ki Sonu İyi Bitsin (Sonu İyi Biten Her Şey İyidir), Troilus ve Cressida, Kısasa Kısas gibi, romanslar dediği komedileri artık eskisi gibi romantik neşeyi taşımaz, sevinçten çok umutsuz bir izlenim verir. Komedilerinde, seyircilerde artık sadece birer tebessüm bırakır. Tragedyalarda ise hayatın olumsuz felsefesi ve gizem dolu acıların yansıması vardır. Julius Cesar, Hamlet, Othello, Kral Lear, Macbeth gibi.1608-1612 yılları arasındaki son döneminde artık tüm Avrupa tarafından benimsenmiştir. Bu dönemde Shakespeare tekrar komedilere, sonu tatlıya bağlanan traji-komedilere döner. Cymbeline, Kış Masalı, Atinalı Timon, Fırtına bu oyunlara örnektir.⁷⁴

Rönesans şairlerinden olan Shakespeare döneminde, bu yeni akımın da tesiri ve desteğiyle birçok yeni şair ve oyun yazarının ortaya çıktığı görülür. Birçoğu döneminde ismini duyurabilmesine karşın, hiçbiri Shakespeare'in ulaştığı, yüzyıllardır devam eden ünü ve başarıyı yakalayamamıştır. Bunun sebepleri arasında Shakespeare'in büyük bir oyun yazarı olmasından başka, karakterlerinin basmakalıp roman kahramanlarından çok, içimizden biri gibi, gerçek hayatta çok sık karşımıza çıkabilecek nitelikte oluşuydu. Bu unsur Shakespeare'in oyunlarına, özellikle olgun

73 YAVUZ, a.g.e., s.32

74 YAVUZ, a.g.e., s.33

tragedyalarına büyüklük, kalıcılık, evrensellik sağlamıştır.⁷⁵

Shakespeare'in yazarlık başarısında genellikle kendisinden bir önceki kuşak ve onların eserlerinden esinlendiği görülür. Marlowe'dan esinlendiği oyun karakterlerinin yanında şiir ustası Spencer ve Sidney'den de ilham aldığı gözlemlenmiştir. Ayrıca Shakespeare'in başarılı yapıtlarının diğer nedeni de, kullandığı koşuk dilidir Shakespeare'in koşuk düzeni her oyunda farklı karakterlerin içinde bulundukları ruhsal ortamı, toplumsal yerlerini ve olayların gelişim şeklini yansıtan bir çeşitlilik gösterir. Yazar koşuk diline dramatik bir rol yüklemiştir ve bu rol dilin yapaylığını unutturarak ve oyunun gerçek algılanmasına yardımcı olmuştur..⁷⁶

Shakespeare oyunlarında, Surrey Kontu Henry Howard'ın ilk defa 1557'de Aeneid çevirisinde kullandığı ama Marlowe'un geliştirip dram dilinin yetkin bir aracı haline getirdiği Blank Verse denen vezni kullanmıştır. Gerçi bu oyunlarda zaman zaman nesir diline başvurulduğu, düz konuşulduğu da olur. Ancak soyluların manzum, soylu olmayanlarınsa düz konuştuğunu söylemek yanlış bir gözlem olur. Soylu olmayanlar manzum konuştuğu gibi, soylular da düz konuşurlar. Shakespeare'de bunu belirleyen, kişinin hangi toplum katına bağlı olduğu değil, o anda nasıl bir ruh durumunda olduğudur. Shakespeare oyunlarında kullandığı düz yazı ile sınıf farklılıklarını ve tragedya- komedya ayrımını getirir; fakat aşağı tabakadan kişiler için koşuk hiçbir zaman erişilmez bir sınıf özelliği olarak düşünülmez. Eğer oyun kişilerinin ruhsal durumu, belli bir duygu yoğunluğunu yansıtmayı gerektiriyorsa, Shakespeare'in bu kuralı kolayca çiğnediği görülür. Shakespeare oyunlarında kahramanların sınıfsal durumlarından çok, ruhsal durumlarına öncelik tanır.⁷⁷

Shakespeare'i etkileyici kılan bir diğer özellik ise işlediği konulardan öte, konuları işleyiş biçimidir. Shakespeare oyunları, her ne kadar tragedya ve komedya diye ayrılrsa da iki oyun türünde de birbiri ile iç içe geçmişlik söz konusudur. Trajik

75 DEMİR, a.g.e., s.26

76 YAVUZ, a.g.e., s.33

77 OFLAZOĞLU, a.g.e., s.29

oyunlarında gülmeceye, komedilerde ise hüzne rastlamak olasıdır. Tragedya ve komedyada birbirini tamamlar bir biçimde bütünlük oluşturur. Koşuk ve düz yazının kullanımı da bu bütünlüğe bir katkı sağlamıştır. Shakespeare'in tragedyalarında yakaladığı başarı oyun kişilerinde yarattığı derinlikten kaynaklanır. Trajik kahramanlarına karşı bir çatışma ile değil, kendi içlerinde yarattığı iç çatışma ile de kuşatır. Böylece eylemde kararsız kalan trajik kahramanlar çıkar. ⁷⁸

Komedyadaki ustalığı tragedyadan eksik kalmayan Shakespeare, dilde, durumda, kişi özelliklerinde komediyi yakalamış ve bu başarısıyla çağdaşlarının önüne geçmiştir. John Lyly'nin "*yüksek komedy*" anlayışını da örnek olarak komediler yazan Shakespeare, On İkinci Gece, Kuru Gürültü, Beğendiğiniz Gibi oyunları bu türden komedilerdir. Tebessüm ve burukluk iç içe ilerler, mizahı yansıtırken ciddiyeti hiç elden bırakmaz. ⁷⁹

Shakespeare'in komedy türünde yazdığı oyunlarında, kendisinden önceki yazarlardan oldukça etkilendiği görülür. Bu oyunlarda romantik ölçü ve teknik ustalık açısından parlak bir durum gösterdiği gibi romantik gerçeklik özelliği de ağır basar. ⁸⁰

Shakespeare olgunlaştıkça basit güldürülerden uzaklaşmış, "*yüksek komedy*" denilen türe yönelmiştir. Sadece güldürmeyi amaç edinmeyen, incelikle işlenmiş karmaşık kişilerle, bu kişilerin düşüncelerini ve duygularını ön plana çıkaran yüksek komedyanın kusursuz örneklerini vermiştir. Bu nedenle Shakespeare'in komedy türünde mi, yoksa tragedyada mı daha başarılı olduğu eleştirmenler arasında bir tartışma konusu haline gelmiştir. ⁸¹

Shakespeare'in tragedy ve komedyalarındaki karakterler sadece sahnede değillerdir. Bu karakterlerin her birinin özel yaşamları da vardır. Bu da oyunlardaki kişileri araç değil, amaç olarak destekler. Shakespeare'in kahramanlarının hiç biri

78 BALA, **a.g.e.**, ss.64-65

79 BALA, **y.a.g.e.**, s.66

80 YAVUZ, **a.g.e.**, s.36

81 URGAN, **a.g.e.**, s.265

doğaüstü canlılar değildir. Bu kişiler, kişiliklerinin belli bir yanıyla vurgulanmışlardır. Bunların bazıları deha denebilecek kadar zekidir. Kimi de tutkularının esiridir. Shakespeare'in kötü karakterleri, olağanüstü yürekli ve azimli kişiler olarak seyircide sempati uyandırır. İster iyi ister kötü olsun bu karakterler insan karakterlerinin doruğudur.⁸²

Shakespeare'in ilk tragedyası olan Titus Andronicus, yazarın sözcük oyunlarını ve zamanın kanlı trajedi anlayışını gözler önüne serer. Shakespeare, Londra'daki en popüler eseri olan The Spanish Tragedie'de hünerli ellerini kullanarak kanlı-gürültülü trajedi anlayışının başka bir örneğini yaratır.⁸³

Veronali İki Centilmen ve Aşkın Emeği Boşa Gitti isimli eserinde Shakespeare hala belirli bir tarz oturabilmiş değildi. Bir anlamda el yordamıyla ilerliyordu. Shakespeare, Veronali İki Centilmen'de de yolunu bir komedi dramaturgu olarak çizmeye çalışmıştır. Aslında bu eser, hakkında yapılan birçok olumlu eleştiriye rağmen, çok da başarılı bir eser sayılmaz. Ancak en sonunda Shakespeare'in romantik komedi mizacını bulabildiğini göstermesi açısından önemlidir.⁸⁴

Shakespeare'in son oyunlarında düz yazının bir duygu bütünlüğü yansıtmada neredeyse koşukla aynı seviyeye gelen anlatım biçimine ulaştığı görülür. Oyunlarında genellikle koşuk, aşağı tabakadan halk ise düz yazı dili ile konuşurlardı. Yazarın ilk devirlerindeki oyunlarında bol uyaklara, güzel cümlelere rastlanır. İkinci devirdeki oyunlarda ise uyaklar azalmış, ancak tek uyaklı manzumeler oyunların çeşitli yerlerine yerleştirilmiştir.⁸⁵

Shakespeare eserlerinde kadınlara olumlu davranmıştır. Birkaç karakter hariç örneğin King Lear'ın kötü kalpli kızları dışında, Shakespeare'in kadınları genellikle dürüst, namuslu ve erkeklerine bağlı yapıdadırlar. Saintsbury, onun kadınlara

82 YAVUZ, a.g.e., s.35

83 DEMİR, a.g.e., s.24

84 DEMİR, a.g.e., ss.25-26

85 YAVUZ, a.g.e., s.33

taptığından, “gynaecolatry”sinden söz etmektedir.⁸⁶

Shakespeare, din olgusunu oyunlarında birinci madde olarak doğrudan ele almazken ölüm konularını özellikle trajedilerinde sıkça işlemiştir. Oyunlarında insan istemi oldukça önemlidir. Kahramanların ölümleri, yaşadıkları çelişkiden doğar. Yine tragedyalarında, ortaçağın gizemli sırlarına gömülü kalan cadılar ve hortlaklar kullanılmıştır.⁸⁷

Büyük olasılıkla 1600-1601 erken dönem eserlerinden Hamlet, rövanş trajedilerine yoğun bir rağbet gösterilmesini sağladı. Shakespeare, bir kez evrensel zevklere hitap etmeyi başarmıştı ve bu özelliğini ileriki dönemlerinde de yitirmedi.⁸⁸

Şair Shakespeare denilince yalnız şiirleri değil, tüm oyunları akla gelir. Bunun nedeni de oyunlarının hem biçim, hem de öz açısından şiir oluşu ve onun yazdıklarında tiyatroyla şiirin eşsiz bir uyum içinde bütünleşmesidir. Bu nedenle Shakespeare herhangi başka bir dile çevrilince değerinin önemli bir kısmını yitirir. Çünkü tiyatro yazarı Shakespeare başka bir dile aktarılabilir, ama şair Shakespeare’i başka bir dilde verebilmek pek olası değildir.

W. Shakespeare müthiş bir gözlem yeteneğın, geniş bir yüreğ, sempati, anlayış ve aynı zamanda nesnellikle birlikte işleyen bir hayal gücüne sahip olan büyük bir sanatçıdır. Kendini ifade etmedeki dramatik tarzı ise lirik etkilerle gölgelenmez, aksine yoğunlaşır. Fakat Shakespeare’in sahip olduğu bu çok boyutluluk başkalarının, bir anlamda, onun hakkında atıp tutmalarına da olanak sağlar.⁸⁹

Dönemin eleştirmenlerinden Rowe sahnedeki Shakespeare’in sıra dışı, olağanüstü bir oyuncu olmadığını belirtmişti. Hamlet’teki hayalet rolünde gösterdiği performansı öven ve bunu kendi “performanslarının zirvesi” diye tanımlayan belge

86 URGAN, a.g.e., 1973, s.3

87 YAVUZ, a.g.e., s.34

88 DEMİR, a.g.e., s.35

89 DEMİR a.g.e., 41

dışında, Shakespeare'in oyunculuk yaptığını gösteren herhangi bir belge günümüze ulaşmamıştır. Ancak Aubrey, Shakespeare'in son derece iyi oynadığını söyler.⁹⁰

Kayıp Lider adlı eserinde Browning, Shakespeare'i "Liberaller için iyi bir tiyatro yazarı" olarak betimler; ancak Shakespeare, en azından ima yoluyla, Tudor ve Stuart'ların güçlü monarşi politikasını desteklediğini sık sık belirtir ve onların her türlü emirlerine amade bir görüntü sergiler. Sonuçta Shakespeare de bir "küçük İngiltere"liydi.⁹¹

1592'de, yani Shakespeare yirmi sekiz yaşındayken, çağdaşlarından tanınmış oyun yazarı Robert Greene'in otobiyografik bir el kitabı yayımlanmıştı. Bu el kitabında sonunda Greene, kendi gibi oyun yazan arkadaşları Marlowe, Lodge ve Peele'e "bizim ağzımızdan konuşan kuklalar" dediği nankör oyuncuların nankörlüğünden yakınır ve özellikle Shakespeare'e çatar;

"Evet, onlara güvenmeyin: çünkü bizim tüylerimizle kendini güzelleştiren sonradan görme bir karga vardır. Bir oyuncu postuna bürünen kaplan yüreği ile bizler kadar tantanalı dizelere söyleyebileceğini sanır ve her işe burnunu soktuğu için kendini ülkenin biricik sahne sarsanı saymaya kalkar."

Robert Greene, el kitabını yazdığı yıl, daha otuz yaşındayken ölmüş ve risalesini aynı yıl matbaacı Henry Chettle yayımlamıştı. Herhalde Shakespeare'i koruyanlar Greene'in saldırısına karşı çıktılar ki, Chettle bir yıl sonra çıkardığı bir hiciv kitabında, Shakespeare'den açıkça özür diledi:

*"Gerçek suçu kendim işlemiş kadar üzülüyorum; çünkü onun (yani Shakespeare'in) davranışının kibarlığını, mesleğinde de ne kadar mükemmel olduğunu gözlerimle gördüm; bunun dışında, saygıdeğer birçok kişiler bana, namusunu kanıtlayan o dürüst hareketlerinden ve yazılarından sanatını gösteren o zarif inceliğinden söz ettiler."*⁹²

90 DEMİR, a.g.e., s.27

91 DEMİR, a.g.e., s.40

92 URGAN, a.g.e., 1973, ss. 8-9

L.P. Smith, dünya edebiyatının büyük şairleri arasında gülmece yeteneğine sahip teki kişinin Shakespeare olduğunu söyler, haklı olarak. Shakespeare'in dehasının en belirgin yanlarından biri olan bu gülmece yeteneği, düpedüz farstan tutun da, kara mizahın en incesine değin uzanacak kadar geniş kapsamlı ve Shakespeare'in dehası kadar çok yanlıdır. Shakespeare'in ilk komedyalarında oldukça basit, sadece güldürme amacı güden bir gülmece türü görülür. Basitliği bir yana, bu gülmece türü kimi zaman fazla açık saçıktır ve sözcük oyunlarına fazlasıyla yer verir. Ancak bu durum Shakespeare'e özgü değil, çağına özgü kusurlardı ve Shakespeare zamanla bunlardan arınmasını bilmiştir.⁹³

Shakespeare sadece çağının değil günümüzün de en çok okunan ve tartışılan yazarlarından biridir. Kuşkusuz bunun sebeplerinin başında büyük dehasının yanında hakkındaki bilinen gerçeklerin azlığı yer almaktadır. Kendisi ve eserleri ile ilgili sınırlı bilgi, araştırmacıları yeni bilgiler bulma çabasına itmiştir. Shakespeare ile ilgili bilgilerin çoğu her ne kadar varsayımdan öteye gidemese de tüm dünyanın kabul ettiği en büyük Shakespeare gerçeği onun bir dahi olduğudur.

1.2. FELİX MENDELSSOHN'UN HAYATI VE ESERLERİ

1.2.1. Hayatı

Alman besteci Felix Mendelssohn, 19. yüzyılda yaşamış, kendi bestelerinin yanı sıra Bach eserlerini tekrar gündeme getirerek adını tüm Avrupa'ya duyurmuştur.

Besteci ve orkestra şefi Felix Mendelssohn 3 Şubat 1809'da Almanya'nın Hamburg şehrinde iyi eğitim görmüş varlıklı bir ailenin 4. çocuğu olarak dünyaya geldi. Filozof ve matematikçi olan dedesi Moses Mendelssohn'un çocuklarının çoğu üstün zekalıydı. En küçük oğlu olan Abraham Mendelssohn Felix Mendelssohn'un babasıydı. Moses Mandelssohn 1743 yılında geldiği Berlin'de Alman edebiyatı üzerine çalışmalarda bulundu. Derin bilgisi ve zekası sayesinde kral sarayında devlet adamları arasında saygınlık kazandı. Müzik sever ve aynı zamanda güzel şarkı

93 URGAN, a.g.e.Shakespeare ve Hamlet, s. 262

söyleyebilen bir kadınla evlendi ve altı çocuğu oldu. Moses Mendelssohn'un küçük oğlu Felix Mendelssohn'un babası olan Abraham Mendelssohn Berlin'de bankerdi. 1804 aralık ayında Felix Mendelssohn'un annesi Lea ile evlenerek Berlin'den Hamburg'a taşındı. Lea, Fransızca İngilizce, Almanca ve İtalyanca bilen, piyano çalan, resim yapan ve çocuklarının eğitimiyle de bizzat ilgilenen oldukça kültürlü bir bayandı. Abraham Mendelssohn, o dönemdeki Yahudi karışıklığı sebebiyle din değiştirip Protestanlığı seçti ve Bartholdy soyadını aldı. Abraham ve Lea Mendelssohn'un Hamburg'da 4 çocuğu oldu. Felix Mendelssohn 4 çocuğun en küçüğüdü.⁹⁴

Varlıklı ve kültürlü bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmenin avantajlarını yeteneği ile birleştiren Felix Almanya'nın en iyi eğitimcilerinden ders aldı. Tanınmış bir piyano eğitimci olan Madam Bigot'tan dersler alan Mendelssohn, genel kültür derslerini roman yazarı Paul Heyse'nin babasından, keman derslerini ise Henning'den aldı.⁹⁵ Bunun yanında K. F. Zelter'den müzik kuramı dersi alan Felix Mendelssohn, Ludwig Berger'den piyano dersleri aldı.⁹⁶

Bestecinin ilk kez sahneye çıkışı, Woelfl'nin piyano ve iki korno için bestelediği trio'su ile 28 Ekim 1818'de oldu. 1819 yılında şan dersleri almaya başlayan besteci, 1820 yılında beste çalışmalarına başladı.⁹⁷

1821 yılında tanıştığı Weber sayesinde romantizm akımından etkilenmeye başladı. Aynı yıl tanıştığı Goethe, bestecinin müzik kadar edebiyata da ilgi duymasını sağladı. Bu sırada bestelemiş olduğu piyano konçertosu büyük beğeni kazandı.⁹⁸

Bu yıllarda Berlin'den Paris'e taşınan Mendelssohn ve ailesi orada Rossini, Meyerbeer, Halevy ve Cherubini gibi ünlü müzik adamları ile tanışma imkanı buldu. Tanıştığı besteciler ve yaptığı geziler sayesinde müzikal bilgisini artırma fırsatı

94 SAYDAM, Akif, **Dünyaca Ünlü Müzisyenlerde Çocuktuk**, Doğu Matbaacılık, s., 51

95 SAY, Ahmet, **Müzik Ansiklopedisi**, Başkent Yayınevi, Ankara, 1985, s. 812

96 Vural Sözer, **Müzik ve Müzisyenler Ansiklopedisi**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1986, s.488

97 SAY, a.g.e., s.813

98 SAYDAM, a.g.e., s.49

buldu.⁹⁹

Kendisi ve kardeşlerinin aldığı disiplinli müzik eğitimi ile evlerinde pazar konserleri düzenleyen Mendelssohn ailesinin her pazar yüze yakın dinleyicisi olurdu. Mendelssohn'u dinleyenler arasında dönemin önemli sanatçıları Paganini, Weber, Hegel gibi kişilerde yer almaktaydı.¹⁰⁰

Felix Mendelssohn'ın Üniversite eğitimini tamamlayıp tamamlayamadığı tam olarak bilinmemektedir. Ancak sistemli bir eğitim aldığı kesindir. 1826 yılında Berlin Üniversite'sine girmiş, sınavda yapmış olduğu Terence'nin Andria çevirisi uzmanlar tarafından "mükemmel" olarak nitelendirilmiştir.¹⁰¹

Mendelssohn büyük bir Bach hayranı olarak konserlerinde sıklıkla onun eserlerine yer verdi. Bach Derneği'nin kuruluş yıldönümünde sergilenmek üzere 1827'de kurduğu on altı kişilik koro ile Bach'ın ünlü "Matthew Passion" bestesini çalışmaya başladılar. Cumartesi akşamları bestecinin evinde yapılan çalışmalar tam bir yıl sürdü. "Matthew Passion"un dinleyici ile buluşmasıyla Bach eserleri tekrar gündeme gelmiş oldu.¹⁰²

Bestecinin babası Felix'in eğitimi için İngiltere'ye gitmesinin iyi olacağını düşünmekteydi. Henüz on yeni yaşındayken bestelediği Bir Yaz Gecesi Rüyası ile İngiltere'de tanınan ve sevilen bir besteci haline gelmişti. 1829 yılında gittiği Londra'ya hemen alışamasa da çok geçmeden yeni beste çalışmalarına başladı. Çok geçmeden bestelediği Do Minör senfonisini Londra Filarmoni Orkestrası eşliğinde kendi yönetiminde sergiledi. Beste çalışmaları arasında gitme fırsatı bulduğu İskoçya'dan etkilenecek İskoçya Senfonisi ve Fingal Mağarası uvertürünü besteledi.¹⁰³

99 Sözer, **a.g.e.** s.488

100 Henry Thomas, Dana Lee Thomas, **Ünlü Bestecilerin Hayat Hikayeleri**, Doğan Kardeş Matbaacılık, İstanbul, 1968, s.97

101 SAY, **a.g.e.**, s.813

102 SAY, **a.g.e.**, s.813

103 Thomas, **a.g.e.**, ss.98-99

13 Mayıs 1830 yılında çıktığı turne de Nurnberg, Münih, Leipzig, Salzburg ve Linz şehirlerinde kaldı. Son olarak geçtiği Viyana'da op.23 No:2 Ave Maria kantatını besteledi. Beste çalışmalarına devam eden Mendelssohn 1832 yılında Londra'da kendi eserlerinden oluşan bir konser verdi. Berlin'e döndükten sonra Beethoven'ın piyano sonatlarından oluşan çeşitli konserler ile dinleyicisi ile buluştu.¹⁰⁴

Ünü tüm Avrupa'ya yayılan besteci bir çok şehirden orkestra yönetmesi için teklifler aldı. Böylece Düsseldorf Tiyatrosu'nun müzik yönetmenliği için 1833 yılında oraya hareket etti. 1835 yılında Gewandhaus müzik yönetmenliğine getirilen besteci aynı yıl bu görev için Leipzig'e taşındı. Burada müzik yönetmenliği haricinde yeni yetenekleri keşfetmek ve eğitmek için büyük girişimlerde bulundu. Ünlü besteci Schumann ve Ferdinand David ile Leipzig Konservatuvarını kurulmasına destek verdi.¹⁰⁵

Bestecinin o dönemde Leipzig Üniversitesi'nden aldığı fahri felsefe profesörlüğü ardından, Cecili Jeanraud ile evlendi. Oldukça verimli çalışmalar yaptığı bu dönemde Berlin Sanat Akademisi Müzik Bölümünün de idaresini aynı zamanda yürütmeye başladı. Aynı zamanda konser çalışmalarını da yürüten Mendelssohn, konser turnesi için son kez İngiltere'ye gitti. Kraliçe ve Prens huzurunda verdiği konser ardından Leipzig'e döndü. Kısa bir süre sonra rahatsızlanan besteci 4 Kasım 1847 yılında otuz sekiz yaşında hayatını kaybetti.¹⁰⁶

Romantik çağın en tanınmış bestecilerinden biri olan Mendelssohn, hayatını müziğine adanmış kadar, bilgisini yeni nesle aktarmayı da amaç edinmiş dünya çapında bir müzik adamıydı. Yaptığı bestelerde esinlendiği konular çoğunlukla doğa veya aile sevgisi üzerineydi. Bestecinin Bir Yaz Gecesi Rüyası ve özellikle bu bölüme sonradan eklediği "Wedding March" ününü katlamıştır.

104 SAY, **a.g.e.**, ss.813-814

105 SÖZER, **a.g.e.**, s.488

106 Thomas, **a.g.e.** ss:101-102

1.2.2. Mendelssohn'un Yaşadığı Dönem ve Etkili Olan Düşünce Akımları

Mendelssohn sanatın ve sanatçının parlak zamanlarından birini yaşadığı bir dönemde doğdu. Aydınlanma çağı olarak da anılan Klasik çağın hemen ardından başlayan dönem, müzik ve sanatın dışında yetişmiş olan düşünür ve bilim adamlarıyla da önem kazanmıştır. Romantizm akımının yeni yeni hissedildiği, bir önceki dönem olan yeni-klasikçilik akımına tepki olarak baş gösteren akım, yeni-klasikçilik anlayışındaki usçuluğa tepki olarak akıl dışılık olarak kendini göstermiştir.¹⁰⁷

Romantik dönem adından anlaşıldığı gibi duygusal ve melankolik geçmiştir. Sanatçılar mistik aşk temalı eserleri abartılı bir romantizm içinde yaratmışlardır. Bu dönemin sanatçıları bir ütopyanın peşinde, anlaşılmamaktan yakınan duygusal iniş çıkışlarını eserlerine yansıtan sanatçılardır. Romantizm her ne kadar tüm dönem ve akımların içinde vaz geçilemez bir tarzı temsil ediyor olsa da romantik çağ da bu tema abartılarak işlenmiştir.¹⁰⁸

Avrupa'da Rönesans ile birlikte sanatta yukarı doğru bir hareket göze çarpar, sanatçılar çeşitli akımların ve birbirlerinin etkisinde kalarak eserlerini yaratmaya başlamıştı. Romantizme kadar geçen süre içinde sanat ve sanatçı çeşitli evrelerden geçerek, birçok sanat akımının etkisinde kalmıştı. Rönesans'ta var olan hümanizma akımı eskiyi tekrar etmek üzerine kuruluydu. Ardından gelen yeni-klasik anlayış hümanizm ile hemen hemen aynı paralelde devam eder bir yapıdaydı. Eski ve klasik olanı koruma, onlardan esinlenerek yeni eserler ortaya koyma, klasik sanat anlayışını diriltmeye çalışan bir akımdı. Rönesans'ın ilk yıllarından en büyük farkı özellikle mimari de fazla süslü olan Rönesans sanatından daha az süslü ve işlevsel olmasıdır.¹⁰⁹

107 **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, Hürriyet Ofset, İstanbul, 1997, s. 1584 s.1575

108 Bkz: (file:///images/index/yenirenk/header/_orta.jpg)

109 Bkz:(<http://www.nuveforum.net/1727-genel-kultur-k/67550-klasikcilik-yeni-klasikcilik-klasik-sanati-diriltmeye-yonelik-akim/>)

Romantizm müziğinde yumuşak, narin derin senfonilerin önem kazandığı görülmekle beraber "gotik müzik" adı altında dini müziklere de önem verildiği görülür. Birçok ünlü besteci Hristiyanlık dini için yeni besteler yapmıştır. Bu bestelere örnek olarak Mendelssohn'un Bach Derneği için yönettiği 16 kişilik koro ile çaldığı Bach'ın ünlü "Matthew Passion"u vardı.¹¹⁰

Romantik dönemin ürünü olan senfoniler, lied, koral müzik, opera, konçerto ve uvertürler ile dönemin sonuna doğru yayılmaya başlayan bale türü klasik müzik ve dansı aynı sahnede buluşturmuştur.

Romantik dönemin en önemli enstürmanı piyano idi. Besteciler eserlerini piyano üzerinde çalışırlardı. Sanatçıların duygu bütünlüğünü aktarmada diğer enstürmanlardan daha çok kabul görmesinin sebeplerinin başında sanatçının duygusal iniş çıkışlarını yansıtmada en elverişli araç olmasıydı. Romantik çağın en önemli ikinci enstürmanı olan kemanı ünlendiren muhteşem tekniği ile günümüzde dahi üzerine geçilmesi zor bir yetenek olan Paganini'dir. Paganini'nin olağan üstü yeteneği karşısında kendisine "şeytan kemancı" adı takılmıştır. Kendisinin yazdığı eserleri günümüzde dahi kendisi gibi yorumlayabilen virtüöz yok denecek kadar azdır.¹¹¹

19.yüzyıl Almanya'sında ortaya çıkan birçok akım sanat kadar, siyaset, tarih ve hukuk alanlarını da etkisi altına aldı. Toplumda tarih bilincinin oluşması ve bilinçle felsefi temellerin atılması sağlandı. Bu döneme ait genel özellikler arasında, siyasal ve sosyal sorunlara eğilme, siyasal ideolojilerin baş göstermesi, din ve geleneksel yapıya karşı durma, yeni kültür arayışlarına yönelme şeklinde sayılabilir.¹¹²

Romantizm 1790'ların sonlarına doğru baş göstermiş, aydınlanma isteğindeki bir düşünce biçimidir. Hayal güçleri daha ön plana çıkan romantikler güçlü hislerinin

110 CLAUDON, Francis, **Romantizm Sanat Ansiklopedisi**, çev: Özdemir İnce, İlhan Usmanbaş, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1988, ss:241-243

111 Bkz:(<http://www.bakterim.net/muzik-hakkinda/20684-romantik-donem.html>)

112 Bkz:(<http://felsefetarihi.net/19yy.htm>)

peşinde eserlerini özgür bir biçimde icra etmişlerdi. Akımın en büyük önermesi "Doğa" üzerinedir. Lirik şiirlerin yazıldığı bu dönem yazarlarının en büyük özelliği aşırı milliyetçi olmalarıydı.¹¹³

Romantizm akımının bestecileri üç bölümde incelenir. İlk kuşak besteciler 1830 yılına kadar olan dönemde yetişmiştir. İkinci dönem bestecileri 1830 ve 1840 yıllarını kapsar. Üçüncü dönemi kapsayan yıllar 1848 devrimi ile başlamıştır.

1830 yılına kadar olan ilk dönem bestecileri arasında Weber, Rossini, Schubert gibi kurucular kuşağı olarak anılan sanatçılar yer almaktadır. Üstün yetenekleri ile kendilerinden sonra gelen kuşağa ışık tutar nitelikte eserler bırakmışlardır. Bu dönemin ilk çalışmaları romantik operalar üzerine olmuştur. Sonat ve senfoniler de zaman içinde daha modern bir tarza bürünmüştür. İkinci dönemi kapsayan 1830-1840 yıllarında müzik formunun şimdiki zamana yakın bir hal aldığı gözlemlenir. Estetik ezgiler, güçlü orkestrasyonlar, net ve parlak sesler, gösterişli büyük sahneler dönemin belirleyici özellikleri arasında yer almaktadır. İkinci dönem sanatçılarından beklentilerin yüksek olması, sanatçıları sadece başarılı olacağına inandıkları eserler üzerinde çalışmaya itmiştir. İçinde Mendelssohn'unda yer aldığı üçüncü dönemde şuan var olan romantik repertuarın oluşmaya başladığı görülür. Romantik operalar daha çok bu dönemde sergilenmiştir. Çoğunluğu 1810'lu yıllarda doğmuş olan romantik bestecilerin en önemlileri, Mendelssohn(1809), Schuman(1810), Chopin(1810), Liszt(1811), Wagner(1813), Verdi (1813) Dönemin doruk noktasını sayılan bestecilerdir. Bu bestecilerin eserleri geçen zamana karşı popülaritesini yitirmemiş, klasik repertuarların en önemli eserleri arasında yer almaya devam etmektedir. Dönemin en önemli eserleri arasında Chopin'in piyano parçaları, Mendelssohn ve Schuman'ın senfonik şiir ve senfonileri yer almaktadır. Bu tarz eserlerin sıklıkla yapılmaya başladığı dönem ikiye ayrılır. 1830 ve 1840 yılları arasında daha çok piyano alanında eserler verilmeye başlandığı söylenebilir. 1840-1850'li yılları içinde Lied ve oda müziğinin yaygın olduğu göze çarpmaktadır. Dönemin usta sanatçılarının yetiştirdiği öğrencilerden oluşan döneme de dördüncü kuşak demek mümkündür. Kendi yapıtları ve stillerini aktardıkları öğrencileri

113 Bkz: (http://www.turkcebilgi.net/edebiyat/dunya-edebiyati/alman-edebiyati-9262_6.html)

bağımsız ve özgün yapıtlar ortaya koymuşlardır. Carven(1875), Evgenya Onegin (1878) eserleri dördüncü dönem eserleri arasında sayılabilir. ¹¹⁴

Sanattaki Romantizm akımı kendini aynı zamanda felsefede de göstermiştir. Dönemin en önemli düşünürlerinden Kant Romantizm felsefesine damgasını vurmuştur. Her şeyin masal gibi güzel yaşandığı bir ülke olarak düşünülen Romantizm felsefesine karşı, ruhlara inancı yüzeysel kalan, güzel masal dünyasını uzaklara inşa eden acımasız düşünür Kant vardır. Yazar'a göre felsefenin odak noktası insanın kendisidir. Novalis'in sözüne karşılık bu yolu Kant açmıştır. ¹¹⁵

Başta Kant olmak üzere romantizm felsefesini benimsemiş düşünürlerin o dönemde Viyana'da doğan ve yüzyılın sonuna doğru keşfedecek olduğu psikanalizin babası Sigmund Freud'un çalışmalarının yapı taşı olduğu düşünülür. İç dünyasına yönelmiş insan ve sanat eserlerini inşa eden sanatçılar bu felsefeden etkilenerek yapıtlarını ortaya koymuşlardır. ¹¹⁶Bu içe dönüklük müzikte kendini "Gotik müzik" şeklinde göstermiştir. Derin ve yumuşak senfoniler ön plana çıkmış, yumuşak ve parlak müzik önem kazanmıştır ¹¹⁷

Müzikal eserlerdeki derinlik ve yumuşaklık opera eserlerine de yansımıştır. "Bel Canto"adı verilen, yumuşak ve parlak şarkı söyleme tarzı dönemin sonuna doğru kendini göstermiştir. "Bel Canto" şarkı söyleme stilinde konunun içindeki dramatik gerçeklikten çok şarkıya ve şarkı söyleme tarzına bakılması dönemin felsefesiyle bağdaşmadığı için Alman besteci Verdi'nin bazı operalarındaki bu tarz şarkıların çıkarılmasına sebep olmuştur. ¹¹⁸

Büyük boyutlardaki sahnelerde ortalama beş saat süren uzun eserler, kalabalık orkestralar, ses zorlukları çok fazla olan parçalar, büyük korolar dönemin müzik anlayışını ve seyircinin beğenisini yansıtır. Romantik müzikte Mozart başta

114 CLAUDON, a.g.e., ss.254-257

115 HUCH, Ricarda, **Alman Romantizmi**, çev: Gürsel Aytaç, Doğubatı Yayınları, Ankara, 2005 s.109

116 Bkz: (<http://www.tumgazeteler.com/?a=243331>)

117 CLAUDON, a.g.e., ss:241-243

118 CLAUDON, a.g.e., ss:245-246

olmak üzere Alman besteciler en çok dinlenenler arasında yer almaktaydı.¹¹⁹

Mendelssohn, müziğe başladığı ilk zamanlardaki yapıtlarında, Bach, Weber gibi güçlü müzikalitelere olan bestecilerden etkilenmiştir. Bir dönem geçtikten sonra kendi stilini oturtmuş, kendine özgün tarzda bir müzik anlayışını benimsemiştir. Romantik akımın müziğe getirdiği yaklaşımla klasik repertuara birçok eser kazandıran Mendelssohn, romantik müziğin önemli müzik adamları arasında yer almıştır.

1.2.3.Eserleri

Sanat hayatına piyano eğitimi ile başlayan Felix Mendelssohn, ilk konserini dokuz yaşında verdi.¹²⁰ On yaşına geldiğinde kendi beste çalışmalarına başlamış, on bir yaşına geldiğinde piyano ve keman için sonat, org için dört parça, yaylılar ve piyano için trio ve birde üç sahnelik bir opera bestelemiştir.¹²¹

Üstün yeteneği ile küçük yaşlardan itibaren Mozart'a benzetilen Mendelssohn on bir yaşındayken Wöelf'ün yazmış olduğu bir piyano partisini çaldığında piyanist olarak ün yapmaya başlamıştı. Yaşından beklenmeyecek bir ustalıkla çaldığı piyano partileri Mendelssohn'un ikinci Mozart diye anılmasına neden oldu.

On bir yaşına geldiğinde Berlin Müzik Akademisine başlayan besteci burada da çeşitli eserler besteledi. Yaylı çalgılar için trio, piyano ve keman için bir sonat, org için dört parça, üç perdelik komik opera besteleyen besteci hayranı olduğu Bach'ın "Das Wohltemperirte Klavier" adındaki iki cilt olan eserini büyük bir başarıyla çaldı.¹²² Bir yıl sonra on iki yaşına geldiğinde Goethe ile tanışan Mendelssohn, ünlü düşünürün yaşadığı Weimar'a sık sık gidiyor ve Goethe'ye eserlerini dinletiyordu. Bu sayede Mendelssohn Weimarda'da ünlü olmaya başladı.

119 GAUTIER, Theophile, **Romantizmin Tarihi**, çev:Dr.Necdet Bingöl, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1975, s.175

120 SÖZER, **a.g.e.**, s.488

121 Thomas, **a.g.e.**, s: 95

122 SAYDAM, **a.g.e.**, s.49

1822 yılında on üç yaşındayken piyano ve keman için bir sonat besteleyen Mendelssohn "İki Yeğenler" adlı küçük bir opera da bestelemiştir. Evlerini konser salonu gibi kullanan Mendelssohn ailesinin pazarları dinleti günleriydi. Oldukça büyük bir salona sahip olan aile pazar dinletilerinde birçok dinleyiciyi aynı anda ağırlar ve çoğunlukla Mendelssohn'un kendi yazdığı eserlerden oluşan bir konser verirlerdi. Zaman zaman ünlü isimlerinde konuk olduğu konserlerin en önemli konuklarından biri, stili ve müzik tarzı ile besteciye ilham vermiş olan Weber'di.¹²³

Evlerinin büyük bahçesini konser salonu olarak kullanan Mendelssohn ailesinin evinde verdiği konserleri Weber dışında dönemin ünlü sanatçıları Paganini, Rietz, Hulboldt ve Hegel'de dinlemekteydi.¹²⁴

Bestecinin özellikle ilk gençlik çalışmalarında romantik ezgiler ve biçimciliğe önem verdiği görülmektedir. Mozart'ın ilk eserlerinde göze çarpan çocuksu temaya Mendelssohn'un ilk eserlerinde rastlanmadığı henüz on bir yaşında olmasına karşın bestelerinin düzeyinin olgunluk seviyesinde olduğunu görülmektedir. Mozart'ın ilk eserleri arasında yer alan çocuk yaratılarına karşın Mendelssohn'un op.5 Capriccio veya sol minör sonat'ı ilk eserleri arasında yer alır. Bestecinin yeteneğinin sınırlarını zorladığı en önemli eserlerinden biri de Bir Yaz Gecesi Rüyası Uvertürü'dür. Bir bütün olarak değerlendirildiğinde yapıtlarında öne çıkan zengin ezgi, biçimsel düzgünlük, romantizm özelliklerinin hepsini Bir Yaz Gecesi Rüyası Uvertürü'nde bulmak mümkündür. Bunun dışında yazdığı, Ruy Blas, Güzel Melusine, Fingal Mağaraları, Sakin Deniz ve Mutlu Yolculuk gibi senfoni ver uvertürlerde aynı tarza sadık kalınarak bestelediği eserleri arasında yer almaktadır.

Mendelssohn'un büyük hayranlık duyduğu Bach'tan etkilenecek yazdığı füğ ve prelüdlere bulunsada en başarılı yapıtlarının oda müziği eserleri olduğu kanısı yaygındır. Bu eserleri arasında yer alan Piyanolu üçlüler ve dörtlüler, piyano ve viyolonsel için iki sonat, üç yaylı dörtlü ve sekizli op. 20 yer almaktadır.

123 Albertine Morin Labrecque, **Mendelssohn**, çev: Azize Duru, AkayKitabevi, İstanbul, 1948, ss:6-7

124 Thomas, **a.g.e.** S:97

Besteci kantatlar ve oratoryoların bulunduğu sahne müzikleri de bestelemiştir. Haendel etkisinde kalınarak yazıldığı tahmin edilen eserlerin en ünlüleri Walpurgisnacht, Paulus ve Elie'dir. Haendel'in görkemli müziği ile Mendelssohn'un romantik yumuşaklığının bir araya gelmesiyle oluşan bu yapıtlar Alman Romantizminin en önemli yapıtları arasındadır.¹²⁵

Seyahat etmeyi çok seven Mendelssohn Avrupa'da hemen hemen her ülkeyi gezmiş, gezilerinden aldığı ilhamla birçok eser yaratmıştır. Londra'da verdiği konser ardından gittiği İskoçya seyahatinden aldığı ilhamla bir senfoni birde uvertür yazdı. Romantizm akımının etkilediği sanatçıların yarattığı eserlerde ilham kaynağı olan konular arasında yer alan "doğa" kavramı sanatçıyı da etkilemiş, İskoçya'nın doğal yapısından aldığı ilham ile İskoçya Senfoni'si ve Fingal Mağarası Uvertürünü bestelemiştir.

Mendelssohn'un ilham aldığı konular arasında aşk ve evliliğinde yer aldığını söylemek zor değildir. Gerek ablasının düğünü için bestelemek istediği eseri, gerekse anne ve babasına yazmaya başladığı bestesi evlilik üzerinedir. Bunun yanında Mendelssohn'un en önemli eserlerinden biri olan Bir Yaz Gecesi Rüyası ve daha sonradan bu uvertüre eklediği "wedding March" bestesi de aşk ve evlilik üzerinedir. Hristiyan tipi evlilik törenlerinde kullanılan "wedding March" bestecinin en ün yapmış eseridir. Gerek evlilik ve aşk temalı konulardan ilham alarak bestelediği eserler, gerekse kendi çocukları doğduktan sonra daha üretken bir besteci olması Felix Mendelssohn'un ailesine olan bağlılığının bir sonucu olarak görülebilir.¹²⁶

Mendelssohn dönemin müzikal tercihleri arasında yer alan dini müzik akımını da ayak uydurmuştu. Uzun bir süredir çalınmayan, unutulmaya yüz tutmuş Bach'ın "La Passion selon Saint-Matieu" tekrar gündeme getirmişti. Hristiyan dini müziği olan eseri ortaya çıkarmış olması ve bir Protestan olarak yetişmiş olması bile bazı çevrelerce Yahudi ırkından geldiği için dışlanmasına engel olamadı. Hocası Zelter'in ölümü ardından boşalan makamına bu yüzden atanamadı. Yumuşak huylu

125 GEZEK, Diğdem, Elvan, **Ünlü Besteciler ve Ünlü Piyano Eserleri**, İnkilap Kitabevi, İstanbul, 2009, ss.98-99

126 Thomas, **a.g.e.**, ss:99-101

ve kırılgan bir yapıya sahip olan Mendelssohn'u bu durum derinden sarsmasına rağmen dini müzik sevgisinden vazgeçmedi. Haendel'in yazdığı "İsrail Mısırda" adlı eserini Düsseldorf'ta yönetti. Bu konser ardından kendisine teklif edilen "il müzik şefliği" sayesinde dini müzik ve senelik konserleri idare edecekti. Yönettiği bu eserlerden aldığı ilhamla Saint Paul oratoryosunu yazdı.¹²⁷

Mendelssohn 15.doğum günü için bestelediği şarkının çok beğenilmesi ardından, babası ile Paris'e gitti. Oradaki akademinin müdürü ve besteci Cherubini'nin eserlerini dinlediği Mendelssohn'u çok beğendi. Birkaç yıl sonra İtalya'ya düzenlediği gezi ile ilham bulan besteci yeni eserler yaratmak için çalışmalara başladı. Roma'da "İtalyan Senfonisi" ve klasik akımdan sıyrılıp romantik akımına geçişinin kanıtı olan "Lied ohne Worte" (sözsüz şarkılar) döneminin beğenilen parçaları arasında yer aldı. 8 defter halinde yayınlanan eser toplam 48 şarkıdan oluşmaktadır. Tekrar Berlin'e döndüğünde "Antigone" üzerine bir eser yazmaya başladı, bittikten hemen sonra da bir konserle halka dinletti. Bu süre içinde annesini kaybeden besteci müzik çalışmalarına bir süre ara verdi. Tekrar beste yapmaya başladığında İngiliz Krallık Sarayı için klasik ve romantik akımları birbirine bağlayan ikinci oratoryosu olan "Elyas"ı besteledi.¹²⁸

ESERLERİNİN KRONOLOJİK SIRALAMASI

1820 : Piyano ve keman için trio, piyano ve keman için Fa majör sonat, solo piyano için iki sonat, solo piyano için altı parça, dört el piyano için üç parça, org için dört parça, üç şarkı, üç sahnelik komik opera ve bir kantat bestelemiştir.¹²⁹

1821: Yaylılar için beş senfoni, yaylı çalgılar kuarteti için dokuz fügen, op. 105 Sol minör piyano sonatı, dört ses için motet, çeşitli şarkılar, piyano için etüde'ler, iki tek perdelik opera ve Die beiden Padagogen adlı operanın üçte biri.

127 Labrecque, **a.g.e.**, s 22

128 SAYDAM, **a.g.e.**, ss:49-50

129 Thomas, **a.g.e.**, s:95

1822: İki şarkı, op.1 Do minör piyanolu kuartet ve altı senfoni (No: 7, 8, 9, 10, 11, 12) yaylılar için altı parça, kuartet eşlikli solo çalgılar için beş konçerto, op.4 piyano ve keman için sonat, piyano ve viyola için sonat, org için Fantasia ve üç parça, piyano için Füg ve Fantasia, bir ilahi, iki şarkı ve dördüncü operasını bestemiştir.

1824: Op.11 Do minör senfoni, piyano ve yaylılar için op.110 altılı, Si minör op.3 piyano kuarteti, dört el için fantasia, bir motet ve Meeresstille Uvertürü'nü bestelemiştir.

1825: Lebezov'un bir şiiri üzerine solo ve orkestra eseri, solo ses, koro ve korno, klarinet, trompet, viyolonsel ve baslardan oluşan orkestra kantatı, Goethe'nin "Sakin Deniz ve Talihli Yolculuk" eseri için uvertür ve ikinci kez bestelediği "Çocuklar Senfonisi" ile piyano ve viyolonsel için Op. 12 re majör çeşitlemelerini bestelemiştir.

1826: Yaylılar için sekizli, Op. 101 Do majör uvertür, "Trompet uvertürü", Op. 18 la majör yaylı çalgılar dördlüsü, Op.6 mi majör piyano sonatı, Bir Yaz Gecesi Rüyası Uvertürü.

1827: Camacho'nun Düğünü, Op.35 no:1 piyano için mi minör füg, Op. 106 si bemol piyano sonatı, Gerçek mi adlı lied, la minör yaylı çalgılar kuarteti, koro ve orkestra için Op. 111 "Tu es Petrus", " Çocuklar Senfonisi"i dört ses ve küçük orkestra için motet yazmıştır.¹³⁰

1829: Üç tane piyano kuarteti, piyano ve keman için sonat, op.5 piyano için capriccio, solo piyano için sonat ve şarkıların yer aldığı bir de kitabı yayınlanmıştır.

1930: İskoç Senfoni'si, op.16 üç piyano parçası, op.12 mi bemol keman kuarteti, re majör tonunda Reformasyon Senfonisi, Hebrides uvertürü, op.28 piyano için Fa diyez minör fantasia, Ave Maria, op.23, İtalyan Senfonisi, ilahi, op.23 üç kilise parçası, yılbaşı kantatı ve bir motet.

130 SAY, a.g.e., s.813

1831: Sol Minör Senfoni.¹³¹

1832: op.22 Si minör capriccio Brillante, Bir Yaz Gecesi Rüyası'nın dört el için tekrar düzenlenmesi, Sözsüz şarkılar adlı albüm.

1833: Piyano için op.29 mi bemol Rondo Brilliant, orkestra ve soprano için "İnfelice", piyano için op.38 la minör capriccio eserlerini besteledi.

1837: Piyano için prelüd ve Fügler, 42 İlahi, op.44 No: 2 mi minör yaylı çalgılar kuarteti, piyano için mi minör piyano konçertosu, org için op.37 üç prelüd.eserlerini besteledi.

1838: op.45 si bemol viyolonsel sonatı, 95.ci İlahi, Serenad ve Allegro, op.44 No:1 re majör yaylı çalgılar kuarteti, Andante Cantabile, si majör Presto Agitato, fa majör, piyano ve keman sonatını bestelemiştir.

1839: Ruy Blas uvertürü re minör trio, birçok şarkı da bestelemiştir.

1840: Lobgesang, koro ve bakır üflemeliler için Festgesang.¹³²

1844: Keman konçertosu ve altı org sonatının büyük bölümünü tamamlanmıştır.

1845: Altı org sonatı ve do minör triosunu bitiren besteci, si bemol yaylı çalgılar kenteti ve altıncı kitabı yayınlanmıştır. Bunun yanında 48 Lieder ohne Worte (sözsüz şarkı) piyano için mi minör Rondo Capriccioso yazdığı besteler arasında yer alır.¹³³

1846: Elijah adlı eser ile Christus oratoryosuna başlamıştır.¹³⁴

131 SAY, a.g.e., s.814

132 SAY, a.g.e.

133 SÖZER, a.g.e., ss.488-489

134 SAYDAM, a.g.e., s.50

1847: op.80 fa minör, yaylı çalgılar kuarteti, mi majör, la minör Andante, Scherzo, dört ses için Te Deum, Magnificat ve bunların yanında birkaç şarkı bestelemiştir.¹³⁵

Felix Mendelssohn çok küçük yaşlarda başladığı müzik yaşamını ölene kadar devam ettirmiş ender sanatçılardandır. Bestecinin yaşamındaki olumsuzluklar çalışma azmini etkilemediği gibi kendisine yeni yaratılar için ilham kaynağı da oldu. Örneğin yakın arkadaşı Hanstein'in ölümü ardından çok üzülen besteci arkadaşı için Op.35 no.1 piyano için mi minör füğ'ü besteledi.¹³⁶

Felix Mendelssohn ölümünden birkaç ay öncesine kadar eserlerini yaratmaya devam etti. Ancak kız kardeşi Fanny'nin ölümü besteciye derinden sarstı ve kendisi de çok geçmeden ardında bıraktığı sevenleri ve yarım kalmış yapıtları ile Mozart, Weber, Schuman gibi hayata gözlerini yumdu.

1.2.4. Sanatçı Kişiliği

Romantik dönemde adı geçen besteci ve müzik adamlarının ortak özellikleri birçoğunun üstün yetenekli çocuklar olarak dünyaya gelmesiydi. Felix Mendelssohn da, Mozart ve diğer birçok ünlü romantik besteci gibi "harika çocuk" adıyla anılan, müzikle çok küçük yaşlarda tanışmış üstün yetenekli bir müzik adamıydı. Mendelssohn iyi bir besteci olmasının yanında, iyi bir şef ve piyanistti. Sanatçı kimliğine ek olarak iyi bir eğitim almış olması edebiyattan çok iyi anlaması da kendisini diğer müzik adamları arasında ayırdı. „Almanya'da müzik romantizminin öncülerinden olan besteci, alanında bir çok başarıya imza attı. Bir çok projede örneğin Bach'ın ölümsüz bestelerini yeniden gündeme getirilmesine ön ayak oldu. Bu bestelerin dünyaya Mendelssohn tarafından tekrar hatırlatılması bestecinin ününün duyulması için tarihi bir önem taşır.

Mendelssohn müziğin hemen hemen her türünde yapıtlara imza atmıştır. Bir çok senfoni, uvertür, konçerto, dini müzik, şarkı, oda müziği, sahne müziği ve opera

135 SÖZER, a.g.e., ss.488-489

136 SAY, a.g.e., s.813

bestecinin ne kadar geniş bir müzikal yelpazeye sahip olduğunu göstergesidir.¹³⁷

Mendelssohn'un üniversite eğitimini tamamladığını gösteren kesin bir kayıt yoktur. Ancak bestecinin sistemli bir eğitim aldığı açıktır. Çocukluk yıllarında Berlin'in en iyi öğretmenlerinden genel kültür ve müzik derslerini alması iyi bir alt yapıya sahip olmasını sağladı. Mendelssohn, ailesi tarafından sadece iyi bir müzik adamı olarak değil, örnek bir insan, iyi bir sanatsever olarak da yetiştirildi. Çıktığı geziler kendisinin müzikal ve kültürel anlamda da gelişimine katkıda bulunmuştur.¹³⁸

Bestecinin babası Abraham Mendelssohn, çocuklarının tüm eğitimleriyle yakından ilgilendi. Sadece eğitim ve kültürel değil insan ve toplumsal ilişkilerinde de onlara faydalı öğütler verdi. Bir Yahudi olarak doğmalarına rağmen Almanya'daki Yahudi olaylarından ötürü tüm aileyi vaftiz ettirerek Hristiyan yaptı. Bu dini sonradan seçmiş olmalarına rağmen çocuklarına her zaman iyi bir Hristiyan olarak yetiştirdi. Onlara kalplerini vicdanlarını temiz tutmalarını öğütledi. Baba Mendelssohn'da filozof babası Moses Mendelssohn tarafından aynı koşullarda yetiştirilmiş ve çocuklarına da aynı terbiyeyi vermiştir. Felix Mendelssohn'un müziğinin yumuşak ve derinden olmasının, dini şarkılar üzerinde çalışmasının alt yapısında aileden aldığı bu eğitim vardır.¹³⁹

Disiplini ve çalışma azmi sağlığını olumsuz yönde etkilemiş olsa da, müzik kariyeri için oldukça verimli çalışmalar yapmasını sağladı. Yaratılarında yalınlığa önem veren besteci, aynı zamanda seslerin parlak, açık şekilde olmasına da özen gösterdi. Bu özellik sanatçının eserlerinin karakteristik özelliği haline geldi. Bu dönemde doğaçlama eserler yaratmaya başladı. Mendelssohn'un eserlerinin günden güne artması, mesleki gelişimini hızlandırdı, henüz on dört yaşındayken olgunluk dönemindeki sanatçılarla yarışacak incelikte eserler yazmaya başladı. 1824 yılında henüz on beş yaşındayken dördüncü operası "Die beiden Neffen"i sergiledi. Bu operanın Mendelssohn için diğer önemli yanı da, bestecinin öğretmeni Zelter tarafından çiraklıktan Haydn, Mozart, Bach gibi ünlü bestecilerin "kalfası" olacak

137 SAYDAM, a.g.e., s.51

138 SAY, a.g.e., s.812

139 LEBRECQUE, a.g.e. s.6

olgunluğa eriştiğinin söylenmesiydi.¹⁴⁰

Mendelssohn genç yaşına karşın, aldığı iyi eğitim ve üstün yeteneğiyle sanat yaşamında üstün başarıyı yakaladı. Eserlerinin karakteristik özelliği olan yalınlık ve parlaklıktan ödün vermeden, sağlam bir işçilikle bestelediği yapıtlarıyla kendini Paris Müzik akademisi müdürü Cherubini gibi birçok otoriteye kabul ettirdi. Evde kurduğu orkestrayı dinlemeye gelen Weber'in müziğinden etkilendi. Romantizm akımından etkilenerek yaptığı eserlere Weber ile tanıştıktan sonra başladı.¹⁴¹

Bilgili ve aydın bir insan olan Abraham Mendelssohn, bestecinin yeteneğini artırması ve olgunluk kazanması için Avrupa'da seyahat etmesi gerektiğini düşünüyordu. Yeni insanlarla tanışmasının, yeni fikirler geliştirmesine ufkunun açılmasına yardımcı olacağı kanaatindeydi. Mendelssohn aileden aldığı bilgi ve terbiyeyle çıktığı seyahatten en yüksek derecede yararlandı. Müzikte olduğu gibi, resim, heykel ve edebiyatta da bilgi sahibi oldu. Sanat tarihi alanın da yaptığı çalışmalar sayesinde birçok dönemin eserlerini değerlendirir duruma geldi.¹⁴²

Mendelssohn'un kendini geliştirmek yeni dostluklar kazanmak ve adını duyurmak için sık sık çıkacağı seyahatlerin ilki İngiltere'ye oldu.¹⁴³

Felix Mendelssohn'un aldığı muazzam eğitim ve babasının tanınmış bir banker oluşu, İngiltere'deki çevresinin aristokratlardan oluşmasına yardımcı oldu. Besteciyi bu topluluğa tanıtan ünlü "Velosite Etütleri"nin bestecisi Cramer'di. Mendelssohn düzgün fizikli ve çok iyi terbiye almış bir beyefendiydi. Bu özellikleriyle bir çok davette yer aldı. Bu davetlerin bazılarında verdiği konserlerin, kiminde kompozitör, virtüöz, bazılarında ise orkestra şefi olarak büyük başarı kazandı. Öğretmeni Zelter'den imzalı tavsiye mektuplarının yerini Mendelssohn'un bireysel başarıları aldı.¹⁴⁴

140 SAY, **a.g.e.**, s.812

141 SAYDAM, **a.g.e.**, s.49

142 LEBREQUE, **a.g.e.**, s:15

143 SAY, **a.g.e.**, s.814

144 LEBREQUE, **a.g.e.**, s.15

Sık sık tekrarladığı seyahatlerinde konserler vererek yaratılarını paylaştı ve büyük beğeni topladı. Başlarda müziği bir meslek olarak algılamayan besteci Oxford' giderek kendini geliştirme fırsatı buldu. Bir Yaz Gecesi Rüyası Uvertürünü bestelemesinin ardından İngiltere'de de tanınmaya başlayan besteciye orada ilgi büyük oldu. Eserleri ve sempatik ve alçak gönüllü kişiliği ile İngiltere'de ün sevimliye başladı. Çok geçmeden Avam Kamarası'nın toplantılarına, galeri ve balolara davet edilmeye başlayan besteci, asil ve alçak gönüllü tavırlarıyla dikkat çekti. Müziğini geliştirmek ve olgunluk kazandırmak isteyen besteci bu seyahatlerin sonunda edindiği kültürel birikimle ülkesine geri döndü.

Berlin'e döndüğünde çalışmalarına hız veren besteci, İngiltere gezisinin verdiği ilhanla birçok yeni eser üzerinde çalışmalara başladı. İngiltere'de bulunduğu dönem içinde gittiği İskoçya'dan birçok yeni fikir ile döndü. İskoçya'nın doğası, romantizm akımının da etkisiyle olsa gerek, kendisine ilham verdi ve döndüğünde İskoç Senfonisi ile Fingal Mağarası Uvertürünü yazdı. Yeni beste çalışmalarını aksatmamak için Berlin Üniversitesinin Müzik kürsüsünün kendisine verilmesi görevini geri çevirdi. Ancak daha sonraki yıllarda kurduğu Leipzig'deki okul ile beste çalışmaları ve orkestra yönetimini bir arada sürdürecekti. Çalışmayı ve üretmeyi hayatının amacı haline getirmiş olan sanatçı hayatının her evresinde üretmeyi, bilgilerini ve eserlerini dinleyicisiyle paylaşmayı başardı.¹⁴⁵

Felix Mendelssohn'un sanat yaşamında etkilendiği isimler arasında Bach, Heandel, Mozart, Hayden gibi ünlü isimler yer alır. Bu ünlü isimlerden en çok Bach üzerinde çalışmış, onun eserlerini icra etmiştir. Bunun yanında tarzlarını hiç beğenmediği ve Mozart, Hayden, Heandel cahili bulduğu isimler arasında Reiche, Baillot, Paer Kalkbrenner yer almaktadır. Mendelssohn bu ünlü bestecilerin stilinde yetişmiş ve uzun yıllar bu tarz eserler üzerinde çalışmış olduğunda Reiche gibi bestecilerin tarzlarını taklitçi ve cahilce bulmuştur.¹⁴⁶

Mendelssohn'un ilk yapıtlarında, birçok bestecide olduğu gibi, Weber, Mozart, Beethoven ve Bach'ın etkileri görülür. Bestelediği St. Paul Oratoryosuna

145 SAY, **a.g.e.**, 814

146 LEBREQUE, **a.g.e.**, s.12

kadar, yapıtlarında, eserlerini en çok seslendirdiği besteci Bach'ın etkileri görülür. Ancak 1826 yılından sonra, yapıtlarında tüm etkilerden arınmıştır. Bir Yaz Gecesi Rüyası, La Majör kenteti, tüm etkilerden arınmış özgün bir besteci olduğunun kanıtı eserleridir. Eserleri tarzı, yalınlığı ve orkestrasyonu bakımından karakteristik yapıtlardır. Orkestra şefine uygulama bakımından kolay, pratik, açık ve zarif partiler yazmıştır.

Küçük yaşlarında ünlü düşünür Goethe ile tanışan Mendelssohn, şairin birçok şiirine besteler, uvertür ve senfoniler yazmıştır. Müziğin dilini kelimelerin diliyle bir tutan besteci, aynı zamanda notaların bir anlatım gücü olduğunu savunmuştur.

"Notaların kelimeler kadar kesin anlamı vardır; hatta daha bile kesindir denebilir. Müziğin mutlak ve açık bir anlamı olduğu inancı da, başka bir özelliğidir."¹⁴⁷

Mendelssohn, çağının "Harika çocuk" diye anılan üstün yetenekli bestecilerinden biriydi. Sanat yaşamına küçük yaşlarda başlayan sanatçı, bir çok senfoni, uvertür, oda müziği, opera ve şarkıyı klasik müzik repertuarlarına kazandırmıştır.

Dönemlerinin iki dehası Shakespeare ve Mendelssohn sanatsal teknik ve yetenekleri ile yeni nesillere öncü eserler bırakmışlardır. İki ayrı dönem ve akımın etkisi ile kendilerinden önceki ustaların izinden gitmeyi uygun görmüşlerdir. İki sanatçının da ilk eserleri taklit, eski olan üzerinde çalışma niteliği taşır. İki sanat adamının da yaşadığı dönem, yeni atılımların yapıldığı sanata ve sanatçıya değer verilen bir dönemdir. Shakespeare'in yaşadığı dönem İngiltere'nin en parlak dönemlerini yaşadığı tiyatro topluluklarının kraliçe önünde temsiller verdiği bir dönemken, Mendelssohn, Romantik akımın zirvede olduğu en önemli müzik adamlarının yetiştiği dönem yaşamışlardır. Dönemlerinde desteği ile ölümsüz eserlere imza atmışlardır. Bu benzer sanatsal yaşamın yanında, Mendelssohn ve Shakespeare arasındaki en önemli farktan ailevi ve çevresel etkilerden söz etmek mümkündür. Shakespeare, her ne kadar İngiltere'nin yükseliş döneminde yaşamış

147 SAY, a.g.e., ss. 814-815

olsa da eğitim olanağının kısıtlılığı sanatçının bazı eserlerinde kendini göstermiştir. Ancak Mendelssohn'un geldiği ailenin gerek sosyo-ekonomik gerekse sosyo-kültürel yönden döneminin çok üstünde olması, en iyi eğitimden ders alması sanat yaşamını yapılandırmasında yardımcı bir etken itici bir güç olmuştur, ancak Shakespeare için aynı durum söz konusu olamamış, kesinliği kanıtlanamamakla birlikte şairin oyun yazmaya maddi kaygılarla başladığı söylenebilmektedir. Bunun yanında söz edilebilecek farklılıklar arasında Mendelssohn ve ailesi hakkında birçok bilgi kayıtlarda bulunurken Shakespeare hakkındaki bilgiler varsayımdan öteye geçememektedir. Shakespeare, tüm okuyucuları ve araştırmacılar arasındaki gizemini sürdürmektedir.

2. BÖLÜM

SHAKESPEARE'İN “BİR YAZ GECESİ RÜYASI” ADLI OYUNUNUN İNCELENMESİ VE BALEYE UYARLANMASI

2.1. Oyunun Tarihçesi

Shakespeare'in olgunluk dönemi komedyalarından biri olan Bir Yaz Gecesi Rüyası aşk ve evlilik üzerine kurulu renkli bir eserdir. Yazarın ölümsüz eserlerini yaratmaya başladığı dönem olarak adlandırılan 1594 yılları ve sonrası aynı zamanda komedyalarda romantik temaları işlemeye başladığı dönemdir. 1598 yılında Francis Meres'in Palladis Tamia: Wit's Trasury adlı yapıtında Bir Yaz Gecesi Rüyası'ndan bahsedilmesi bu eserin daha önce yazıldığını işaret etmiştir. Bir Yaz Gecesi Rüyası adlı eserin ilk basımının 1600 yılında, ilk oynanışı 1604 yılında yapılmıştır. Eserin belgelere geçen ilk adı "A Play of Robin Goodfellow"dur. Kullanılan dekor ve kostümlerin renkli ve gösterişli oluşu dikkat çekici bulunduğundan oyunun şiirsel yapısını gölde bıraktığı konusunda zaman zaman eleştirilere maruz kalmıştır.

Her ne kadar eserde, İngiliz halk masallarından ve genelde aşk ve mitolojik şiirleriyle orta çağ sonuna kadar Avrupa sanatını büyük ölçüde etkilemiş Ovidius'un dönüşümlerinden esinlenilmişse de, oyunun tamamının Shakespeare'e ait olduğu sanılmaktadır.

Oyunun en önemli yorumlarından biri, Royal Shakespeare Company tiyatro ve sinema yönetmeni Peter Brook tarafından 1970'de yapılmıştır..¹⁴⁸

Shakespeare'in yazdığı hemen hemen tüm eserler tiyatro alanında bir baş yapıt olarak asırlardır sergilenmektedir. Son Birkaç yüz yıldır, tiyatro dışında baleye de konu olan bu eserlerin en önemlilerinden biri Bir Yaz Gecesi Rüyası'dır. Eser hem tiyatro hem bale eseri olarak repertuarların klasikleri arasında yer almıştır.

148 Bülent Bozkurt, **Bir Yaz Gecesi Rüyası**, Remzi Kitabevi, 3.Basım, İstanbul, 1998, s.13

2.2. SHAKESPEARE'İN "BİR YAZ DÖNÜMÜ GECESİ RÜYASI" ADLI OYUNUNUN İNCELENMESİ

Egeus saraya giderek, kızı Hermia'nın kendi istediği delikanlıyla evlenmek istememesini, Amazonlar Kraliçesi ile evlilik hazırlığı yapan Atina Dükü Thesus'a şikayet eder. Zira o dönemde böylesi bir karara gençler karar verememektedir. Hermia babasının istediği Demetrius'u değil, Lysander'i sevmektedir. Atina yasaları evlilik konusunda babasının kararını kabul etmeyenleri ölümle cezalandırmaktadır. Dük bu yasayı Hermia'ya hatırlatır. Bunun üzerine Hermia ve Lysander kaçmaya karar verirler. Bütün çocukluklarını birlikte geçirmiş olan Hermia ve Helena yakın dostturlar. Hermia buna güvenerek kaçış planını Helena'ya anlatır. Heleba ise Hermia'nın babasının zorla evlendirmek istediği delikanlı Demetrius'a çılgın gibi aşıktır. Helena, Demetrius'a yaranmak için, bu kaçış planını O'na anlatır. Aşıklar ormana kaçır; Demetrius onların peşinden, Helena ise Demetrius'un peşinden gider. Bu sırada ormanda periler kralı ve kraliçesi bir uşağın paylaşılması konusunda kavgaya tutuşurlar. Onların arasındaki kavga tüm dünya düzenini alt üst eder. Kral Oberon emrindeki muzip cin Puck'ı görevlendirerek, Kraliçe Titania'ya bir tuzak kurar. Buna göre Puck, sihirli çiçeğin suyunu, uyuyan Titania'nın gözlerine damlatacak ve Titania uyandığında ilk göreceği canlıya deli gibi aşık olacaktır. Tuzak bununla da kalmaz. Oberon, Puck'a aynı çiçeği kullanarak ormanda gördüğü, karşılıksız aşk yüzünden acı çeken Helena'ya da yardım etmesini emreder. Ormanda birden fazla çiftin olduğundan haberi olmayan Puck, işleri karıştırır. Hem Demetrius, hem Lysander, Helena'ya aşık olur.

Puck ormanda dükün düğünü için bir gösteri tertipleyip biraz para koparmaya çalışan esnaf grubunun da işlerini karıştırır. İçlerinde dokumacı olan Bottom'ı eşeğe çevirip Titania'nın gözlerini açtığında bu eşekle karşılaşmasını ve ona aşık olmasını sağlar. Oyunun sonunda tüm bu karışıklıklar düzelir, aşık çiftler birbirine kavuşur. Titania'ya yapılan büyü de çözülür ve Atina Dükü'nün düğününde sahneledikleri tuhaf oyunla istedikleri parayı alan esnaf grubu da istedikleri parayı alarak mutlu sona ulaşır.

Oyun tamamıyla aşk temalı bir oyundur. Atinalı aşık çiftler, Theseus ve Hyppolyta insanlar katının, Titania ve Oberon periler katının aşıklarıdır. Oyunun ana örgüsü, yapılan büyülerin yarattığı yanlışlıklar ve bunların düzeltilmesi üzerinedir. Shakespeare tüm bunları gösterirken aşkın gelip geçiciliğini, mantık ya da akılla ilgili olmadığını, aslında tam bir körlükle ardından sürüklenen bir duygu olduğuna işaret eder. Öyle ki Titania'nın bir eşeğe aşık olması bu nedenledir.

Romantik komedyalardaki masalsı atmosfer ve zengin fantezi bu oyunda da açıkça görülür. Oyundaki romantik etki aşıklar üzerinden, komik olan ise esnaflar üzerinden sağlanmıştır.

*Bu oyunda teknik ustalık kadar romantik ölçü de parlak bir durum gösterir. Lyly ve Greene ile gelişmeye başlayan romantik komedy, temel boyutlarını bu oyunla kazanmıştır. Bu oyunda kendimizi her şeyin karşılığı olduğu bir düş dünyasında buluruz; düşle gerçek, trajikle komik, yanlışla doğru karşı karşıya, aynı zamanda iç içe, uyumlu bir biçimde gelişir.*¹⁴⁹

Oyunda birbirinden farklı üç farklı düzlemle karşılaşırız. Her bir düzlemin kendi karakterleri ve meseleleri vardır. Bunlardan ilkinde Atinalı soyluları, ikincisinde doğaüstü canlıları ve sonuncusunda da halkta oluşan esnaf grubunu görürüz. Oyunun başarısı da bu üç farklı düzlemin dengeli ve uyumlu bir şekilde birbiri içine geçebilmesindedir.

Atinalı çiftler; Theseus Hyppolyta, Hermia-Lysander, Helena-Demetrius birbirlerinden farklı özellikler göstermezler. Kararsız kalışları, aşklarından ani vazgeçişleri ve tıpkı aşklarında olduğu gibi kavgalarındaki yüzeysel tutumlarıyla daha çok aptal aşık tipiyle belirirler.

Doğaüstü canlıların düzleminde gördüğümüz oyun kişileri, aralarındaki ilişkiler açısından bakıldığında son derece gerçekçidirler. Aralarındaki çekişme, cezalandırma bağışlama gibi duygular ve bu duygularla yapılan eylemler son derece son derece insansıdır. Elbette büyü'nün gücü tüm bunlara düşsel bir atmosfer

149 NUTKU, Özdemir, **Gecenin Maskesi**, Boyut Yayınları, İstanbul, 1995, s.7

hazırlamakta ve oyunu heyecanlı kılmaktadır. Periler katındaki ufak bir anlaşmazlığın yeryüzünde ne denli büyük olaylara sebep oluşu da masalsı havayı destekler. Puck, tüm bu canlılar içinde, en yaramaz, en gözü kara olanıdır. Shakespeare'in Puck'ı, yazıldığından bu yana oyuncuların kendilerini sınıdığı bir tip olarak tiyatro tarihinde de önemli bir yer tutar.

Oyunun gülmecesinin de üstüne kurulduğu esnaf grubu, marangoz, terzi, dokumacı, tenekeci, körükçü, doğramacıdan oluşur. Tüm dertleri Dük'ün düğününde oynamayı planladıkları "Pyramus ile Thisbe'nin Son Derece Acıklı Komedyası ve Korkunç Ölümlemleri" adlı oyunla biraz para koparabilmektir. Ancak oyun adından da sezilebileceği gibi "acıklı bir komedyaya" döner. Oyunu yöneten marangoz Peter Quince, ürkek yapıdadır. Dokumacı Bottom ise tüm rolleri kendisi oynamak ister. Onun bu hırslı yapısı bir müddet sonra her şeye müdahale etmesine neden olur. Bu karakteriyle Shakespeare, dönemindeki tiyatrolara göndermede bulunmaktadır.

Oyunun mekanların da çeşitlilikte söz edilebilir. İlk sahne Theseus'un sarayında, ikinci sahne Quince'nin evindedir. Ancak oyunun büyük bölümünün geçtiği orman, mekanda sadece çeşitlilik yaratmaz. Aynı zamanda farklı karakterlerin buluşturulacağı bir ortak nokta olarak kullanılır. Perilerin düşsel kimliklerine uygun düşen orman, kaçak aşıklar için iyi bir saklanma yeridir. Gizlice provalarını sürdürürken, perilerin gazabına uğrayan esnaf takımı da ormandadır. Çünkü orman "Toplumsal kısıtlamaların olmadığı ve gizli işlerin kolayca yürütülebileceği bir yerdir orman."¹⁵⁰

Bir Yaz Dönümü Gecesi Rüyası büyülerin bozulduğu, aşıkların birbirine kavuştuğu ve her şeyin tatlıya bağlanarak sonlandığı bir oyundur.

150 Wells, **a.g.e.**, s.37

2.3. BİR YAZ GECESİ ADLI TİYATRO OYUNUNUN BALEYE UYARLANMASI

Koreograflar bale librettolarını oluşturuken çeşitli kaynaklardan yararlanırlar. Bu kaynaklardan en göze çarpanı edebiyat alanında kaleme alınmış eserlerin bale librettosuna dönüşmesidir. Bale repertuarlarında yer yapmış birçok eserin librettosunda ünlü edebi eserlerin yer aldığı görülmektedir.

18.yüzyıldan buyana Shakespeare'in bir çok oyununu baleye uyarlanmıştır. Bunlardan biri olan Bir Yaz Gecesi Rüyası bu balelere bir örnektir. Bir Yaz Gecesi Rüya'sının renkli atmosferi besteci ve koreografları içine çekmiş, oyuna yeni bir boyut kazandırmada etkili olmuştur. Kurgusal olarak oyun dört bölümden oluşur. Bölümlerin hepsinde bir kargaşa göze çarpar. Oyunu hareketli ve renkli yapan kargaşanın akışındaki kahramanların giriş ve çıkışlarıdır. Periler dünyasının şahı ve periler ecesi tartışmaktadırlar. Bunun yanında ölümlüler dünyasındaki dört aşık Hermia, Helena, Demetrius ve lysandrus arasındaki çapraşık ilişki de git gide karmaşıklaşmaktadır. Evlilik hazırlığında olan Theseus ve Hypolita arasında ise büyük bir tartışma yaşanmaktadır. Bununla beraber Atina kurallarına uymayı reddeden Hermia Theseus'un tepkisiyle karşılaşır. Ya babasının isteğini kabul edecek ya da ölecektir. Ormana kaçan genç aşıkları Demetrius ve Helena takip eder. Buarada Theseus ve Hypolita'nın düğün törenlerinde bir tiyatro gösterisi sergilemek üzere prova yapmak için gelen esnaf grubu gözükür. Girdikleri orman içinde periler ve cinlerin olduğu sihirli bir yerdir. Ölümlülerin bu sihirli ormana girmeleri olayların daha da karışmasına yol açar. Periler şahı Oberon ve şakacı cin Puck işleri içinden çıkılmaz bir hale getirirler. Periler ecesi Titania, Oberon'un emri ile sihirli çiçek özü ile büyülenip, eşeğe dönüşmüş Bottom'a aşık olur. Aynı büyülü çiçek özü Atinalı dört aşığın ilişkisini de çetrefil bir hale sokar. Demetrius ve Lysander Hermia'ya aşıkken büyüünün etkisiyle Helena'ya aşık olur. Oberon'un emri ile Puck bütün bu kargaşayı düzeltir, eşler olması gerektiği gibi eşleşir.¹⁵¹

151 Dame Ninette de Valois, **Adım Adım**, çev: Necla Çıkıgil, Favori Yayınları, Ankara, 2003, s.209

Bir Yaz Gecesi Rüyası Balesi'nde, tiyatro eserinde var olan tüm karakterler genelde yer almaz. Koreograflar, periler dünyası ile ölümlülerin yaşadığı karmaşık olaylar üzerinde çalışmayı tercih etmişlerdir. Dünya bale repertuarlarında hatrı sayılır bir yere sahip Bir Yaz Gecesi Rüyası balesini birçok koreograf tekrar tekrar sergilemiştir. Bu koreograflar içinde Marius Petipa, Michael Fokine, George Balanchine, Frederick Ashton, Heinz Spoerli gibi ünlü sanatçılar yer almaktadır. 1876 yılında Marius Petipa'nın sahnelediği 1 perdelik Bir Yaz Gecesi Rüyası daha çok aksiyon ağırlıklı bir temayla işlenmişti. 1906 yılında bu balenin ikinci bir denemesini yapan Fokine ardından, 1930 yılında David Lichine Nocturne adı altında eserin başka bir denemesini seyirci ile buluşturmuştur.

Eserin en önemli yapıtlarından birini George Balanchine New York City Bale ile sergilemiştir. 2 Perde olarak düzenlediği baleye aldığı övgüler ve eleştirel çok olumlu olmuştur. İlk olarak 17 Ocak 1962 yılında New York'da sergilediği 2 Perdelik Bir Yaz Gecesi Rüyası Balesi'nin sahne dekoru ve ışık tasarımını David Hays, Peter Harvey, kostüm tasarımını ise Karinska yapmıştır. New York City Balesinin dünyaca ünlü dansçıları ile sergilediği eserin koreografindeki akıcılık, gerçek ve gerçek üstü arasındaki geçişlerde sağlanan büyük uyum, eseri çok başarılı kılmıştır. Balanchine koreografisi, Shakespeare oyununun atmosferini kaybetmeden baleye uyarlandığını göstermiştir. George Balanchine bale de oyun içinde oyun bölümünü kullanmayarak özgün bir eser yaratmıştır.¹⁵²

Felix Mendelssohn'un oyundan etkilenererek yazdığı Bir Yaz Gecesi Rüyası adlı bestesi, oyunun baleye uyarlanmasında ilk adım sayılmaktadır. 1826 yılında on yedi yaşındayken yaptığı bu çalışmaya daha sonradan eklediği "Wedding March" eserin ününü ikiye katlamıştır.

Bir Yaz Gecesi Rüyası adlı bale eseri tiyatro oyununa kıyasla karakterleri daha az ve oyun daha kısadır. Bunun sebeplerinin başında söylenmek istenenin mimikler ile anlatıldığı bale sanatında anlam kargaşasını önlemek yatar. Söz gelimi bir tiyatro eserinde isimlerini zikretmek suretiyle karakterlerin kimliği vurgulanırken,

152 SORELL, Walter, **The Dancer's Images: Points and Counterpoints**, Colombia Üniversitesi Basımevi, New York, 1971, ss:314-315

bale sanatında bunun sadece dans adımı ve mim sanatı ile yapılması, karakterler arasındaki karmaşayı artırması muhtemel bir olasılık olduğundan bale olarak sergilenen Bir Yaz Gecesi Rüyası'nda Atina Düğü Theseus, Amazonlar Kraliçesi Hippolyta, Hermia'nın babası Egeus ve Theseus'un şenlikçibaşısı Philostrate yer almamaktadır. Dolayısıyla Bir Yaz Gecesi Rüyası adlı bale eserinde bu karakterler ile ilgili bölümler yer almamaktadır.

Bale sisli bir orman dekorunda perilerin sahneye girmesiyle başlar, kısa bir süre sonra Titania'nın büyük zıplama hareketleri ile sahneye girdiği görülür. Sağ arka köşeden sol ön kulis yanına gelen Titania'nın girişini Oberon izler. Bu bölüm tiyatro oyununa paralel olarak gelişir. Oberon Titania'dan evlatlık aldığı çocuğu kendisine vermesini ister, ancak periler kraliçesi buna yanaşmamaktadır. Kısa bir pas de deux (ikili dans) ardından Titania perilerini de alıp sahneden çıkar.

Sahne Oberon ve Puck kalmıştır. Periler kralı Titania'dan intikam almaya kararlıdır. Planını uygulamak için Puck'a emir verir. Periler kraliçesi Titania sihirli çiçeğin özü ile büyülenip bir eşeğe aşık olacaktır.

Ardından Hermia, Lysander, Helena ve Demetrius'un ormana gelmesi ve Puck'ın yanlışlıkla yaptığı büyüler ile işler içinden çıkılmaz bir hal alır. Olanları gören Oberon, Puck'tan derhal olanları düzeltmesini ister. Denileni yapan Puck sayesinde çiftler uygun şekilde eşleşerek mutlu sona erişirler.

Diyalogların olmadığı olayların mimik ve danslar ile anlatıldığı bale eserinde, Shakespeare'in yazdığı dörtlüklere yer verilemediği için sahnelerin süreleri kısalmıştır. Yazarın seyircide yaratmak istediği duygu, Mendelssohn'un müziği ile desteklenmiş, Puck'ın şakaları ile yaptığı aksilikleri de ustaca yapılan müzikal geçişler ile sağlanmıştır.

2.4. ÖYKÜ VE KOREOGRAFİ ARASINDAKİ OLAY DİZİSİ ÜZERİNE DEĞERLENDİRMELER

- Tiyatro oyunu olarak kaleme alınan Bir Yaz Gecesi Rüyası'ndaki karakterler ile koreografik düzendeki karakterler aynıdır.
- Tiyatro eserinin ilk sahnesi ile, koreografik sıralamadaki ilk sahne farklıdır. Tiyatro eserinde Theseus'un sarayında başlayan ilk sahne, bale eserinde ormana perilerin girişi ile başlamaktadır.
- Her iki sahne düzeninde de aşk ve evlilik teması ağır basan, komedi tarzı seyirciye hissettirilmektedir.
- Tiyatro eserinde ve koreografik düzende, Hermia, Lysander, Demetrius ve Helena kendilerini aynı çapraşık ilişki içinde bulurlar. Puck'ın sihirli çiçeği ile yanlışlıkla büyülenen Lysander Helena'ya aşık olur. Aynı ayrı dört kişinin de birine aşık olduğu ama kimsenin birbirine aşık olmadığı bir durum ortaya çıkar.
- Periler kraliçesinin uyuduğu sahnede geçen şarkı bale eserinde de bir soprano tarafından seslendirilmiş, periler dansı bu şarkıya eşlik etmiştir.
- Tiyatro eserinde perilerin ve diğer karakterlerin dans ettiklerine dair bir ibare bulunmamaktadır. Bale eserindeyse periler sürekli dans etmektedirler.
- Oyun içinde oyun teması koreografide de kullanılmıştır. Ormanda prova yapan esnaftan Bottom, Puck'ın şakacı büyüsü ile eşeğe dönüşmüş arkadaşları onun görüntüsünden korkarak ormanı terk etmişlerdir. Bu uygulamayı George Balanchine koreografisinde kullanmamıştır.
- Bottom'un eşeğe dönüştüğü sahnedeki müziğin derinden ve ürkütücü olması, seyirciye yaklaşmakta olan korkulu sahnenin sinyallerini verir. Aynı müzikal yaklaşım Puck ve şakaları içinde geçerlidir. Müzik Puck'ın çıktığı yerlerde hareketli, neşeli ve şakacı bir stilde kendini göstermektedir.
- Hikayede Cupid'in aşk oku düşen çiçek ile yapılan büyüden söz edilirken bale eserinde buna yer verilmez.
- Benzer librettolar ve hikayelerde de Puck'ın sihirli çiçek özüyle yanlış kişiyi hedef alarak Lysander'i büyülemesi ve ortaya çıkan karmaşık ilişkilerin giderek komik bir hal alması farklı tarzlarda sahnelenmiştir.
- Hikayede Hypolita ve Theseus'tan ve onların düğünlerinden sıkça

bahsedilirken, bale eserinde buna yer verilmemiştir.

- Koreografide Hermia, Lysander, Helena, Demetrius, Titania ve Oberon evlenip mutlu sona erişirlerken, eser Titania ve Oberon'un Pas de Deux'u ile son bulur. Hikayede ise Puck'ın bir şiiri ile bitirilir.
- Bu değerlendirme çerçevesinde Bir Yaz Gecesi Rüyası Balesi'nin müzikal ve koreografik biçime yön veren dramaturjik yapısının aşk ve evlilik üzerine kurulu olduğu görülür.

2.5. BİR YAZ GECESİ RÜYASI BALESİ'NDE KİŞİLEŞTİRME

2.5.1. Temel Kişiler

- Titania ve Oberon
- Puck
- Helena ve Demetrius
- Hermia ve Lysander

2.5.2. Yan kişiler

- Bottom
- Esnaflar

2.5.3. Kordo Bale

- Periler

2.6. BİR YAZ GECESİ RÜYASI BALESİNİN DRAMATİK YAPISINDAKİ BÖLÜMLER

2.6.1. Orman Sahnesi

2.6.2. Oyun içinde Oyun

2.6.3. Düğün Sahnesi

2.7. NUGZAR MAGALASVİLİ'NİN KOREOGRAFİSİNİ YAPTIĞI BİR YAZ GECESİ RÜYASI BALESİ'NİN LİBRETTOSU

2.7.1.Orman Sahnesi

Ölümlülerin olmadığı, periler, cinler, periler kralı ve kraliçesinin yaşadığı Atina yakınlarında bir orman. Kraliçenin hizmetindeki periler dans ederek ormanda dolaşmaktadırlar. Hemen arkasından gelen kraliçe ardında küçük bir çocuğu saklamaktadır. Küçük çocuğu hizmetine almak isteyen Oberon ile hararetli bir tartışmaya girerler. Periler kralı Oberon çocuğu almakta ısrarcı fakat kraliçe vermemeye karardır. Titania perilerini alıp sahneyi terk eder. Çok kızan Oberon, Puck'a kraliçeye bir oyun oynaması için emir verir. Sihirli çiçeğin özünü kraliçenin gözüne sıkıp onun bir hayvana aşık olmasını sağlayacaktır. Bu sırada ölümlülerin ormana girdiğini gören periler kaçarak uzaklaşırlar.

Demetrius aşkı Hermia'yı bulmak için ormana gelmiş, Helena'da onu takip etmiştir. Tüm yalvarmalarına karşı Demetrius'tan olumlu bir yanıt alamaz. Oberon ağlamakta olan Helena'yı görünce Puck'a Demetrius'un gözüne sihirli çiçeğin özünü damlatmasını emreder. Amacı Demetrius'u Helena'ya aşık etmektir, ancak Puck herşeyi karıştıracaktır.

Ölümlülerin gitmesiyle tekrar toplanan periler, kraliçelerini uykuya uğurlarlar. Bu sırada görünen Oberon sihirli çiçeğin özünü Titania'nın gözüne damlatır.

Kaçak aşıklar Hermia ve Lysander ormanda yollarını kaybetmiş ve korkmuşlardır. Biraz uyuyup dinlenmeye karar verirler. Oberondan aldığı emri yerine getirmek için orada olan Puck, Demetrius'a damlatması gereken sihirli çiçek özünü Lysander'e damlatır. Uyandığında ilk olarak Helena'yı gören Lysander ona aşık olur ve karmaşık ilişkiler zinciri burada başlar.

2.7.2.Oyun İçinde Oyun

Bottom ve arkadaşları istedikleri gibi bir çalışma alanı aramaktadırlar. Önden giden Bottom güzel bir yer bulup arkadaşlarını çağırır. Oyunlarının provası için hazırlanırken Puck görünür, şimşekler aktıracak esnafları korkutur. Puck, ne olduğunu anlamak için giden Bottom'u eşeğe çevirir. Ne olduğundan habersiz Bottom ise, arkadaşlarının kendinden korkup kaçmasına anlam veremez. Ormanda tek başına beklerken uyumakta olan Titania'yı yaklaşarak onu uyandırır. Sihirli iek özü ile büyülenmiş olan Titania, uyanır uyanmaz gördüğü eşek başlı Bottom'a aşık olur. Kraliçenin hizmetkar perileri artık bottom'un da hizmetkarlarıdır. Oberon, Puck'a emirlerini gerçekleştirip gerçekleştirmediğini sorar. Puck ise, kralına olumlu yanıt verir. Bu sırada görünen Hermia üzgün bir şekilde Lysander'i aramaktadır. Hemen arkasından gelen Helena ve Lysander'i görünce Puck'ın yaptığı hatayı anlar ve derhal düzeltmesini emreder. Aşıkları uyutan Puck, eşleri uygun bir biçimde eşleştirir.

Oberon, çiftlerin bir araya gelmesiyle Titania'yı da büyüünün etkisinden kurtarır. Buarada Puck da Bottom'u eski haline çevirmiştir. Ormanda kendisinden kaçan arkadaşlarıyla tekrar bir araya gelen Bottom oyunlarının provasını yaptıktan sonra ormanı terk ederler.

2.7.3.Düğün Sahnesi

Düğün sahnesinde, Mendelssohn'un tüm Hristiyan düğünlerinde alınması gelenek haline gelmiş evlilik seramonisi eşlik eder. Titania ve Oberon ile, Hermia ve Lysander, Helena ve Demetrius'da evlilik törenlerini kutlarlar. Periler de ellerinde iek demetleri ile onlara eşlik ederek çiçekten bir geçit yaparlar.

Eser, Oberon ve Titanianın pas de deux'u eşliğinde perilerin geçişi ile son bulur.

2.8. BİR YAZ GECESİ RÜYASI BALESİ'NİN MÜZİKAL YAPISI

Ünlü besteci Mendelssohn, Shakespeare'in aynı adlı eserinden ilham alarak bu eseri bestelediğinde sadece 17 yaşındadır. Çok genç yaşta kaleme aldığı eser, yeteneğini ve dehasını göstermiştir. 1826 yılında uvertürünü yazdığı eseri daha sonraki yıllarda dört el için tekrar düzenlemiştir.

1826 yılında Felix Mendelssohn oyundan esinlenerek bir konser uvertürü yazdı. İlk sergilenişi 1827 tarihinde gerçekleşti. Yazdığı uvertürün ün yapması ile Prusya Kralı William IV tarafından Almancaya çevrilip orada sahne alması emredilmiştir. Bu başarısı üzerine besteci Bir Yaz Gecesi Rüyası eserini yazmakla görevlendirilir ve eser Potsdam da 1843 de sahne alır.

2.8.1 Orman Sahnesi

Sahne açılışında uvertürle müziğin başlangıcında tahta nefesliler kullanılır. Orkestrada her entrumandan iki tane kullanmıştır. İki flüt iki obua iki klarinet iki fagot. Bakır nefeslilerden iki korno 3 trompet 3 trombon ve 4. ophileleide (bugünkü adı tuba) vurmaliilerden, timpani, triangle, piatti, cymbals ve yaylılar. Birinci, ikinci keman viola, violonsel ve kontrbas kullanılmıştır. Bundan sonraki bölümde yer alan iki soprano solo iki solist birinci ve ikinci soprano solo ve bayan koro yer almaktadır.

Hazırlık olan ilk girişte, iki eleman bulunmaktadır. Tema uvertürün oluşumu 4 bölümden oluşur. Expozisyon (tüm temaların gösterildiği) 5 temadan oluşur. 1. akordan bir parça; nefesliler, masalsı bir dünyaya götürür, uzun notalar ve akortlar ile uzun bir yapı kullanır. Temiz ve saydam armoni, bestecinin. karakteristik özelliğini oluşturmaktadır. Masalsı özellik taşıyan İlk tema esnasında henüz perde açılmamıştır. 16 ölçü ardından açılan perde ile seyirci, büyük bir orman görüntüsü ile karşı karşıya gelir. Bu arada hala 1. temanın masalsı müziği devam etmektedir. Temanın sonunda antrakt kalkar, artık müzik masalsı formundan çıkarak perilerin girişine uygun hale gelecektir.

2. hazırlığın başlamasıyla perilerin çıkışı görülür. Hafif ve dinamik bir yapıya sahip ikinci tema yaylılar ile başlar. Müziğin sivri ve kesik vurgusal yapısı, çok düşük bir nüansla harmanlanmıştır. Bu tema seyirciye perilerin uçarcasına yaptığı hareketleri hatırlatırken, sahne üzerinde de perilerin 2 ön ve 2 arka kulislerden girişi görülür. Bu hazırlık ve birkaç bölümden sonra masalsı 1. tema tekrar başlar. Bu bölüm devam ederken, sahne üzerinde ki periler hafif ve zıplama hareketlerinden oluşan bir dans yapmaktadırlar.

Ardından gelen tema çok enerjik ve dinamik bir yapıya sahiptir. Titania'nın dinamik bir müzikle sahneye girişine, perilerin müziğe uygun büyük ve dinamik hareketleri eşlik eder. İlk olarak tüm orkestranın beraber çalmaya başladığı yer bu bölümdür. Oldukça dinamik bir karakter ve enerjik bir yapı taşıyan tema, bir o kadar canlıdır. Bütün orkestranın katılımıyla büyüyen müzik, büyük zıplama hareketleri ile sahneye giren Titania'yı işaret eder, gelişini kutlar niteliktedir. 16 ölçülük bu bölüm de Oberon'un sahneye girişinin ardından son bulan müzik daha yavaş ve perinin hareketlerini andıran ikinci temaya geçmek için, iki elemandan oluşan köprü oluşturur. Bu iki elemandan ilki birinci temadan devam ederken (tahta nefesliler) izleyen ikinci eleman değişerek yavaş yavaş ikinci temaya bağlanır.

Devam eden tema bir öncekine göre tamamıyla ters bir yapıya sahip olmakla birlikte seyirciye romantizm ve aşk duygularını anımsatır. Tamamen lirik olan bu temaya ask teması demek yanlış olmayacaktır.

Yaylılarla başlayan tema, Demetrius ve ardından Helena'nın sahneye girişi görünür. Temaların bazı bölümlerinde müziğin içinde yer alan oyunsu nüanslar Puck'ın muzurluklarını yapmasına yardımcı müzikal etkiyi verir. Birkaç bölüm sonra tema tekrar gelişmeye başlar.

İkinci tema ardından üçüncü temanın girişi direkt gelir. Besteci birinci temadan ikinci temaya geçişte her zaman bir köprü niteliği taşıyan bağlayıcı müzikler kullanmıştır. İkinci tema ardından gelen bir kaç bölümden sonra üçüncü tema başlar.

2.8.2. Oyun İçinde Oyun

Karakteristik özellik taşıyan ikinci temaya kontrast olan bu tema da köylülerin sahneye girişi görülür. Beklenmeyen yerlerde değişik aksanlar kullanılmıştır.. Bu bölümden sonra tüm temaları içine alan bir gelişim başlar. Aynı müzikal materyal ile başlayan temada, bütün temalar gelişir; başta olduğu gibi başlayıp, çeşitli ritimler alır. Tüm temaların gelişim bölümü diye adlandırabilecek bu bölümde, her temanın gelişmesine ek olarak dramaturgiye göre çeşitlilik kazandığı ve farklı ritimler aldığı görülür. Birinci tema, ardından ikinci ve üçüncü tema bir biri ardından gelişerek devam etmektedir.

Müziğin bu gelişim sürecinde temalar ilk halinden değişikliğe uğrarlar, birinci tema daha ritmik bir şekilde dinamize olurken, ikinci tema üzgün bir karakter halini almaktadır. Hermia'nın aşkı tarafından red edilip üzüldüğü sahne bu müzikle yer almaktadır. Müzik, bu bölüm ardından üçüncü bölüme bağlanmaktansa uzun akortların bulunduğu birinci elemena geçiş yaparak, o bölümü tekrar eder. Birinci temanın icrasından sonra, aktif eleman olan ve stiliyle perinin uçuşan hareketlerini anımsatan ikinci elemandan sonra direkt ikinci temaya atlar. Reprizde, üçüncü bölümde, Hermia'nın üzgün haline uygun müziğinden sonra, hazırlık müziği başta kullandığı masalsı uzun notalarla çalınan bölümüne geçiş yapar, müzik çok saydam ve güzeldir. Bunun ardından gelen bölüm ise, hafif ve dinamik bir yapıya sahiptir. . Müziğin sivri ve kesik vurgusal yapısı, çok düşük bir nüansla harmanlanmıştır.

Müziğin tekrarında alışılmadık bir çalışma yapan besteci, birinci tema ardından, lirik bir yapıya sahip olan ikinci tema ve ardından köylülerin giriş yaptığı müzik olan üçüncü tema ve sonra hemen ardından birinci tema tekrar kullanılmıştır.

Uvertürün bitimiyle aktif olan diğer tema bunun yerini almaktadır. Daha durağan ve duygusal olan bu tema bir köprü niteliği taşımaktadır. Hazırlık müziğinde kullanılan aktif, perinin uçarcasına hareketlerini andıran tema kullanılmaktadır. Daha sonra giren duygusal ve durağan bölümde Titania ve Oberon'un iki dansı görülmektedir. Bu bölüm duygusal bir tema ile son bulmaktadır.

Masalsı bir karakterle başlayıp aynı şekilde devam eden bölüm tema boyunca içinde çeşitli şekilde müzikal modlar bulundurmaktadır. Bestecinin çok genç yaşta bestelediği bu eser, üstün yeteneğini herkese göstermiştir.

Uvertürden sonra gelen beşinci numara allegro appassionatedır. Acıklı bir temayı içeren bu bölümde Hermia'nın çıkışı Lysandrus'u arayıp bulamayışı görülür. Yaylıların tremolası seyirciye acıklı ve heyecan verici bir his vermektedir.

İkinci bölüm allegro molto comodudur*. Sahneye Mekik'in girişini sağlayan tema, fagot enstrumanıyla başlar. Altıncı büyük numaralı tema allegro ile devam eder. Mekik'in kafasının eşeğe dönüştürüldüğü bölüm burada başlamaktadır. Orijinal tiyatro eserinde bu bölümde geçen konuşmalar balede kullanılmadığı için, burası müzikal alt yapı ile desteklenmiştir. Tiyatro sahnesinde konuşmalardan dolayı daha kısa olan müzik daha konuyu anlatması açısından Birkaç ölçü uzatılmıştır. Bu bölümde Puck sahneye girmiş, oyun hazırlığı yapan Mekik ve arkadaşlarını izlemektedir.

Parçanın ikinci bölümünde, eşekbaşı Bottom'um sahneye girerek köylüleri korkutması görülür. İkinci bölüm temposu allegrodur. Eşek ve Titania'nın karşılaşması, sinyal karakterinde uzun ölçülü bir müziğin, tahta nefesliler olan flüt, obua, klarinetin katılımı ile duyulur.

Üçüncü bölüm episote allegro molto, eşek ve Tiyanya'nın ikili dansı ortalama yedi buçuk dakika kadar sürmektedir. Birinci büyük eleman, scherzo** tempo allegro vivace; tahta nefesliler ile başlayan bölüm sahnede Hermia, Helena, Lysandrus ve Demetrius'un karşılaştığı yerdir. Yaylılarında tahta nefesliler ile aynı karakter ile devam ettiği bölüm, bakır nefeslilerin getirdiği birkaç dramatik elemanın eklenmesiyle devam emektedir. Hafif sivri vuruşlar içeren hızlı bir müzik halini almıştır. Teknik olarak çok gösterişli olan bu bölümde sahne de Hermia ve Helena görünmektedir. Müzik dramatik bir etki yaratmaktadır.

* Allegro molto comodo: Neşeli, hızlı

** Scherzo: oyuncu karakterli müzik

İkinci büyük numarada iki bölüm bulunmaktadır. İlk bölüm masalsi olan ilk bölümle aynı olurken ikinci bölüm, allegro vivace 2/4'lük ölçüsündedir. Bu bölüm scherzoda olduğu gibi, tiyatro eserinde konuşma olan yerlerdeki konuyu anlatmak için bestelenmiştir. Tahta nefesliler ile başlayan bölüm scherzo bölümü ile aynı tempo ve karakterde bestelenmiştir. Müziğin bu bölümünde sahneye giren Puck sebep olduğu karmaşayı düzeltmek için Atinalı aşıkları uyutur. Masalsi havanın pekişmesi için sahne sislendirilir ve aşıklar tüm olanları unutacakları derin bir uykuya dalarlar.

Bir sonraki gelen müzik sinyal, uyarıcı karakterinde olup, oyunsu bir şekilde başlar. Müzik karakteri olarak sivri, ve tek vuruşlu notalardan oluşmaktadır. Müzikteki bu sivri karakter yaylılarda kendini hissettirmektedir.

Üçüncü büyük numara "song with chorus", koroyla şarkı bölümüdür. Tempo allegro ma non troppo. İki solo soprano ve koro söylerler. İki parçadan birincisi solonun diğer parça koronudur. Sözler şu şekildedir: "Bizim kraliçemiz uyumaya gidecek ormanda, çok korkutucu bir şey bu". Koro şarkıyı gizemli bir karakterle söylemektedir. Müziğin karakteri korkutucu mistik havayı anlatmak için yardımcı olur. "ki bütün böcekler yılanlar gitsin, bizim kraliçemizi rahatsız etmemek için". Sopranonun şarkısını bitirmesiyle, koro ninni karakterinde lirik bir temayla şarkılarına başlarlar. İkinci sözün girdiği yerde ikinci soprano başlar ve ardından tekrar koro devam eder. Perilerin sahneye girişinde psikato bu bölümde de kullanılmaktadır. Aktif ve küçük notalardan bir çizgi kullanılan bölümde, sesin keskin ve sivri bir karakter sergilemesinin sebebi seyirciye ürpertici bir his vermesi nin amaçlanmasıdır. Koronun girişinde aydınlık bir karakterle yanında, uyumaya elverişli lirik kontrast bir hava verir.

Yedinci büyük numara con moto tranquillodu. Titania ve Oberon'un ikili dansının sergilendiği yer bu bölümdür. Mendelssohn'un yazdığı en romantik müziklerden birisi olan bu bölümde, lirik romantik ve duygulu sakin karakter göze çarpmaktadır. Bu bölümde korno ve fagot enstürmanlarının solosu bulunmaktadır. Özellikle vurgulu olan kornonun solosudur. Piyano ile tatlı bir karakterde çalınan

bölümde ikinci eleman, yaylıların desteğiyle daha heyecanlı bir hal almaktadır. Sonrasında gelen birinci keman ve viyolonsel partisi, yumuşak aksan ve akıcı kreşendo, müzikal bir dalga hissi vermektedir. Bu dalgalar halinde git gel yapan müziği takip eder ve tekrar birinci temaya geri döner. Başlayan atmosferde bölüm son bulur.

Büyük 10 numarada trompet ve timpani ile sinyal karakterinde başlayan bölümde, 11. numaradan önce gelişmektedir. Puck'ın girişini duyuru nitelikte olan bölüm küçük bir parçadan oluşmaktadır. Bu bölümdeki müzikalitenin karakteristik özelliği, 10 numaranın 11 için yaptığı hazırlıkta kendini gösterir niteliktedir.

Büyük 11 numarada köylülerin dansı başlamakta olup, dans için uvertürde de çalınan üçüncü temayı burada kullanmıştır.

2.8.3. Düğün Sahnesi

Büyük 9 numara ise Mendelssohn'un "Bir Yaz Gecesi Rüyası" uvertürüne sonradan eklediği, özellikle kiliselerde evlenme marşı olarak hala kullanılmaktadır. "Wedding March" adındaki bu bölüm tüm dünya da, özellikle Avrupa'da en sık kullanılan evlilik marşıdır. Allegro vivace ölçüsündeki marş, düğündeki resmi karakter ve mutluluk trompetlerin sinyal tarzındaki uyarıcı sesiyle başlar ve devamında tüm orkestra müziğe katılır. Besteci Mendelssohn evlilik marşı bölümünde görkemli muhteşem atmosferi tüm bakır üflemeleri aynı anda kullanarak elde etmiştir.

Final müziği, baştaki uvertür bir önceki öğeden, son öğeye geçiş için köprü niteliğinde bir müziktir. Tüm eser birlik ve muazzam bir düzen içerisinde seyir etmektedir.

Müzikte kullanılan koro, perilerin girişi, allegro bölümde, stakato sivri karakter kullanılmaktadır.. Soprano solonun birde lirik bir bölümü bulunmaktadır. Sonrasında gelen üçüncü bölümde korunun sivri bir bölümü bulunmaktadır.

Bitiş ise, yine başladığı gibi masalsı uzun notalar içermektedir. Koronun sözleri şöyle başlamaktadır. "Bu hikaye için size şarkı söyledik. Haydi hepimiz bu şarkıyı öğrenelim (sivri ve keskin şekilde) ve onu söyleyip dans edelim. Bu şarkıyla bu yeri kutsayalım" dedikten sonra başlayan ikinci eleman ile daha bağlı ve legato temposuna bürünen müzik başladığı masalsı havada Oberon ve Titania'nın ikili dansı ile son bulur.

Bestecinin sadece 17 yaşındayken henüz çıraklık döneminde, Shakespeare'in aynı adlı eserinden ilham alarak bestelediği "Bir Yaz Gecesi Rüyası" uvertürü, bestecinin üstün yeteneğini tüm dünyaya kanıtlamıştır. Mendelssohn'un karakteristik özelliklerinden biri olan saydamlık, incelik ve sadelik her eserinde olduğu gibi bu eserde de kendini göstermiştir. Romantik çağın müzikal estetik üzerinde yaptığı değişimler olan, ölçü sonlarının uzatılması, hali hazırda var olan klasik döneme ait dört dörtlük statik ölçü kalıp kurallarının az da olsa dışına çıkıldığı görülmektedir.

Bestecinin bundan önce yazdığı eserlerde, her bestecide sıklıkla rastlanan, Weber, Bach, Mozart, Beethoven gibi dönemin en önemli müzik adamlarından etkilendiği görülür. Ancak 1826 yılından sonra besteci kendi müzikal kimliğini bulmuş, tüm etkilerden arınmıştır. Yazdığı "Bir Yaz Gecesi Rüyası" uvertürü ve La majör Kenteti kişisel müzikal kimliğinin ve yeteneğinin en büyük kanıtı olmaktadır. İki senfoni, konserler için uvertürleri, piyano ve keman konçertoları orijinal bir yapıya sahiptirler. Yazdığı bu eserler, bestecinin, düşünsel ve ifadesel açıklık ile simetri açısından orkestrasyonları bestecinin kendi müzikal kişiliğinin ne kadar büyük olduğunun göstergesidir. Aynı zamanda yazdığı scherzolar, içeriğinde sivri keskin müziklerin olduğu oyunsu karakterdeki müzikleri benzersiz bir özellik taşımaktadır.

Eserlerindeki yalınlık sayesinde orkestranın yönetimini kolaylaştırmıştır. Bulduğu pratik çözümler sayesinde, kendisinin ifade etmek istediğini direkt olarak sunmuştur. Her enstürmana bu pratik ve yalın anlatıma uygun solo partileri bestelemiştir.

Her bir notanın kelime bazında bir anlam taşıdığına inan besteci, müzikle anlatmak istenenin kelimeler olmaksızın anlatılabileceğini savunurdu. Bir Yaz Gecesi Rüyası Uvertürü'nde sahnede kelimelerin var olması gereken yerde, bale için uzattığı ölçülerde, bu iddiasını savunur şekilde bir bölüm yazmıştır.

2. 9. BİR YAZ GECESİ RÜYASI BALE'SİNİN KOREOGRAFİK AÇIDAN İNCELENMESİ

Uvertür ile kalkan antrakt ardından 8 tane perinin sahneye parmak ucu üzerinde pas de bourree couru¹⁵³ hareketi eşliğinde girişi görülür. Daire şeklinde sahne ortasına ilerleyen periler, sahnenin merkezine doğru jete renverse¹⁵⁴ grand hareketi ile gelip, daire şeklini tutacak şekilde poz alırlar. Perilerin dördü sahne merkezinde, diğer dördü ise iki ön kulis ve iki arka kulis önünde poz alırlar. Ardından arka arkaya geçerek iki tane düz sıra yapıp, parmak ucunda pique¹⁵⁵ hareketi ile sağ ve sol kulis önlerine ilerlerler. Devam eden koşma hareketi ile periler birbirlerinin yanlarından geçerek sahne ortasında iki sıra halinde düz bir çizgi yaparlar ve arkaya koşarak Titania'nın geçeceği diyagonal çizgide poz alırlar.

Titania sahneye sağ arka kulisten büyük zıplama hareketleri ile girer. Sağ ön kulis önünde küçük uşağını karşılayan Titania'yı gören Oberon, küçük uşağı alabilmek için Titania ile tartışır.

Bu arada arkada bekleyen periler, düz bir çizgiye girerek grand jette hareketi ile sahneyi terk ederler. Sahnede kalan Oberon Puck'a, Titania'dan alacağı intikamı mimiklerini kullanarak anlatır. Çıkarlar. Titania ve periler sol arka kulisten sissonne¹⁵⁶ hareketi ile sahneye girerler. Beraber yaptıkları bu hareket ardından sahneden çıkarlar.

Bu esnada Oberon ve Puck, periler ile dans eden Titania'yı izlemekte intikam

153 GRANT, GAIL, **Bale Sözlüğü**, Tem Yayıncılık Ltd.Şti, İstanbul, 1995, s.116
pas de bourree couru:çok küçük adımlarla parmak ucunda ilerleme

154 GAIL, y.a.g.e., s.103

155 GAIL, y.a.g.e.,s.127

156 GAIL, a.g.e., s.160

planını harekete geçirmeye hazırlanmaktadır. Titania ve periler ardından onlarda sahneyi terk eder.

Sağ orta kulisten sahneye giren Demetrius Hermia'yı aramaktadır. Hemen arkasından gelen Helena mimikler ile ona olan aşkını anlatır, ancak Demetrius'tan karşılık alamaz. Olanları arkadan duran Oberon izlemektedir. Demetrius, Helena'ya onu istemediğini söyler ve çıkar, ağlamaya başlayan Helena da Demetrius'un arkasından çıkar. Bu arada sahneye giren Puck, Oberon'dan sihirli çiçeğin özünü Demetrius'un gözüne sıkmasını emreder. Çıkarlar.

Sağ ön köşeden bourre hareketi ile sahneye giren periler küçük sissonne fermee¹⁵⁷ ardından grand fouette¹⁵⁸ yaparak ile Titania'yı karşılarlar. Sağ köşeden sahneye çıkan Titania, periler ile küçük bir dans yaparak uyumak için kovuğuna gider, periler sahneden çıkar. Buarada grand pas de chat jete¹⁵⁹ yaparak gelen Oberon, Titania'nın gözüne sihirli çiçeğin özünü sıkarak onun göreceği ilk canlıya aşık olmasını sağlar. Sahneden çıkar.

Oberon'un çıkmasıyla sahneye giren Puck, hareketli dansına başlar. Küçük battu¹⁶⁰ hareketlerinin sıkça kullanıldığı dans tour a la seconde* ve ardından dairede grand jette ile son bulur.

Sağ ön köşeden Lysander ve Hermia'nın grand jette ile sahneye girişleri görülür. Sahne ortasına kadar gelerek zıplama hareketleri ile desteklenmiş dinamik bir pas de deux'ye*¹⁶¹ başlarlar. Pas de deux sahne ortasında birbirlerine sarılarak biter. Zamanın durduğu izlenimi veren bu görüntüye, periler de dahil olur. Bourre hareketi ile sahneye giren periler Atina'lı çiftlerin etrafından bir kez dönerek sahneyi

157 GAIL, a.g.e., s.161

sissonne fermee: zıplayarak iki bacağın aynı anda açılıp kapanması

158 GAIL, a.g.e., s.84

grand fouette: zıplayarak effaceden başlayan ayağın arebesque'ye gelmesi

159 GAIL, a.g.e., s.122

pas de chat jete: havada bacakların açılması

160 GAIL,a.g.e., s.39

Battu: ayakların birbirine vuruşu.

161 GAIL, a.g.e., s. 123

pas de deux: ikili dans, kadın ve erkeğin dansı

*tour a la seconde: erkek dönüş hareketi.

terk ederler. Perilerin sahneden çıkmasıyla, çiftlerin pas de deux'sü kaldığı yerden devam eder. Birbirleri ardından yaptıkları senkronize jette'ler, kaçma kovalama gibi oyunusal bir his yaratır. Havanın kararmasıyla yorulan aşıklar sağ ve sol arka kulisler önüne yatarak uyurlar. Hermia sağ arka kulis önünde, Lysander sol arka kulis önünde uykuya dalmıştır.

Bu arada gelen Puck, yerde uyumakta olan Lysander'i Demetrius zannederek gözüne sihirli çiçeğin özünü sıkarak. Lysander uyandıktan sonra ilk göreceği canlıya aşık olacaktır.

Bu arada Demetrius'un peşinden ormana gelen Helena, Demetrius'a yalvarmakta falat karşılık bulamamaktadır. Beraber yaptıkları pas de chat hareketi ardından Demetrius sahneden çıkar. Onun peşinden giden Helena uyumakta olan Lysander'e çarparak uyanmasını sağlar. Gözüne sihirli çiçeğin özü sıkılmış olan Lysander, Helena'yı görür görmez aşık olur. Olanlara anlam veremeyen Helena, Lysander'den kaçmaya çalışır. Buarada kaçma kovalama stilinde pas de deux'ye başlarlar. Bu kısa pas de deux ardından çıkarlar. Bu sırada uyanan Hermia, Lysander'i göremeyince onu aramaya başlar ve sahneden çıkar.

Sol orta kulisten esnafların girişi görülür. Önce küçük bir zıplamayla giren Bottom arkadaşlarını da davet eder. Bütün esnaflar düz bir çizgide balance¹⁶² hareketi ile başlayan danslarını yaparlar. Dans daha çok aralarında eğlenme tarzındadır. Dansın bir kısmında "uzun eşek" oyunu oynanır. Bu arada olanları izleyen Puck, Bottom'un yanına gelmesini sağlayarak onu eşeğe çevirir. Burada ışık oyunlarından faydalanılarak şimşek efekti yapılır. Eşeye dönmüş Bottum'ı gören arkadaşları ondan korkarak sahneyi terk ederler. Bu arada uyanan Titania eşeye dönüşmüş Bottom'u görür ve aşık olur. Olanlara anlam veremeyen Bottom ile aşk dolu bir pas de deux başlar, bu esnada periler sahneye grand pas de chat jette hareketi ile girerler. Titania'nın emri ile periler kendisi için hazırlanan çiçekten çelenkleri Bottom'un boynuna takarlar. Periler çıkar. Titania ve Bottom kovuğa girerek uykuya dalar.

162 GAIL, a.g.e., s.25

Balance: Sallanan adım, vals adımına benzer, bir ayaktan diğerine yapılır.

Puck sağ kulisten sahneye girer. Ardından giren Oberon'a olanları anlatmaktadır. Bu arada çıkan Hermia, ormanda Lysander'i aramaktadır. Sahne ortasında duran Oberon ve Puck'ın etrafından grand jette hareketi yaparak bir daire çizer. Oberon Puck'a neler olduğunu sorarken Oberon, sahneye giren Demetrius'u işaret edip onu büyüleyip büyülediğini sorar. Yanışlığı anlayan Oberon Puck'a kızarak hatasını düzeltmesini ister. Bu arada Demetrius'tan kurtulmaya çalışan Hermia ona tokat atara sahneden çıkar. Umudunu yitiren Demetrius uyumaya karar verir ve sağ kulis önünde yere uzanır. Bu arada grand jette hareketleri ile sahne arkasından önüne gelen Oberon, ardından dairede grand jette hareketini tekrarlar. Demetrius'un yanına gelerek onun gözüne sihirli çiçeğin özünü sıkır. Ardından sahneye giren Helena'nın arkasında Lysander vardır, ona aşkını anlatmaya çalışmaktadır. Fakat Helena onu iter ve kaçmaya çalışır. Buarada uyanan Demetrius, Helena'yı görerek ona aşık olur. Şimdi hem Lysander hem Demetrius Helena'ya aşıktır. İki erkek Helena'yı paylaşamaz. Grand jette ile sahneye giren Hermia olanlara inanamaz. Buarada gelen Hermia, Helena'ya orada neler olduğunu sorar. Hermia, Demetrius'a hesap sorar. Çiftlerin aşkı tam bir çıkmaza girmiştir. İki erkeğinde Helena'ya aşık olduğunu gören Hermia çok sinirlenir ve Helenayla kavgaya tutuşur. Olanları gören Oberon Puck'a hemen durumu düzeltmesini emreder. Puck, Atinalı aşıkları uyutarak gördüklerini bir rüya olarak algılamalarını sağlar. Her çifti yan yana ama bir birlerinden ayrı yatırır ve sihirli çiçeğin özünü gözlerine sıkır, böylece çiftler doğru şekilde eşleşmiştir.

Sopranonun girdiği sahnede, çiftler uyanır. Doğru bir şekilde eşleşerek karşılıklı pas de deux'a başlarlar. İki çift sağ ve sol ön kulislerden birbirlerine doğru arebesque ve priuette hareketi ile geçişirler. Pas de deux'un bitiminde, sopranonun bölümü bitip koro başlar ve periler sahneye bourre hareketi ile girerler. Yerlerinde bir tur döndükten sonra arebesque hareketine geçerler, bu hareket sağ ve sola iki kez yapıldıktan sonra tems lie hareketi ile yanlara açılarak sahne ortasını boşaltırlar. Bu arada sağ ve sol kulis önlerinde hazır olan Demetrius ve Helena ile Lysander ve Hermia, birbirleri önünden geçişerek grand jete hareketi yaparlar. Bu hareket ardından sahneyi terk eden çiftleri, perilerin girişı izler. Sağ ön ve arka ile sol ön ve arka kulislerden sahneye giren periler arebesque, grand pas de chat hareketi ile sahne

ortasına gelirler, birbirleri arasından geçerek arkada düz bir çizgi olduktan sonra grand battement*¹⁶³ ve pas de chat hareketi kombinasyonun iki kere tekrarlayarak sahne ortasına ilerler. Buarada arkada açılan alana gelen atinalı çiftler perilerin yana açılmasıyla ikili pas de deuxlarına başlarlar. Bu kısa pas de deux ardından kulislere çıkan çiftleri periler izler.

Sıra kovukta eşek kafalı Bottom'la uyuyan Titania'yı kurtarmaya gelir. Oberon Titania'yı uyandırarak onun önünde diz çöker ve aşkını gösterir. Mendelssohn'un yazdığı en romantik müziklerden biri sayılabilecek con moto tranquillo bölümü lirik ve romantik bir pas de deux'ye eşlik eder. Titania ve Oberon'un büyük liftler* ile bezenmiş pas de deux'sü, birbirlerine sarılmış olarak çıkışları ile biter.

Dönerek sahneye çıkan Puck, Bottom'un kafasını eski haline getirmiştir. Onu uyuduğu yerden iterek uyandırır. Buarada çıkan köylüler aralarında eğlenmektedir. Bottom'un eski haline döndüğünü görünce sevinirler. Birbirlerinin üzerinden atlayarak yaptıkları hareketler, Bottom'u kucaklarına alıp sahneden çıkarak biter.

Karanlıkta yerlerini alan periler ellerinde çiçek çelenkleri tutmaktadırlar. Bu sahne, Mendelssohn'un ünlü müziğinin kullanıldığı düğün sahnesidir. Arka ortada duran Oberon ve Titania ışığın açılmasıyla ortadan sahne önüne doğru ilerler. Buarada beşinci pozisyonda parmak ucunda duran periler, Oberon ve Titania'nın öne ilerlemesiyle assemble soutenu en tournant en dehors¹⁶⁴ Hemen ardından sağ ve sol köşelerden gelen Atinalı aşıkler düğün pas de deux'u yaparlar. Müzikle birlikte kapanan ışıklar ile sahneden çıkarlar.

Sahne kararmıştır. Dört sayılık müzik ardından koro ile birlikte perilerin dört kişi sağ ön kulisten, dört kişi sol arka kulisten olmak üzere sahneye girdikeri görülür. Büyük zıplama hareketleri, jetteler tems lie soutte'ler ile hızlı bir şekilde sahneye

163 GAIL, a.g.e., 30

Grand battement: çalışan bacağın kalçadan yukarı doğru yükselmesi ve inmesi

164 GAIL, a.g.e., s.21

*LIFT: erkeğin bayan dansçıyı kaldırdığı hareket

giren periler, önde iki düz çizgi yapacak şekilde yerlerine gelirler. Burada geçişerek yaptıkları grand jette hareketi ardından sahneden çıkarlar.

Hemen ardından giren Oberon ve Titania'nın küçük pas de deux'leri büyük liftler ile süslenmiştir. Kısa pas de deux ardından sahneden çıkarlar.

Bourree hareketi ile sahneye giren periler, birbirlerine doğru sissonne fermee hareketi yaptıktan sonra, sağdakiler sola, soldakiler sağa gelecek şekilde bir geçişme yaparlar, ardından yaptıkları balonne hareketi ile sahmeden çıkarlar.

Periler ardından sahneye çıkan Oberon ve Titania büyük bir bel lifti yaparak tüm sahnede bir daire çizerler. Ardından küçük bir lift yapar ve dönerek sahneden çıkarlar.

3.BÖLÜM

BİR YAZ GECESİ RÜYASI BALESİ'NİN TASARIM ÇÖZÜMLEMELERİ

3.1. DEKOR ÇÖZÜMLEMELERİ

Bir Yaz Gecesi Rüyası'nın, yazıldığı ve sahnelendiği dönem itibariyle İngiltere tarihinin en parlak dönemlerinden birini yaşamaktaydı. Elizabeth Dönemi olarak anılan yıllar, sanat dünyasında Rönesans gibi büyük bir değişime de ev sahipliği yapmıştır. Uyanışı sembolize eden Rönesans ve Elizabeth insanı daha önce daha az ilgi duyduğu ya da dini veya toplumsal nedenlerle görmezden geldiği sanata büyük bir uyanışla tutunur. Daha önceleri ancak kilise duvarları arasında oynanan tiyatro eserleri sokaklardan sahnelere taşınmaya başlamıştır.

Elizabeth sanatçısı uyanışın verdiği heves ve güçle azimle çalışmaya başlar. Yaptığı eserlerde ortaçağ sanatından kalma dini öğelerin kullanımı daha azalmış ancak yok olmamıştır. Rönesans sanatçısı kalıplarının dışına çıkarak eser vermeye çalışır. Ama daha gelişecek en mükemmele deneyerek ulaşacaktır. Rönesans sanatın mükemmel formu değil, mükemmel olma yolunda attığı, sanatçıyı özgür kıldığı en büyük adımdır. Bu gelişimci bilinç içinde sanatçı daha sonra kendi veya kendinden sonrakiler tarafından geliştirilecek olan sanatın yeni formunu şekillendirmeye başlar.¹⁶⁵

Gelişimin ilk basamağı olan Rönesans döneminde, daha sonraki yıllarda tasarımcının hayal gücünü sahneye yansıttığı dekor uygulaması görülmez. Elizabeth insanı, izlediği karakterin hangi ortamda olduğunu kendi zihninde yaratır. Mekan bilgisi seyirciye oynayan karakterlerden biri tarafından aktarılır. Gerisi ise seyircinin hayal gücüne kalmıştır.

165 Wells, a.g.e., s.23

Günümüzde sergilenen hemen hemen tüm sahne eserlerinde dekor yardımı alınmaktadır. Yönetmen veya koreograf ile tasarımcının ortak çalışması, seyirciye yaşatılmak istenen atmosferin sağlanmasına olanak verir. Özellikle Bir Yaz Gecesi Rüyası gibi fantastik yapıdaki eserlerin dekorları tasarımcısının sonsuz hayal gücü ile şekillendirilir.

Bir Yaz Gecesi Rüyası Balesi'nde bir çok karakter kullanılmadığından bu karakterlerin geçtiği mekanlarda kullanılmamıştır. Balenin tamamı dolunay altında ve ormanda geçer. Cin ve periler ile dolu fantastik orman görüntüsü sis ile desteklenir.

Tasarımcı, oyunda ilk sahnede yer alan ancak bale de kullanılmayan Atina Dükü Theseus ve eşi Hypolita'ya ithafen perde aşılışına sonradan kaldırılmak üzere yukarıdan asılı büstlerini koymuştur.

Büstlerin arkasında yer alan orman görüntüsü, büyük, uzun ağaç şekilleri ile desteklenmiştir.

Dekorda sentetik ve modern malzemeler kullanılmıştır. Ancak tarz olarak klasik denilebilecek bir stildedir. Bezeme desenler ve motif ağırlıklı bir yorumda olan dekor da, saydamlık ön plandadır. Dekor tasarımı, aynı zamanda grafik tarzda olup 2 boyutlu olarak çalışılmıştır.

Fotoğraf 1: Bir Yaz Gecesi Rüyası, Hyppolita ve Theseus Büstleri
“Mersin Devlet Opera ve Balesi, 26 Mart 2009, 1. Perde, 1. Sahne”

Fotoğraf 2: Bir Yaz Gecesi Rüyası
Mersin Devlet Opera ve Balesi, birinci perde, 26 Mart 2009

Eserin ilk sahnesinde periler, küçük zıplama hareketleri ile sahneye girerler. Titania'nın büyük zıplama hareketleri ile diyagonal bir çizgide sahneye girmesinden önce periler selam verir şekilde onu karşılarlar. Oberon da bu karşılamada yer alır.

Fotoğraf 3: Bir Yaz Gecesi, Titania'nın uyuduğu kovuk
“Mersin Devlet Opera ve Balesi, 26 Mart 2009”

Puck'ın Titania'nın gözüne sihirli çiçeğin özünü sıktığı sahne

Fotoğraf 4: .Helena ve Demetrius, arkada Oberon.
“Mersin Devlet Opera ve Balesi, 26 Mart 2009”

Lysandrus ve Hermia'nın peşinden ormana gelen Demetrius'u Helena yalnız bırakmaz. Ona olan aşkına karşılık bulabilmek için peşinden ormana gelir. Ancak Demetrius Helena'yı istememekte ve Hermia'yı aramaktadır. Bu durum Helena'yı üzer. Olanları arkadan izleyen Oberon Puck'a, sihirli çiçeğin özünü Demetrius'un gözüne sıkmasını emredecektir.

Fotoğraf 5: Uyudukları Sahne
“Mersin Devlet Opera ve Balesi, 26 Mart 2009”

Puck'ın yaptığı hatayı düzeltmek için Atinalı aşıkları uyuttuğu sahne. Buradaki fantastik havayı desteklemek için sahneye bolca duman verilir.

Fotoğraf .6.Düğün Sahnesi
“Mersin Devlet Opera ve Balesi, 26 Mart 2009”

Mendellsohn'un daha sonradan uvertüre eklediği düğün marşı, tüm dünyada evlenme törenlerinde en çok kullanılan müziktir. Herkes tarafından bilinen düğün marşına perilerin dansı eşliğinde Atinalı aşıkların evlilik töreni eşlik eder.

3.2.BİR YAZ GECESİ RÜYASI BALESİNİN KOSTÜM ÇÖZÜMLEMESİ

Eserin görsel güzelliğini arttıran en önemli şeylerden biri kostümdür. Kostüm görsel sanatların olmazsa olmazıdır. Uygun kostümler karakterlerin kişisel yapısı, eserin yazıldığı dönem gibi ayrıntılar dikkate alınarak tasarlanır. Kostümlerde kullanılan renklerin, ışık ve dekor ile uyum içinde olması dikkate alınır.

Tasarımcı, bale için yarattığı kostümlerde periler için karakterlerine uygun uçuşan kumaştan elbiseler yaratmıştır. Hiton adı verilen, genellikle şifon gibi ince kumaşlardan yapılan bu elbiseler perilerin karakteristik özelliklerini vurgulayarak eşlik eden müzik ile istenilen fantastik ortam yakalanmış olur.

Eserin karakterleri gerçek (Hermia, Lysandrus, Helena, Demetrius ve esnaflar) ve gerçek üstü (Oberon, Titania ve Periler) olarak incelendiğinde gerçek kişileri oynayan Atinalı aşık ve esnafların kostümlerinin renklerinin daha koyu ve gerçek yaşama daha yakın tasarlandığı görülür. Hermia ve Helena'nın elbiseleri Elizabeth Dönemi'nin beğenilerine uygun kadife olarak tasarlanmıştır.

Fotoğraf 7: Oberon

“Mersin Devlet Opera ve Balesi, 26 Mart 2009”

Bale eserlerinde eserin türüne göre erkeklerin giydiği kostümler farklılık gösterse de, klasik eserlerde genellikle tercih edilen giysi tayt ve koletten oluşur. Tayt ve kolet ikilisi prens, kral, avcı, köylü, İspanyol ve bunlar gibi birçok karakterde erkek dansçılar için kullanılan erkek bale sanatçısı kostümleridir. Bunun yanında balelerde Mitolojiden alınma "Tanrı" karakterleri de işlenir. Bu karakterlerin kostümleri de Mitolojik öğeler kullanılarak hazırlanır. Vücudun sadece bir kısmını örten kostüm, ilk insanların giyim tarzına gönderme yapar. Üzerindeki altın görümlü işlemler mitolojik bir kral görünümünün destekçisidir. Bale eserinde Oberon ve Puck'ın kostümleri büyük benzerlik taşır. Puck'ın kostümünü Oberon'dan ayıran tek fark "cin" karakterini destekleyen, aynı zamanda kostümüyle de uyumlu olan altın renkli peruğudur.

Fotoğraf 8: Oberon ve Puck

“Mersin Devlet Opera ve Balesi, 26 Mart 2009”

Mitolojik karakterlerden olan Puck, stilize edilmiş Grek tarzda kostüm giyer. Doğa üstü olduklarını vurgulamak için pırıltılı dokular kullanılmıştır.

Fotoğraf .9: Titania ve Periler
“Mersin Devlet Opera ve Balesi, 26 Mart 2009”

Titania ve diğer perilerin kostümleri Grek Dönemden stilize edilmiştir. Ampir kesimli (göğüsün altından başlayan etek) elbiselere hiton adı verilir. Hitonlar, dekorun renkleriyle bir bütün oluşturacak şekilde su yeşili ve açık yeşil olarak tasarlanmıştır. Yumuşak ve uçuşan kumaşlar ile kullanılan soft yeşil renk, dekorun yansıttığı fantastik havayı desteklemiştir.

Fotoğraf 10: Titania ve Bottom
“Mersin Devlet Opera ve Balesi, 26 Mart 2009”

Bottom'ın kostümü, renk olarak esnaflar ile aynı olup modeli diğerlerinden az da olsa farklılık göstermektedir. Çizmelerinin renginin koyuluğu grubun lideri ve onlardan daha önde olduğunu sembolize etmek için yapılmıştır.

Fotoğraf 11: Lysandrus ve Hermia, 2009
“Mersin Devlet Opera ve Balesi, 26 Mart 2009”

Atina'lı aşıklardan Lysandrus ve Hermia ile Demetrius ve Helena'nın kostüm tarzları aynıdır. Elizabeth Dönemine uygun kabarık kollu ve kadife olarak tasarlanmıştır. Kostüm renkleri oluşturulurken, dekor içindeki renkler göz önünde bulundurulmuştur. Gerçekliği sembolize etmek ve perilerde kullanılan yumuşak yeşil rengin yanında öne çıkması açısından Hermia ve Lysandrus için lacivert, Helena ve Demetrius için bordo renk tercih edilmiştir. Dönemin izini belli etmek için dışta kadife döşemelik kumaştan iki kat içlikli etek kullanılmıştır. Dönem kostümünün çizgisini yansıtan bu tarz, balede çok uzun etek boyu kullanılamayacağı için kısaltılmış, hareket kabiliyetini olumsuz yönde etkilememesi için altta dantel kullanılmıştır. Demetrius ve Lysandrus'un koletleri, çiftler arasındaki bütünlüğü yakalamak için Helena ve Hermia'nın kostümü ile aynı kumaş ve renkte çalışılmıştır.

Fotoğraf 12: Helena
“Mersin Devlet Opera ve Balesi, 26 Mart 2009”

Fotoğraf 13: Demetrius ve Helena
“Mersin Devlet Opera ve Balesi, 26 Mart 2009”

Helena ve Demetrius'un kostümleri kadife döşemelik kumaştan Elizabeth Dönemi kostümlerindendir. Asillerin kendilerini toplumdan yabancılaştırma çabasında olduğundan, giysilerinde de buna uygun iddialı renkler ve kumaşlar göze çarpar.

Fotoğraf 14: Esnaflar
“Mersin Devlet Opera ve Balesi, 26 Mart 2009”

Esnafların kostümleri, iddiasız bir renk olan kahverengidir. Kumaşlarda aynı ölçüde iddiasız seçilmiştir. Aynı zamanda toprak rengi işçi sınıfını sembolize ettiğinden dolayı bu renk yapılmıştır. Ayaklarına giydikleri kahverengi, kirletilmiş çizmelerde sınıf ayrımını belirlemek amaçlı yapılmıştır. İçlerinden sadece Bottom'ın kostümü farklı tarzdadır.

3.3. BİR YAZ GECESİ RÜYASI BALESİ IŞIK PLANI

Sahne ışıkları, sahne içi ve dışı (çatı) olarak iki grupta incelenebilir. 45-60 derecelik açılar ile sahneye gelen genel ışıklar ile, 60-75 derecelik açıyla daha dik gelen takviye ışıkları sahnenin dışında yer alan ışık gruplarıdır.

Sahnenin içinde yer alan ışıklar, mekan içi aydınlatmasında kullanılır. Dekorun içinde yer alan, Titania'nın uyuduğu kovuğun aydınlatılması, ve genel sahne aydınlatılmasında kullanılan reflektörler sahne içinde yer alır. Kullanılan ışık sisteminde en önemli kural ışıkların sahneye tek olarak düşmemeleridir. Her ışık karşı paralelindeki ışıkla eşleşir ve aynı anda sahneye verilir. Böylece sahne ışıklandırılmasında simetri sağlanmış olur. Söz gelimi otuz tane olan ışık grubunda, birinci ışık ile otuzuncu ışık, ikinci ile yirmi dokuzuncu ışık aynı anda yanar.

Sahne ışıklandırılmasında çeşitli watt güçlerinde ışık güçlerinden yararlanılır. Bu ışıkların kullanım yerleri ve kullanım amaçları farklıdır. Par 64, profil spot, pc ve fresnel spotlar ile reflektörler Bir Yaz Gecesi Rüyası Balesi'nde kullanılan ışık türleridir.

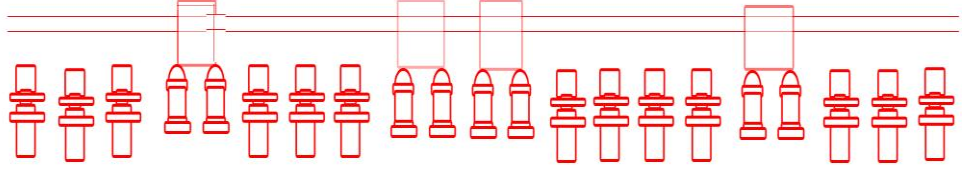
Par 64: 1000 watt gücünde olan bu ışıklar, sahnenin genel aydınlatılmasında kullanılır.

Profil Spot: Bölgesel aydınlatma olarak kullanılan spotlar, lokal, sağ veya soldan keserek resmi çerçeveye alma ve goboların takılması için kullanılır.

Pc ve fresnel spotlar: Bölgesel veya mekan aydınlatılmasında kullanılan spot türüdür. Sahne içini genel aydınlatmada kullanılır. Küçültüp büyütülerek kullanılabilir.

Reflektörler: Genel sahne aydınlatılmasında kullanılır. Çevre aydınlatılmasında da kullanılan kare ışık türüdür.

3.3.1.Ön Aydınlatma ve takviye ışıkları

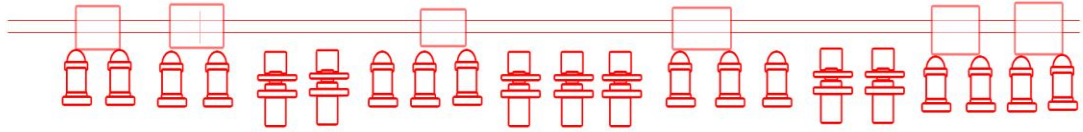

Şekil 1: Ön Aydınlatma Işıkları

Ağaç Gobo, 0.79, Yıldız Gobo, Oranj-Oranj, Pink-Pink, Gobo, 0.79, Ağaç Gobo

45-60 derecelik açılar ile sahneye gelen ön aydınlatma ışıkları, ışık odasının önünde ilk sırada yer alan ışık grubudur. Sahnenin genel aydınlatılmasında kullanılır.

Bu sıradaki ışıklar, 0.79 koyu mavi, turuncu, pink, 026 kodunda kırmızı, 201 kodunda çelik mavi (çok açık mavi), 197 kodunda açık mavi, bazı ışıklarda da renksiz kullanılmıştır.

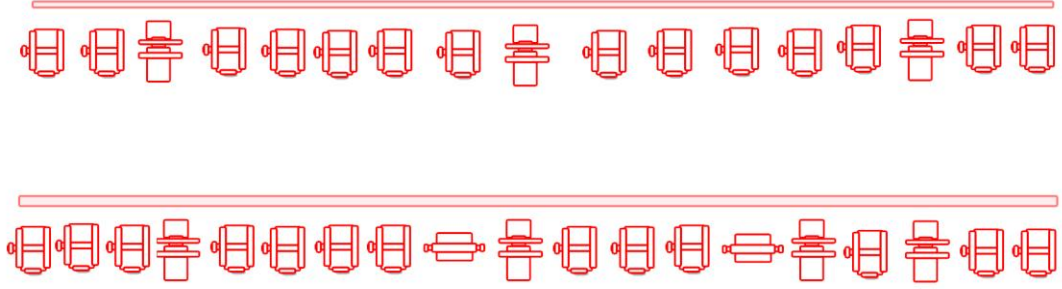

Şekil 2: Takviye Işıkları

Kırmızı, Çelik Mavi, Açık Mavi, Orta Çelik Mavi, Gobo, Orta Lokal, Çelik Mavi, Renksiz, Kırmızı

İkinci bölümdeki takviye ışıkları, birinci bölümdakilere nazaran daha dik gelen ışıklardır. Açıları 60 ile 75 derece arasındadır.

3.3.2. Sahne İçi Işıklar

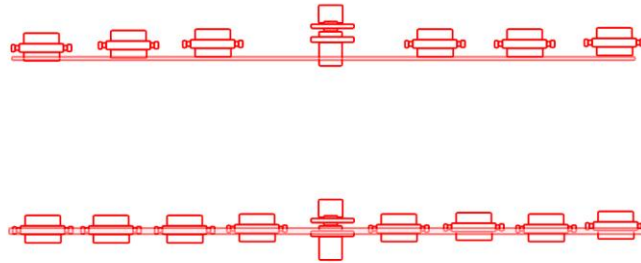

Şekil 3: Çift Sıra Fresnel ve Pc Spotlar

Üst Sıra: Açık Mavi, Oranj, Koyu Mavi, Açık Mavi, Oranj, Koyu Mavi, Koyu mavi, oranj, açık mavi

Alt Sıra: Pink, Kovuğun üstüne şimşek gobosu, Pink

Sahne tavanında bulunan ışık grubudur. İki sıra şeklinde monte edilmiş ışıklar, sahnenin orta kulisi ve arkasına paralel düşer. Paralel düşmeyi sağlayan kural, bu ışık grubundan bir ışığın yakılmak istenmesi durumunda önündeki ile aynı anda yanmasıdır. Böylece ışık orta kulisin hizasını aydınlatırken, onun önündeki arka kulisi aydınlatmaktadır.

Şekil 4: Çift Sıra Reflektör

Üst Sıra: Kovuğun içine kırmızı, açık mavi, açık mavi, oranj

Alt Sıra: Kovuğun içine kırmızı, açık mavi, açık mavi, oranj

Sahnenin çatısında yer alan reflektörler arasında, kulis çıkışlarına yerleştirilen yol ışıkları, sanatçıların sahneye giriş çıkışlarını ışıklandırmak, karanlık sahneleri açık mavi ışık ile aydınlatmak için yer alır.

Yaz mevsiminin ortasında, dolunaylı bir gecede geçen eserde, Atina yakınlarında bir ormanı sembolize eden akvaryum şeklinde bir dekor tasarlanmıştır. Yakalanmak istenen fantastik atmosfer, dekorun yanı sıra ışık oyunları ile desteklenmiştir.

Açık mavi ve yeşil tonlarda akvaryumu andıran dekoru ortaya çıkartmak için koyu mavi renklerde ışıklar kullanılmıştır. Aynı zamanda akşam havasını yansıtmak için parlak bir ay görüntüsü dekora eklenmiştir. Gecenin güzelliğini vurgulayan dolunay, içindeki ışıklandırma ile daha parlak hale getirilerek ön plana çıkartılmıştır.

Eserin tamamı gecede geçtiği için ışıklandırma diğer eserlere nazaran daha karanlıktır. Gece sahnesi, büyük yan yol ışıklarının kullanımı ile sanatçılar için kolay hale getirilir. Yan yol ışıklarının kullanımı, sanatçıların sahneyi ve kulisleri görmesini kolaylaştırırken kostümlerinin de daha belirgin bir hale gelmesini ve ortaya çıkmasını sağlar. Atinalı aşıkların çıkışı, düğün gibi canlı sahnelerde açık renk mavi ışıklar yükseltirken, karanlık sahnelerde koyu mavi ışıklar yükseldiği görülür.

Perde açıldığında ilk göze çarpan karşılıklı duran kadın erkek büstleri, eserin orijinalinde var olan ancak bale eserinde kullanmayan Hypolita ve Theseus'a ithafen yapılmıştır. Büstlerin arkasında yükselen dekor eserin tamamının geçtiği orman sahnesine aittir. Yukarıdan asılı şekilde yerden yüksekte duran büstler, perilerin sahneye girmesi ile yukarı kaldırılarak orman görüntüsünü alır.

Eserde ışık desteği fazladır. Sahnenin ön tarafına, orkestra çukurunun kenarına yerleştirilen ve adına ramp denilen ışıklar sanatçıların mimiklerini yansıtmak ve sahenin tavanından dik olarak gelen ışığın sanatçıların yüzünü gölgelendirmesini engellemek için kullanılır.

Aynı zamanda spotların önüne takılan, sahnede çeşitli şekillerin elde edilmesine yol açan Gobolara da çokça yer verilir. Gobolar, yıldız, ağaç gibi şekilleri sahneye yansıtırken, kullanıldığı sahnelerdeki duygu bütünlüğünü de pekiştirir. Örneğin yıldız Gobo'su, pas de deuxlara ayrı bir anlam katmıştır. Romantizm olgusu ile bütünleşen yıldız şekli aynı zamanda güzel bir yaz gecesini de vurgulamaktadır. Büyük bir kavgadan sonra barışan Oberon ve Titania, kullanılan yıldız gobosu ile yıldızların altında dans ettikleri görüntüsünü yakalarlar. Ormana perilerin girdiği sahnede ağaç gobosu kullanılarak perilerin ağaçların arasından çıktığı izlenimi yansıtılmıştır.

Atinalı aşıkların sahneye girişinde, dikkat çekmek ve aşk temasını vurgulamak amacı ile kırmızı ters ışık kullanılır.

"Oyun içinde Oyun" bölümünde esnafların zor şartlarda çalıştıklarını vurgulamak amacıyla ışık normalden daha karanlık kullanılmıştır. Bu sahne aynı zamanda sis ile desteklenmiştir.

Bottom'un eşeğe dönüştüğü sahnede, korkuyu müzik ve ışıkla destekleyici bir ortam yaratılır. Ağaç kovuğuna şimşek logosu kullanılarak şimşek verilir. Aynı zamanda bum butonları kullanılarak hareketli ve korkulu bir atmosfer yaratılır.

Atina'lı aşıkların uyudukları sahnede, ışık uyuma hissini desteklemek amaçlı olarak daha karanlık kullanılmıştır. Uyandıkları andan itibaren hafif bir geçişle yükseltilerek canlı bir ortam elde edilir. Eserin en canlı sahnelerinden biri olan düğün sahnesinde, ortamı desteklemek ve düğün parlaklığını yansıtmak için açık mavilerle destekli bir ışık düzeni kullanılmıştır.

Titania'nın kovuğa girip uyuduğu sahnede kırmızı ışık kullanılarak ön plana çıkarılması sağlanmıştır.

Puck'ın muzurluğunu desteklemek amaçlarını desteklemek led ışıkları kullanılır.

SONUÇ

Bir Yaz Gecesi Rüyası Bale'sinin çıkış noktası, William Shakespeare'in yazmış olduğu tiyatro oyununa dayanır. Oyun yazıldıktan yaklaşık iki yüzyıl sonra Mendelssohn tarafından bestesi yapılmış, daha sonraki yıllarda ise baleye uyarlanarak sahnelenmiştir. İlk olarak Orijinal uzunlukta olarak Balanchine tarafından koreografisi yapılan ve 17 Ocak 1962 yılında New York City Ballet tarafından sergilenen balenin daha sonraki yıllarda başka koreograflarca da çeşitli versiyonları da yapılmıştır. 1964 yılında Frederik Ashton'un yaptığı versiyonunu Orijinal uzunlukta olmamakla birlikte, Felix Mendelssohn'un müziği John Lanchberry tarafından tekrar düzenlenerek sahnelenmiştir. Bu eser İngiliz Kraliyet Balesi'nde sergilendikten başka balelerinde repertuarlarına alınmıştır (The Joffrey Ballet, American Ballet Theatre gibi). 1977 yılında John Neumeier tarafından yapılan versiyonu da yine orijinal uzunlukta olup, Ashton'un ve Balanchine'in koreografilerinden daha uzundur. Bu versiyonu Hamburg Devlet Balesi'nde sergilenmiştir. Neumeier, diğerlerinden farklı olarak eserde üç farklı müzik kullanmıştır. Üç düzlemde incelediğimiz karakter gruplarını müzikle ayıran koreograf, aristokrat ve soylular için Mendelssohn'un romantik müziğini kullanırken, periler için modern besteci György Sandor Ligeti'nin, köylüler veya işçiler için ise org müziği kullanmıştır. Neumeier, Bolshoi Balesi için yaptığı versiyonunu 2005 yılında Bolshoi tiyatrosunda sergilemiştir.

Bir Yaz Gecesi Rüyası Balesi William Shakespeare'in baleye uyarlanan eserleri arasından en çok sevilenlerinden biridir. Bunda kuşkusuz bestecisi Mendelssohn'un payı büyüktür. Daha 17 yaşındayken bestelediği Bir Yaz Gecesi Rüyası Uvertürü ile dehasını gözler önüne seren besteci, daha sonradan eklediği "wedding March" ile de unutulmaz bir yapıta imza atmıştır. Doğaüstü bir düşsellik ve gerçek hayatın iç içe yaşandığı eserin başarılı olmasının bir diğer sebebi de Shakespeare'in masal kişileri ile gerçek kişileri birbiri içine karıştırmadaki başarısında yatar. Yazar, kişiler ve ortanlar arasındaki geçişi o kadar iyi yapar ki, hiçbir takılma olmaksızın konu arka arkaya seyirciyi yormadan akar.

Bu tezde W.Shakespeare'in Bir Yaz Gecesi Rüyası Bale adlı eserinin koreografı, müzik ve sahne tasarımı açılarından inceleyerek, bir tiyatro eserinin baleye uyarlanmasına adım adım aşık tutulmuştur. Üç aşama halinde incelenen tezin ilk bölümünde yazar W. Shakespear'in hayatı, eserleri, sanatçı kişiliği ve yaşadığı dönemde etkili olan sanat akımları anlatılırken, birinci bölümün ikinci kısmında besteci Mendelssohn'un hayatı, eserleri, sanatçı kişiliği ve dönemin akımları incelenmiştir. Yazarın ve bestecinin hayatları eserlerini yazdıkları ortama ışık tutmakla beraber, sanatçı kişiliklerinin saptanması ile hangi bakış açısı ile yapıtlarına yaklaştıkları ve kaleme aldıkları sorusunun yanıtı cevaplanmaktadır. Bunun yanında her sanatçısının içinde bulundukları siyasi, coğrafi ve sanatsal her türlü akımdan etkilendiği düşünülürse, eserlerinin etkisi altında kaldığı düşünsel akımlara değinilmiştir.

Tezin ikinci bölümünde yer alan oyun incelemesinde, Shakespear'in Orijinal yapıtının tarihçesi araştırma konusu olmuştur. Oyunun baleye uyarlanmadan yaklaşık üç yüz yıl önce yazılmış olan oyunun geçtiği dönem ve şartlar ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Oyun incelemesi ile devam eden bölüm ardından, tiyatro oyununun baleye uyarlanma safhası değerlendirilmiştir. Oyunun baleye uyarlanmasında yaşanan değişiklikler, konunun librettoya ve dansa adapte edilişi ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır. Oyunun öyküsü ve koreografı arasındaki olay dizisi üzerine değerlendirilmelerde bulunularak, aradaki benzerlik ve farklar ortaya çıkarılmıştır. Oyun kişileri analiz edilerek temel ve yan karakterler ayrılmış doğaüstü ve gerçek kişiler ayrı ayrı incelenmiştir. Bununla birlikte Bir Yaz Gecesi Rüyası'ndaki dramatik bölümler ayrılarak, birbirinden bağımsız bir şekilde incelenmiştir.

İkinci bölümün sonunda balenin koreografik özellikleri bale adımlarının Orijinal adları ile incelenmiştir. Bunun yanında Bir Yaz Gecesi Rüyası Uvertürü enstürmanları ile değerlendirilerek, dramatik sahneler, müzik ve koreografisel uyum etraflıca incelenmiştir.

Üçüncü bölüm içinde Bir Yaz Gecesi Rüyası Balesinin tasarım çözümlemeleri ayrıntılı incelenmiştir. İlk bölümde dekor çözümlemelerine yer

verilirken hemen ardından gelen bölümde kostüm çözümlemeleri yapılmıştır. Klasik tarzdan stilize olmuş nispeten modern sayılabilecek saydam dekor, sahneye derinlik vermesi açısından akvaryum gibi tasarlanmıştır. Fantastik havayı destekleyici uçuk mavi yeşil renkler kostümler ile uyum içindedir. Soylular için Elizabeth Dönemi tarzından, periler ve diğer ölümsüzler içinse Grek dönemden faydalanılmıştır.

Dekor ve kostüm incelemelerinden sonra, ışık planı da ayrıntılı bir şekilde incelenen eserde, kullanılan tüm ışık ve ışık materyallerine yer verilmiştir.

KAYNAKÇA

- AFŞAR, Timuçin, **Düşünce TARİHİ**, 2.baskı, Bulut Yayın Dağıtım, 1998
- BALA, Emel, **Shakespeare'in Bir Yaz Gecesi Rüyası adlı Oyunun Yaratıcı Drama Teknikleri Kullanılarak, çocuk Tiyatrosuna Uyarlanması**, Dokuz Eylül Üni.(Lisans Tezi)İzmir, 2008
- BOZKURT, Bülent, **Bir Yaz Gecesi Rüyası**, Remzi Kitabevi, 3.Basım, İstanbul, 1998
- CLAUDON, Francis, **Romantizm Sanat Ansiklopedisi**, çev: Özdemir İnce, İlhan Usmanbaş, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1988
- CONTİ, Flavio, **Rönesans Sanatını Tanıyalım**, çev: Solmaz Turunç, İnkilap ve Aka Kitabevleri, İstanbul, 1982
- DEMİR, Gökçe, **Shakespeare**, Kastaş Yayınevi, İstanbul, 2001
- GAUTIER, Theophile, **Romantizmin Tarihi**, çev:Dr.Necdet Bingöl, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1975
- **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, Hürriyet Ofset, İstanbul, 1997GEZEK, Diğdem, Elvan, **Ünlü Besteciler ve Ünlü Piyano Eserleri**, İnkilap Kitabevi, İstanbul, 2009
- **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, Hürriyet Ofset, İstanbul, 1997, s. 1584
- GREENBLATT, Stephen, **Shakespeare ve Kültür Birikimi**, çev: Nilgöl Pelit, Dost Kitabevi, Ankara, 2001
- **GROLIER INTERNATIONEL AMERICANA ENCYCLOPEDIA**, cilt 5, Medya Holding, 1993
- GÜNYOL, Vedat, **Shakespeare**(ikinci basım), Varlık Yayınları, İstanbul, 1962
- HUCH, Ricarda, **Alman Romantizmi**, çev: Gürsel Aytaç, Doğubatı Yayınları, Ankara, 2005
- LABRECQUE, Albertine Morin, **Mendelssohn**, çev: Azize Duru, Akay Kitabevi, İstanbul, 1948
- NUTKU, Özdemir, **Gecenin Maskesi**, Boyut Yayınları, İstanbul, 1995
- OFLAZOĞLU, Turan, **Shakespeare**, Cem Yayınevi, İstanbul, 1977
- SAY, Ahmet, **Müzik Ansiklopedisi, Başkent Yayınevi**, Ankara, 1985

- SAYDAM, Akif, **Dünyaca Ünlü Müzisyenlerde Çocuktu**, Doğuş Matbaacılık
- SORELL, Walter, **The Dancer's Images: Points and Counterpoints**, Colombia Üniversitesi Basımevi, New York, 1971
- SÖZER, Vural, **Müzik ve Müzisyenler Ansiklopedisi**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1986
- THOMAS, Henry, Dana LeE, **Ünlü Bestecilerin Hayat Hikayeleri**, Doğan Kardeş Matbaacılık, İstanbul, 1968
- URGAN, Mina, **Shakespeare**, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul, 1973
- URGAN, Mina, **İngiliz Edebiyat Tarihi**, 1.Basım, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1986
- Valois, Dame Ninette de Adım Adım, çev: Necla Çıkıgil, Favori Yayınları, Ankara, 2003
- WELLS, Stanley, **Shakespeare Yazar ve Eserleri**, cev: Cevza Sevgen, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1992
- YAVUZ, Ü. **William Shakespeare'in bir yaz gecesi rüyası adlı oyunun dekor kostüm ve tasarımı** ,(Dokuz Eylül Üniversitesi Sahne ve Görüntü Sanatları, lisans tezi)

İNTERNET KAYNAKLARI

- Bkz: (file:///images/index/yenirenk/header/_orta.jpg)
- Bkz:(<http://www.nuveforum.net/1727-genel-kultur-k/67550-klasikcilik-yeni-klasikcilik-klasik-sanati-diriltmeye-yonelik-akim/>)
- Bkz:(<http://felsefetarihi.net/19yy.htm>)
- Bkz:(<http://www.bakterim.net/muzik-hakkinda/20684-romantik-donem.html>)
- Bkz:(http://www.turkcebilgi.net/edebiyat/dunya-edebiyati/alman-edebiyati-9262_6.html)
- **Bkz:**(<http://www.tumgazeteler.com/?a=243331>)

ÖZGEÇMİŞ

Ad, Soyad: Özge ÇALIŞLAR

Doğum Yeri/ Yılı: İzmir- 1981

Yabancı Dil: İngilizce

Eğitim Bilgileri:

Üniversite: 9 Eylül Üniversitesi Devlet Konservatuvarı

Lise:9 Eylül Üniversitesi Devlet Konservatuvarı

Orta Okul: 9 Eylül Üniversitesi Devlet Konservatuvarı

İlk Öğrenim: İzmir Foça Merkez İlkokulu

İş Deneyimi:

2002-2005: İzmir Devlet Opera ve Balesi Bale Sanatçısı

2003-2004: Çimentaş Milli Jimnastik Klübü Bale Öğretmenliği

2004-2005: İzmir Devlet Opera ve Balesi Çocuk Balesi Öğretmenliği

2004-2005: 9 Eylül Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Hoby Bale

Öğretmenliği/Koreografılığı

2005-2006: Ballet Deviare, One upon The Time Ballet Company, Ny, ABD

2006-.... : Mersin Devlet Opera ve Balesi Bale Sanatçısı

2006-...Mersin Devlet Opera Balesi Çocuk Balesi Öğretmenliği/Koreografılığı

2008-...Silifke Polifonik Korolar Derneği Bale Öğretmenliği/ Koreografılığı